Tegenwoordige toeſtand van het

PAUSSELYKE HOF

nevens alle andere HOVEN,

REPUBLYKEN

En Voornaamſte

STEDEN van ITALIEN.

In verſcheide Miſſives,

Beſchreven door ſeeker nauwkeurig REYSIGER, welcke ſig in den Jaren 1690. 1691. en 1692. daar heeft bevonden.

DERDE DEEL.

VA 1 151190

PAUSSELYKE HOF
Nevens alle andere HOVEN,
REPUBLYKEN
En Voornaamste
STEDEN van ITALIEN,

Beschreven door seecker nauwkeurig REISIGER, welcke sig in de Jaren 1690. 1691. en 1692. daar heeft bevonden.

NEGENTIENDE BRIEF.

Behelsende de reise van *Romen* over *Loretto* na *Padua*, nevens het geene daar meest aanmerkenswaardig is te sien, en voor al een seer nauwkeurige beschrijvinge van de Kerke van onse Vrouwe van *Loretto*.

Geschreven uit Padua, *in* Februario 1691.

MYN HEER,

Den dag van ons vertrek uit Romen, naar Loretto en Venetien, eindelijck gekoomen sijnde / reden wy langs een welgebaande weg twee mijlen tot aan een Brugge over den Tiber, voor desen door de oudtste Romeinen Pons Milvius, maar nu door verderving van dat woort / Ponto Molle genoemt; wy hielden ons middagmaal te Castelnuovo, dat niet dan een seer gering dorp is / soo wel als Regnano, daar wy eenigen tijd daar na door trokken / sijnde daar

Vertrek des Schrijvers uit Romen na Loretto en Venetien.

Via Flaminia is 1900. jaren oudt en nog wel in weten.

een gedeelte van de weg / voordesen Flaminia genaamt / die negentien honderd jaren oud is en daar ter plaatse zig wonder wel heeft behouden / en quamen des avonds te Civita Castellana; Men ziet daar uit de aaloude Opschriften / die'er in tamelijk getal zijn / dat het de stantplaatse van de oude Stad Vejos is geweest / binnen welke Camillus, den verraderschen Schoolmeester / die hem de voornaamste kinderen / zijne leerlingen / wilde overleveren / met roeden voor deselve deed vlijden.

Otricoli.

Des anderen daags ons weder op weg begevende / passeerden wp den Tiber, over een genoegsaam schoone brugge van gehouwen steen / door Paus Sixtus V. begonnen / ende door Urbanus VIII. voltoit / soo als uit het opschrift te zien is / en quamen te Otricoli dat nu een dick is / digte bp het welke in de vlakte te zien zijn de overblijfzelen van het oude Ocriculum. Wp begaven ons een weinig van de weg af om deselve te bezigtigen / maar vonden'er niets dat ons veel onderrigtinge konde geven.

Narni, geboorte plaats van de Keiser Nerva.

Ik sal mp niet ophouden met het beschrijven / jaa zelfs niet met het noemen van alle de plaatsen door welke wp zijn getrocken / en maar alleen iets van de voornaamste aanraken. Wp quamen dan den volgenden dag te Narni, daar den Keiser Nerva geboren is. Dese Stad belooft van verre wat goeds / door de uitnemende heuvelen met welke sp omringt is / voorzal wanneermen van de zijde van Terni komt / dog daar binnen zijnde verwondert men zig / daarmen deselve bpna woest vind / zp de de straten vuil / smal en soo hobbelig / daarmen nauwlijcks drie schreeden kan voortgaan / sonder te klimmen of te dalen. Volgens de slordige gewoonte van dat Land / zietmen aan de vensters / in plaatse van glasen / niet anders dan stukken van gescheurt papier / het welke aan de huisen een schijn geeft als of sp niet bewoond wierden. Ik hebbe daar in het voortrekken twee koperre fonteinen gesien / welke tamelijk krap zijn.

Sobere toestand derselve.

Brugge van Augustus daar buiten.

Wp gingen daar buiten / na de zijde van Terni, de verdaalden van een Brugge zien / die gesegt werd door den Keiser Augustus te zijn gemaakt / ende welke als een verwonderens waardige zake werdt betragt. De groote vierkante Marmore steenen / van welke sp gebouwt is / zijn sonder kalk / cement of pserwerk te samen gevoegt. De hoogte daar van is uitnemende / en wierd door dese brugge / den berg van Spoletto, met de naburige te samen gevoegt / verhoztende also den weg na Perusa. Van vier bogen uit welke dese brugge heeft bestaan is'er maar een geheel / ook is het bovenste der grootste boog daar van gebrooken. Verscheide lieden / welke ik agte wel onderrigt te wesen / hebben mp gesegt dat die boog honderd en seventig voeten breed

NAPOLI

Beroemde Water-val van den Berg del Marmore.

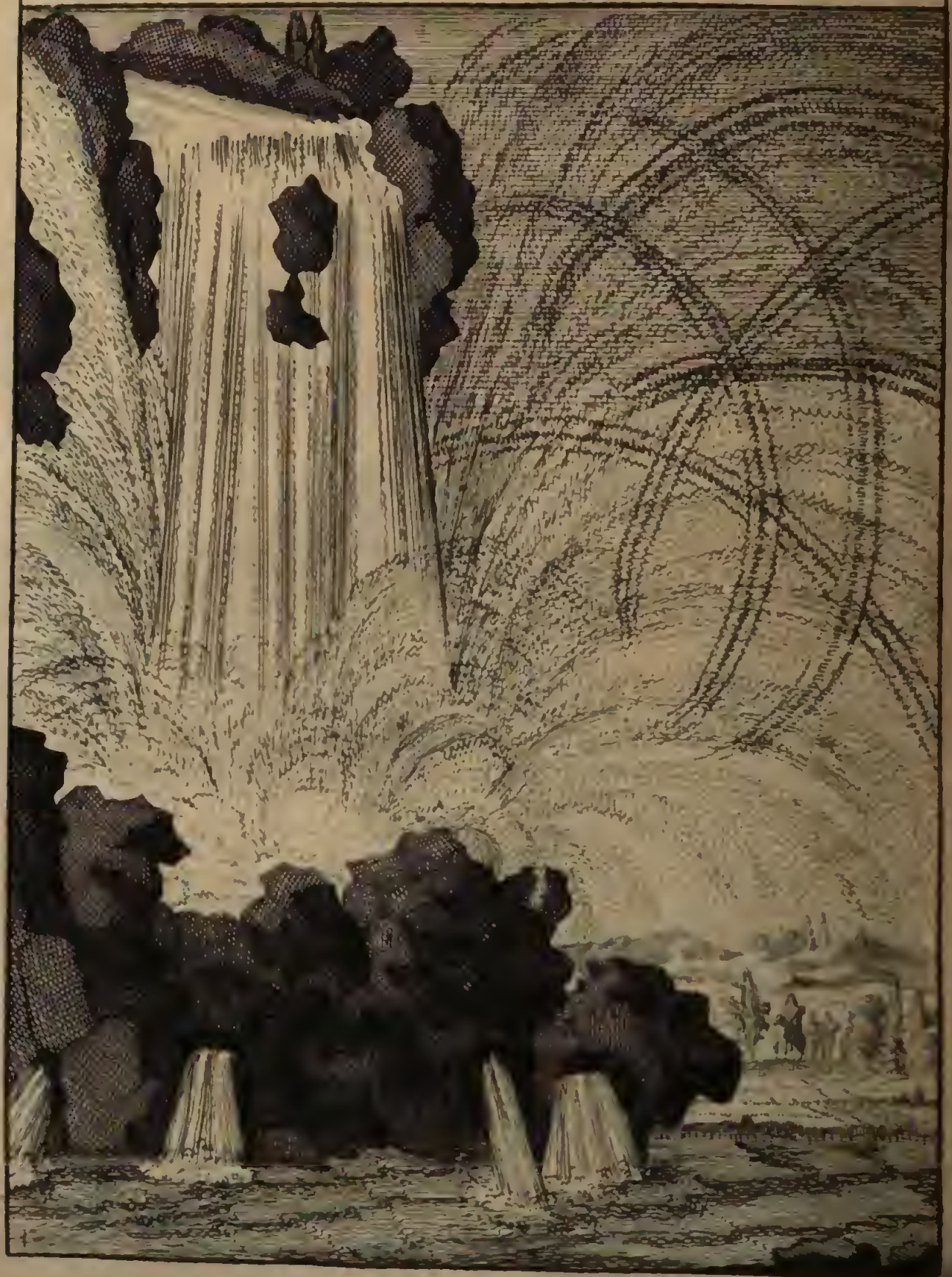

breed is / ook soude men het op het gezigte mede soo oordeelen. Deze wijdte overtreft bezre die van de vermaarde bzugge van Rialto te Venetien.

Van Nerni quamen wy te Terni. Dese Stad is wat beter bevolcht als de eerstgenoemde. Gheheel een Hoop handel van Olie. Men heeft ons gezegt / dat gedurende ses maanden in het jaar / dagelijks honderd vragten Olie daar vergadert gemaakt en yder vragt ter gewigte van zes honderd ponden / komt op omtrent veertig guldens te staan. Terni leverd veel Olye uit.

Dese stad is seer oud / ende light onder andere voor een opschrift dat wy'er gezien hebben / in het Portaal van het Seminarium, digt by de Hoofdkerke / dat de grondlegginge van deselve / wel elf iaars na die van Romen is geschied. Dit opschrift was ter eeren van Tiberius gestelt / in het jaar DCCLIII. post Interamnam conditam. Is een seer aaloude Stad en is voordesen Interamnia genaamt.

Wy gingen de beroemde waterval van den Berg del Marmor zien / die maar drie mijlen van Terni legt / ende die van Teveron te Tivoli, en van den Rhyn te Schafhuisen, verre overtreft. Deselve is drie mijlen van Nerni en men ryd daar te paerd na toe / voor een weg die te gelijk ongemakkelijk en aangenaam is. Men moet seer moeyelijk Rotzen opklimmen en dikmaals van het paerd treeden / ter oorzaak van de gevaarlijcke stijlten. Voor in tegendeel heeftmen het vermaak van in dat gebergte te zien / zekere kleine hoeken die voor de Zuider Zon open leggen / in welke zig de winterse honde nott heeft doen gevoelen. Wy sagen daar de Jasmijnen onder de doorne struykken staan / gelijk ook de Laurier, Myrte en Rosmarijn-Boomen, eindelijk de natuur op haar aangenaamste / en dat in de maand van Februarius, daar hier de winter soo hard hadde gewerst / als sy deselfdes in Engeland en Holland in April is. Op het derdepart van den weg / den berg Papinio opklimmende / zag ik beneden / aan de kant van de rebiere / een tamelijck groot stuk land / alle met Orangie-boomen beplant. Ik heb'er ten minsten seven honderd geteld / staande in het open veld sonder eenige beschuttinge / ook zijn die de eerste die men sodanig ziet / als men van Venetien na Romen reyst. Groote en wonderlijcke water-val daar by op den berg del marmore. Vermakelijke weg derwaarts.

Om nu eindelijk van den waterval te spreeken / moet gy weten dat de rivière Velino genaamt / zijn oorsprong in dat Gebergte heeft / omtrent twaalf of dertien mijlen van de plaatse daar sy zig neder werpt. Negen mijlen van haar oorsprong komt sy in het Meer Luco, en stroomt daar tweemaal grooter uit als sy'er in is gekomen. Als sy ter plaatse van haer val komt / soo schijndt de valsye die sy verlaat / een seer hogen berg te wesen / in opzigte van de diepte in welke sy nederstort. Daar Gedagte waterval beschreven.

dooz werpt zich dese Rivier / welke reets al vzp snel stroomde / van een steile rotze / hol over hol na beneden / en die hondert voeten afdalende / valt zp in de uitholinge van een andere rots / tegens dewelke zp met soodanige krachtdadigheid werd verbijzeld / dat daar uit ontstaat als een stof-wolk / die zich eens soo hoog verheft als de plaatse van welke zp valt / die een altoos durende regen in de nabuurschap verwekt. Dit [illegible] water, sozmeerd dooz het schijnen der Sonne / een oneindig getal van Regenbogen / die zich zelfs vermeenigvuldigen ofte wel verminderen / al na de samenhomste en de uitspattinge der watteren / en na dat die water rook meer dun of dik is / ook kruissen die Regenbogen en spzingen over en onder malkanderen / dat een wonderlijke uitwerkinge dooz het gezicht geeft / tot soo verre dat men daar dooz seerelijk verbaast staat. Ook schijnt de Rivière sijnen loop te verhaasten / eer dat hp zich afstort / ter oozsaak van het hellen van sijn bodem. De golven dringen als woedende tegens malkanderen om eerst aan den val te komen. In de lucht zijnde maken zp een wonderlijk geruchte / stuimen / stooten / herstooten en mengen zich onder malkanderen / en vallende eindelijk in een afgzond die zp selve noch dieper hebben gemaakt / loopen zp heel razende uit / dooz verscheide paten van de Rotzen / gedurende noch een tijd lang groot geruis / tot dat zp zich onder het water van de kleine Rivier [illegible] mengen / welke zp wel die vierde gedeelten vergzooten / nadien de de Fiume Velino op die wijze zijn einde.

Wonderlijke uitwerkinge van deselve.

Miracul by dese Watervalgeschied.

Balthasar Bartoli verhaald in zijn Beschrijvinge van Loretto, dat seekeren Pietro Tolentino, van Siena geboortig / te Paarde zittende in die Rivier gegaan zijnde / eben boven de Water-val / dooz den stroom werde mede gesleept en die verbaarlijke spzong moeste doen / doch dooz dien hp / gedurende het nederdaalen / noch den tijd hadde / van de Heilige Vrouwe van Loretto aan te roepen / soo raakte hp vzp alleen met wel dooznat en bevzeest te wezen.

Beschrijving van Spolette.

Van Terni quamen wp te Spolette; Dese Stad is op een seer vzuchtbaare vlakte gelegen / maar in zich selven arm / weinig bevolkt en seer slecht bemuurd / op een geheel ongelijken grond. Men toonde ons in de Hooft-Kerk daar ons veel van de hoogte van deszelfs lichaam was gezegt / doch wp zagen daar niet boven gewoonlijks in. De vloer daar van bestaat uit kleine t'zamen gevoegde Marmore steenen / eben als die van de Kerk van St. Marcus te Venetién. Van daar gingen wp na het Kasteel / op het hoogste des Stadts gelegen. Het selve is niet sterk dan dooz zijn standplaatse / en wp zagen daar niet dat de moeite waardig was van soo hoog te klimmen.

Zp

Wy wesen ons van die hoogte / ontrent vijf honderd schreden buiten de Stadt / een aaloude Tempel, welke de Eendracht was toegewijd geweest / en die sy nu de Capelle van het Crucifix noemen. Tot Spolette sijn ook noch eenige andere aaloude overblijfzelen / als een half verfallene Praal-Statie-boog, eenige stukken van een Amphitheater, verscheide Marmore brokken / doch alles sonder opschrift / de Booge uitgesondert / op welke noch eenige letteren te zien zijn. De waterleidingen / die den Berg van St. Franciscus aan die van Spolette voegt / is des te aanmerkelijker / om dat sy noch heel is / en altoos dienst heeft gedaan / zedert dat sy gemaakt is / zijnde ebenwel een Gottisch werk. Sy heeft de lengte van drie honderd en vijftig schreden / en de hoogte van twee honderd en dertig voeten / te rekenen van 't diepste der Dalepe / en bestaat uit tien seer schoone Bogen. Aaloudheden aldaar.

Wy gingen van daar naa Assise, de geboorte-plaats van den H. Franciscus, welke voor de Visschen en Swaluwen predikte / en zich een geheel Huisgezin / ja zelfs een Vrouwe van Sneeuw maakte. Sy weet de reste van sijn fabuleuse Legende. Sijne overblijfzelen sijn onder het Hooge Altaar van de Hooft-kerche / doch het is geen levendige ziele toegelaten deselve te zien. Sy verhalen dat sekere Bisschop van het Eiland Corsica, gelovende meer voorrecht te hebben dan andere / nu ontrent zestig jaaren geleden / deselve tegens alle afradingen zien wilde / doch dat hy voor de Goddelijke toelatinge schielijk quam te overlijden; Sy zeggen daar ebenwel by / dat hy weder tot het leven quam / na dat men den Heiligen Franciscus seer ernstig voor hem had gebeden. Assise, geboorte-plaats van St. Franciscus, &c.

Sy zeggen ook dat onder gezeiden Altaar, niet alleen het lijk van den H. Franciscus is / maar ook dat van St. Dominicus, en dat sy beide op haar voeten staan / malkanderen by de hand houdende. Hier tegens zeggen die van Portiuncula, welkers Feest op den 2. Augusti met groote plechtelijkheid by de Roomsgezinden werd gevierd / dat sy het lichaam van St. Franciscus daar hebben / en in het groote Convent van Boulogne werd verseekerd dat het lichaam van Dominicus daar sy. Tegenstrijdige Traditien.

Wy quaamen daar na te Foligno, welcke Stadt als in een Aards-paradijs legt / door de daar rondom zijnde vruchtbare vlakte / maar buiten dat heeft sy niet aanmerkelijks; Men zegt ebenwel dat in deselve wat meer Koophandel is als wel in de andere Steden van den Kerkelijken Staat. Daar werden Tafelen gemaakt nebens Goude en Silvere Kanten / ook vijft men'er eenigen handel met Specerijen. De Gotthen hebben deselve soo dikmaals verwoest / dat'er geen de minste aaloudheden te vinden zijn. Foligne en Montefalco

Wel-

Miraculeuse Sta. Clara.

Weinig tijds eer men daar komt / ziet men aan de zijde van een plaatse / op een tamelijke hoogte / het Dorp van Montefalco, daar het lichaam van de wonderbadige H. Clara ligt. De Geestelijken vertoonen daar drie steenen welke in het herte van gezeide Sanctinne souden gevonden zijn / op welke de geschiedenisse van het lijden des Heeren is ingesneden. Sy laten u ook alle de werktuigen des lijdens zien / die boven dat in haar herte souden gevonden / doch het wonderlijkste is / dat die drie steenen te samen / niet meer dan een wegen / en by gevolge een soo seer als alle drie.

Slegte wegen tussen Foligno en Tolentino.

Tusschen Foligno en Tolentino, welke plaatsen ontrent veertig mylen van malkanderen leggen / vind men als men van de eerste ontrent vier of vijf mijlen is voort gereist / by na niet dan rotzen en dikmaals seer gevaarlijke wegen ; De voornaamste Dorpen die men doortrekt zijn / Casanova, Colfuorito, Di[illegible]no, Mutia, Porte di Trava, Seravalla, Valcimara, zijnde alle seer slecht en den grond daar ontrent onvruchtbaar.

Goede ordre daer tegen gestelt.

Het placht voor desen hier ontrent seer onveilig reizen te zijn / door de Dieven en Moordenaars / doch na dat de Paus hadden geordonneert, dat de Inwoonders de schade souden moeten boeten die de Reizigers / door de Straatschenders werden aangedaan / en sy daar door groote sommen moesten uitkeeren / soo hebben sy / onder malkanderen / het Landschap van Banditen gezuiverd / en ook de Passagiers zelfs een stuk weegs / van het eene Dorp tot het andere verzeld / daar door die dan alle eindelijk zijn verlopen / soo dat het aldaar nu seer goed te reizen is.

Tolentino, &c. beschreven.

Wy quaamen daar na te Tolentino, dat op een hoogte legt. Aldaar werd den arm en andere overblijfzelen van den H. Nicolaus, onder het geschal der Trompetten, aan de Reizigers / door de Augustijner Monikken, op schiere gestelde uuren / in het opwezen van een Regent der Stad / vertoond / ende dan ronde koekjens uitgedeelt / welke in de Zee geworpen / goed souden zijn om de stormen te stillen. De Borgers aldaar geven voor / alle Edellieden te zijn / door de gonstige schenkinge van seeker Keiser, die door haar wel onthaald zijnde op zijn doortocht / haar met dat recht had begiftigt.

Macherata een tamelijke Stadt.

Van daar te Macherata komende / vonden wy die Stadt tamelijk groot en vermakelijk. Tusschen Tolentino en dese plaats / legt een dette en welbeboude plaatse / niet tegenstaande die Landstreeke niet seer Volkrijk is. Sy planten daar swarte Kersen / om de Wijngaarden tegens te zetten / ook gebruiken sy Buffels om de Ploeg te trekken. Dese beesten zijn onvergelijkelijk meer van kracht dan de Ossen en eeten veel minder. Den Paus Six-

tus

tus V. heeft hier lang geſtudeerd / als zynde daar een Univerſiteit.

Eindelijk quamen wy te Reccanati, daar voor deſen het H. huis ſoude geſtaan hebben / doch door dien twee Broeders / wegens het voordeel dat zy van de Pelgrims trokken / in hevigen twist geraakten / ſoo verboerde het zich zelfs na Loretto, welke Stad nu / dies halven / door geheel de Wereld vermaard is. De Pelgrims, door Bedelaars welke ten dien einde expreſſelijk zyn geſtelt / gewaarſchoud zynde / dat ſy ter plaatſe zyn gekomen / van welke ſy het ronde verwelf van de Kerke konnen zien / treden uit haare Caleſſen of van hare Paarden / en vallen / op ſekere daar toe geſtelde Bede-plaatſen / op haare knie'en / om dit H. huis te groeten. Reccanati, daar voor deſen 't H. huis van Lorette geſtaan heeft.

Daar zyn weinig menſchen welke niet eenige kenniſſe hebben van het huis van onſe Vrouw van Lorette, doch door dien van deſelve ſeer verſcheidentlijk word geſproken en de ſake naaukeurig genoeg is / ſoo ſal ik u een verkort verhaal doen van alles dat ik daar van gezien en gehoord hebbe. Lorette ſeer naaukeurig beſchreven.

Het huis dat hier genaamd word / Sacratiſſimo Sacello, Glorioſa Cella; Domus Aurea; Domus Sapientiæ; Vas inſigne devotionis; Sanctuarium Dei; Propitiatorium Altiſſimi; Civitas Refugii; Puteus aquarum viventium; Terror Dæmonum; Spes Deſperantium; Gloria Jeruſalem; Tabernaculum Fœderis; Solium Gloriæ Dei; Sacrarium Divinitatis, &c. Sacroſancta Caſa, zegt men het ſelve te zyn / in het welke de Maget Maria is geboren / daar in zy ondertrout en met Joſeph getrout is / in het welke haar de Boodſchap door den Engel is gedaan / en waar in de Vleeſch werding des Soons Gods is voltrokken. De waardigheid van deſe plaats is too groot (zegt J. Cartagene in zyn Boek de geheimeniſſen van Maria genaamd) ter oorſaak van deſſelfs uitterſte Majeſteit, dat die voor alle Heilige Plaatſen des Werelds de voorrang heeft. Benamingen van het H. huis.

Dit Huis te Nazareth ſtaande / wierd / door de Engelen / zegt de Hiſtorie, in het jaar 1291. op den 10. Mey, doen de Turken het H. Land hadden bemachtigt / in Dalmatien gebracht / en op een kleinen Berg Terſatto genaamd ter neder geſtelt. Eerſte verwering van 't ſelve,

Het ſtond daar maar drie jaren en zeven maanden / waar na het de Engelen weder opheven / en brachten in het midden van een Boſch / gehoorig onder de gerechtigheid van Reccanati, in het Landſchap van Ancona. Seekere Hemelſche melodie deed alle de naburige Inwooners ontwaken / welke van alle kanten toeliepen / en het wonder werk aanſchouden / door behulp / en door middel van een groot licht / met het welke het huis omringt was. Alle ſchepſelen ſprongen op van vreugde / zelfs tot De tweede,

de Elben van het Wout toe / die ook haare kruſnen bogen / om het ſelve behoorlijke eere te bewijzen.

De derde, Hier ſtond het niet langer dan even acht geheele maanden / en het achtte zich daar niet wel geplaatſt te zijn / door de Roverijen welke gedurig daar ontrent geſchieden / ſoo dat het / door de derde reize / ontrent een mijl daar van daan wierd gebracht / op den ſelven heuvel / daar jegenwoordig de Stadt Loretto te zien is. Maar het was daar ſoo dra niet gekomen / ofte daar ontſtond een grooten twiſt tuſſchen twee Broeders / welke dat Land toequam / als willende een yder derſelve het huis in zijn gedeelte hebben. De vierde, en laatſte. Dit was oorſaak / dat vier maanden daar na / de Engelen het weder van die plaatſe lichten / en het eenige ſchreeden daar van daan ter neder ſtelden midden in een grooten weg / van waar het noit is geweken.

Wert met een Kerk omtogen. Wel is waar dat om het ſelve te beſchermen voor de ongevallen / aan welke het daar ter plaatſe bloot ſtond / en om het ongelak van een andere verandering voor te komen / den Paus Clemens VII. in het jaar 1525. een ſeer prachtige Kerk daarom timmerde / in het midden derwelke het nu ſtaat. Ook heeft men noch naderhand / het ſelve met vier muren omringt / binnen welke het als in een dooſe opgeſlooten is / ſonder het evenwel te raken / uit vreeſe dat de muuren aan een komende / t'eeniger tijd voor een en deſelve mochten werden genomen.

Naderhand noch met byzondere muuren. Sommige brengen een andere reden van die tuſſchen wijdte bij / zeggende dat de ſteenen met kracht te rugge ſprongen en de werklieden queetſten / als ſy die aan dat geheiligde gebou wilden voegen / ſoodanig dat ſy zich gedwongen zagen eenige ſpatie tuſſchen beide te laten.

Pracht van deſelve. Alles wat de teken-konſt / de ſnij-konſt / de Beeldhouwerye / en Bou konſt het zeldzaamſte hadde / ten minſten alle de voornaamſte werkmeeſters die in het begin dan de voorgaande Eeuwe leefde / wierden daar toe gebruikt. De Muren dan zijn van de Corintiſche orde van wit Marmor van Carrara, verciert met uitgeſneden werk / door het welke geheel het leven van de Maagt werd verbeeld. Daar zijn ook twee ryen van Niches ofte uitgeholde plaatſen boven malkanderen / tuſſchen de Colommen ofte Pylaren in; In de tien onderſte heeft men de afbeeldingen van ſoo veel Propheten en in de bovenſte van tien Sybillen.

Ook lengte breedte en hoogte. Binnen deſe Muuren is het H. huis beſlooten / het welkke maar uit een eenige Kamer of Zale beſtaat / die van binnen de lengte heeft van twee en dertig / de breedte van dertien / en de hoogte van ontrent zeventien voeten. Men wil de lieden / zelfs die daar zijn / doen geloven / dat dat huis van ſchere onbehouwe ſteenen gebouw is / maar dat is goed voor de ſodanige / welke

bij-

vrywillig blind trachten te wesen. Ik hebbe dit werk / tot twee maalen toe / van dichte by en seer op myn gemak bezichtigt en onderzocht. Het is waar dat de makers daar van / sich hebben bedient van verscheidene gebakkene steenen soo van stoffe als gedaante. Onderwylen blyft het seker en ik hebbe het seer duidelyk gezien / dat die muuren uit ware gebakkene steenen bestaan en sommige andere grysze en rosachtige steenen / welke op alle plaatsen te vinden zyn. Dit alles is met Kalk en Zant aan een gehecht / eben als onse gewoonlyke muuren en gebouwen / doch de steenen zyn seer qualyk te samen gevoegt en in orderze gelegt / waar door men met genoegsame redenen kan gissen / dat dit werk seer schielyk is opgeslagen.

Ik sal hier een kleine aftreedinge maaken / ten einde myne gedachten daar ontrent my niet souden ontgaan. Dit soo genaamde Miracul viel voor ten tyde van den Paus Bonifacius VIII. van welke men zeide dat hy tot die waardigheid was gekomen als een Vosch / dat hy geregeerd hadde als een Leeuw / en gestorven was als een Hond. Soo gy nu uwe aanmerkingen wilt laten gaan over het leven van die vermaarde Vosch / welke alle de Historien ons beschryven als de listigsten / staatzuchtigsten en gierigsten mensch die leefde / soo dunkt my dat daar by niet anders is te voegen als zyn macht en aanzien / om te konnen besluiten / dat hy den rechten man was / om een bedrog eben als dit te ondernemen. Het valt seer gemakkelyk te geloven / voor die weet dat hy Engelen hadde opgemaakt / die zyn Voorzaat Celestinus vreese aanjoegen en verplichten weder na zyn Eremitagie te keeren / na dat hy het Pausschap hadde afgelegt / dat hy diergelyke Engelen gebruikt heeft tot het werk van het huis van Loretto. Maar laat ons wederkeeren tot het gedachte H. huis. Aanmerking over den Paus in wiens tijd dit Miracul soude zijn geschied.

Gy hebt genoeg begrepen / uit het geene ik u van het Huis hebbe gezegt / dat wanneer ik in het toekomende daar van zal spreken / zulks alle moet werden verstaan van de binnenste deelen / door dien men de buitenste niet zien kan. Het Muurwerk dan van het selve is by na bloot / doch hier en daar is soo noch wat Pleister / dat geheel met schilder-werk is verbuld / waar door men kan oordeelen dat het voor desen soo is geweest op alle de plaatsen. Op het geene daar van noch overig is / ziet men het Beeld van de Maaget / in vier a vyf plaatsen / houdende het Kindeken Jesus in hare armen. Beschryving van het H. huis.

Desen H. Tabernacul strekt zich uit van het Oosten na het Westen / hoewel men die manier van Kerken te bouwen / in Italien weinig observeerde. Na de Oost-zyde is de kleine schoorsteen van de Kamer / en daar boven / in een uitholinge ofte Niche, Desselfs gestelteniſſe.

het Beeld van de groote Vrouwe van Lorette. Men zegt dat het selve van Cederen-hout gemaakt is / en weert door duizenden van Revelatien of openbaringen / dat den H. Lucas den maker daar van is.

Beeld van de Vrouwe van Lorette, &c.

De hoogte daar van is van ontrent vier voeten / en heeft verscheide kleederen / en onder andere zeven in den rouw voor de goede Week / en als het gekleed of ontkleed word / soo geschied zulks altoos met groote plechtelijkheden. De verciersels met welke het als beladen is / sijn van een oneindige waardye. De dryevoudige Kroon / geheel bedekt met dierbaare gesteentens is een Geschenk van Louis XIII. Koning van Vranckrijck. Men heeft my gezegt dat het volgende Vers daar binnen in staat gegraveerd.

Tu caput ante meum cinxisti, VIRGO, corona.
Nunc caput ecce tegit nostra Corona tuum.

Oude Huisraaden kleding van Maria.

Aan beide de zijden van de Hollighcld daar het Beeld in staat / zijn twee kassen / vol oude verciersels van het Beeld en in een klein venster / dat aan de zuid zijde van de Muur is gemaakt / werden eenige aarde Schoteles bewaard / welke sy seggen dat in haar heilige huishouding zijn gebruikt. Verscheide stukken van dat Baat-werk sijn met goude plaaten overtrokken / doch men konden'er maar een van zien / dat van onderen met silver was bekleed. Sy wilden ons wijs maaken dat die Kop ofte Schotel van vremde aarde was / die ook seberlijk niet beswaarlijk soude te bekomen wesen / doch het is niet anders dan gemeen werk / van het welke het verglaasel met zoo weinige zorg was afgeschraapt / dat men het noch voor een gebeelte kon zien.

Venster door het welke den Engel tot haar is gekomen.

Recht tegens over het Beeld van de Maget / aan de west-zijde / is het venster / door het welke sy seggen / dat den Engel tot haar binnen quam. Het selve is / myns achtens / drie voeten hoog / en een weinig minder breed. Sy konden my niet seggen waar het oude dak gebleven is nevens het kleine Toorntje / welke in de oude Schilderyen van dat huis werden gezien / want het overwelfzel dat nu gezien werd is nieu; Wat de Klokken belangt die daar in zijn geweest / deselve zijn noch voor handen / en hebben de kracht dat sy / wanneer men ze doet geluid geven / aanstonts allerhande onwe'er doen stillen / doch sy bedienen haar van deselve niet / uit vreese van haar te verslijten.

Altaar door de Apostо-

Ik moeste hier twee aanmerkelijke dingen niet vergeten / die sy zeggen dat te gelijk met dat huis zijn over gebracht / te weten

ten het Altaar door de handen der Apostolen zelfs gemaakt / en den steen op welke St. Pieter zijn eerste Misse heeft gezegt. Desse dingen staan onder het groot Altaar en zijn met Silver overtrokken / werdende als H. overblijfzelen bewaard. De vloer van het huis is van witte en roode Marmor steen. Op moet weten dat dit de oude vloer niet is / want zy zeggen dat de Engelen deselve te Nazareth hebben gelaten / gelijk ook de fundamenten van het huis. Ook staan sy sterk daar op / om de geschiedenisse van het vervoeren deses huis te bewaarheden / dat het geene daar is / volgens haar zeggen / geen fundamenten heeft / en dat het op de Aarde is nedergezet / eben als of het uit den Hemel was gevallen.

len gemaakt en steen op welke Petrus sijn eerste Misse heeft gedaan.

Men gaat in dese geheiligde plaatse door drie deuren / twee van welke na dat einde staan dat na het westen ziet en een dwarsse doortocht na het noorden tot het zuiden geven; Door dese is het dat men de Pelgrims leid. De andere deur is ook aan de zuid-zijde / doch aan het oost-einde / en men gaat door deselve in die plaatse welke sy het Heiligdom noemen / dat is gezegt de tusschen wijdte die'er is tusschen het Altaar en het einde des Kamers daar het Vrouwen beeld is. Men mag in dit huis met geenderhande slag van Wapenen komen. Het is een yder geoorloft de Muren te lekken en daar aan te vryven / doch sy verseheren dat alle die geene / welke onderstaan hebben daar van iets te breken / op grouwelijke wijzen zijn gestraft.

Ingangen van het H. huis.

Ik sal niet onderneimen u de Rijkdommen te vertoonen welke daar ter plaatse zijn / dat soude een saak zijn van groote langwijligheid en moeyte. Alleen wil ik u seggen dat een mensch de oogen sehemeren / door de oneindige menigte van kostelijke Gesteenten / met welke den Mantel van het Beeld is bezaeyd. Men ziet rond en om het selve ook niet anders dan Lampen / heele en halve Beelden en andere saken / alle van louter Goud en Silver / sonder van de Kandelaars te spreeken die van Silver en verguld zijn / soo zijn'er twaalf van louter vast Goud / van dewelcke twee yder zeven-en-dertig ponden swaar wegen.

Rijkdommen daar in.

De laatste kostelijke offerhande werd altoos / door een tijdt lang / als in het gezigte van het beeld gelaten / op sekere plaatse die daar toe is verbaardigt. In het jaar 1688. stond daar / volgens het verhaal van zeker geloofwaardig Reisiger van aansien / een gouden Engel / welke een herte in de hand hadde dat groter dan een ey / en geheel met dierbare Diamanten omzet was / het welke zeker Jesuit, die hem begeleide / een geschenk zeide te wesen / van de doenmaals regeerende Koninginne von Engeland, daar by met veele verseekerheid voegende / dat die Princesse doc-

Gifte door de gewesene Koninginne van Engelant geschonken.

maal zwanger ging ende dat niet te twijffelen was / of sulks moeste door een miracul zijn geschied / door dien men had uitgevonden / dat sy hadde ontfangen / op den selve ogenblik als het geschenk in de Kerke was gekomen.

Veersen daar op gemaakt, a's ook op haar swanger gaan door miracul.

Hier hier de baarsen door geseiden Jesuït op dat voorval gemaalt / waar van hy aan die Reiziger een afschrift gaf / en in welke hy een Engel inboerde / welcke in samenspraak met het beeld is.

ANGELUS.

Salve, VIRGO potens; En supplex Angelus adsum;
Reginæ Anglorum munera, vota, fero.
Perpetuos edit gemitus mœstissima princeps:
Sis pia, & afflictæ quam petit affer opem.
Casta Maria petit sobolem; petit Anglia; Summi
Pontificis titubans Relligioque petit.
Inculti miserere uteri; sitientia, tandem,
Viscera, fœcundo fonte rigare velis.

VIRGO.

Nuncie Cœlestis, Reginæ vota secundo:
Accipiet socii pignora chara thori.
Immo, Jacobus, dum tales fundo loquelas,
Dat, petit amplexus; concipit illa; Vale.

ANGELUS.

Sed natum, ô *Regina*, marem Regina peroptat,
Nam spem jam regni filia bina fovet.
Dona *Virgo* marem.

VIRGO.

Jam condunt ilia natum.
Fulcrum erit imperii. Relligionis honos.

ANGELUS.

Reginam exaudit *Regina Maria* Mariam!
Alleluia! o felix! ter, quater Alleluia.

Hier

Biblioteca Nazionale V. E. III
NAPOLI

Heden daegsche wyse, hoe de Pelgrims met geheele troupen te Loretto koomen.

Hier siet den Leezer den oorsprongk van den soo genaamden Prince van Wallis. Aan de binnenste zijde van de muren die het huis omringen / zijn veele arm handelaars en andere ligten rontom / maar het geene wp het zeldsaamste in die plaatse sagen / waren de Processien van die geene / welcke rondom dat huis op hare knie'en kropen / sommige vijf / andere zeven en eenige twaalf maals / al naa de verborgentheid die sp in de getalen zoghten of hadden. Cieraden buiten het huis, aan de binnen zijde van de muren die het omringen.

Stelt u voor oogen veertig of vijftig personen / soo Mans / Vrouwen als Kinderen / alle op hare knie'en de eene weg ophrutspende ende soo veel ook die van de andere hant komen / elcr met een Pater Noster in de hand en hare gebeden mompelende ende dat dese onderwijlen alle haar best doen om digt aan de muur te zijn / soo om den weg te verbozten / als om te nader aan die Heilige plaatse te wesen / en dat zp daar voor dikmaals tegens malhanderen stooten en veel beletselen opbrengen. Dit evenwel geschied niet dan wanneer'er maar weinig volk is. Belacchelijke Processien om het huis gedaan

De grootste zamenbloepinge van Pelgrims is daar omtrent Paaschen, en tegens het Feest van des Magets geboorte / welke zp in de maand September zeggen te zijn voorgevallen / want alsdan sou zulcks niet konnen geschieden. Ik wage het / half met weerzin u een zaak die ongelovelijk schijnt te verhaalen / welke evenwel ons hier voor seer waarachtig werd gezegt / te weten / datmen / in de jaren als daar de meeste menschen verschreenen / daar / op die twee Feestdagen / dikmaals meer dan tweemaal hondert duizend Pelgrims heeft geteld. Groote menigte van Pelgrims te Loretto.

Men kan zig nauwlijks een vermakelijker saak inbeelden / dan de Caravanen van Pelgrims en Pelgrimessen, wanneer deselve daar te gelijck komen met geheele Gebroederschappen. Als by voorbeeld verscheide Gebroederschappen van Boulogne voegen zig op malhanderen / om dese pelgrimagie in geselschap te samen te doen. Elck Gebroederschap is bekleed met zijn gewoonlijke spaate-zak / welke sp Sacoche noemen en een hoedel daar aan van dat selve spwaat / gemaacht als een hoes voor welcke men den Hipocras leit / welke geheel het hooft bedekt ende met open laat dan drie gaten / twee voor de oogen en een voor den mond. Men ziet daar van Gebroederschappen van verscheide couleuren / deselve zijn voorzien met groote Pater Nosters, Gordels / Pelgrimsstocken ende de wapenen van het Gebroederschap geschilderd of gebordiuert / welke eder uit van deselve voor en agter / op de borst rode den ruggе draagt. Dese Pelgrims dus toegesteld zitten alle op Ezels / welke by haar in agtinge zijn als of sp eenige heiligheid over zig hadden / ter oorsaak dat sp die Pelgrimagie soo dikmaals doen. Deselve vallen of struikelen zelden / en wanneer Wijse op welke de Pelgrims met geheele Troupes te Loretto komen. Heilige Ezels.

neer sulks al gebeurd / is het nog altoos sonder gevaar voor den Pelgrim. Sie daar wat belangt de Mansperssoonen.

Toestel der Vrouwen die in Pelgrimagie derwaarts gaan.

De Vrouwen kleden zig soo kostelyk als het haar mogelyk is / en hegten aan de lyden van hare Tabbaarden een kleine Pelgrims-staf soo lang als een hand / waar voor veel vermakelyk onderhoud langs den weg ontstaat / ende die reden geeft tot veele vermakelyke en dubbelzinnige discoursen. Deze Juffers zitten in Calessen, werdende voor gheheele hoopen van die Ezel-ryders omringt en gevolgt. Denkt of het niet een vermakelyk saak is / deze godvruchtige hansoppen sodanig opgezeeten en toegestelt te zien / makende honderden van misselyke gestalten en kromme sprongen / welke sy met zotte liedekens verssellen / om Vrouwen de Pelgrimessen te vermaken.

Vryheid der Vrouwen in die gelegentheid.

Stelt u niet voor dat het wat vremts in Italien is / de vrouwen in soodanigen vryheid te zien. Het voorwendzel van de godvruchtigheid tot de Sanctissima Madona, is een reden die sy bestand agten om haar uit hare gewoonlyke gevankenisse te laten gaan / ook en twyffele ik niet / of yder van deselve / heeft of een broeder of een bespieder by haar.

Dierbare Schatkamer te Lorette.

Van de Kerk soude ik veel weten te zeggen / dog ik vreese dat het u mogte verveelen / maar voor het overige moet gy nog weten / dat alle het geene kostelyk in dat huis werd gevonden / maar iets gerings is ten opzigte van het geene wy in de Schatkamer hebben gezien. Deze kamer is een seer groot vertrek / welkers muren bekleed zyn met zeventien groote kassen / alle met twee deuren. Het verwelfzel is van Stucco, met vergulde verdeelingen / die voor schoone schilderyen verciert zyn. Het silverwerk is niet weerdig in deze kassen te komen / men deed zulcks wel voorhezen / dog het selve werd nu / in afgelegene plaatzen / op malkanderen gesmeeten / tot datmen het van doen heeft. Dese kassen zyn dan niet verbuld als met louter goud / uitnemende gesteenten / en dingen of versierselen welke dierbaarder dan goud zyn. Ik zal die niet stuk voor stuk beschryven / want zy gaan de inbeelding te boven / alleen zal ik u zeggen dat de Koninginne Christina van Sweden, daar de Kroon en Scepter van haar Rijk / uit aandagt gebragt heeft.

Middelen door welke dese rijkdommen syn vergaderd.

Om nu te begrypen op wat wyze deze onschatbare Rikdommen zyn vergadert / soo heeftmen maar in zyne gedagten te brengen / dat alle de Volkeren / alle de Vorsten en alle de Staten / welke de Autoriteit van den Paus erkennen / sedert 400. jaren / daar hare dierbaarste dingen hebben gebragt / ende dat sy yder haar best doen om malkanderen daar in te overtreffen / ook moetmen nog bemerken / dat die schat maar een middelmatige gedeelte is van de goederen die sy ontfangen hebben. Sy hebben

ben een heerlijke Kerke en Paleis gebouwt / ook Renten en ometelijke Landerpen gekogt / en wie kan twijffelen / of sy hebben ook koffers vol gemunt goud.

Dit is het niet alle ; De arm-bussen die rondom de Kerche staan / brengen haar verwonderenswaardige sommen op / en een van de geheimen dan welke sy sig bedienen / om dezelve te doen vullen door de handen en uit de beursen dez godvruchtige menschen / is soo onbeschaamd gelogen / dat ik agte dat dezelve hier wel plaatze verdiend. Sy verhogten dan daar een gedrucht papier / door het welke sy willen doen geloven / dat het H. Huis, niet meer dan seven-en-twintig duizend Rijksdaalders aan inkomsten heeft / ende door een andere rekeninge / welke by de vorige is gestelt / doen sy blijken / dat sy genootsaakt sijn / 38634. Rijksdaalders uit te keeren / om hare Bedienden en jaarlijksche onkosten te betalen. Sie daar meer dan 11000. Rijksdaalders / welke sy / volgens dese gepretendeerde rekeninge te kort schieten / en is dit de welbedagste zake des werelds door haar / om daar door gelegenheid te hebben / van aan de devote Pelgrims, hare armoede kragtiglijk voor oogen te stellen / ende derzelver liefde tot de goede Vrouwe van Loretto op te wekken / welke sy seggen / van alle de deugden / geene soo seer te beminnen / dan die van de mildadigheid. Onbeschaamde leugen met welke de Geestelijkheid van Loretto nog dagelijks bedelt.

Doen wy uit de Schathamer quamen leiden sy ons in het Arsenaal ofte Wapenhuis / dog het selve heeft seer weinig te beduiden ; sy toondden ons daar eenige wapenen van de Turken genomen / ende verhaalden / dat die Barbaren, over ontrent 150. jaren aan land sijnde getreden / om de schat te roven / de goede Dame van Loretto, die alle met blindheid hadde geslagen / soo als sy baardig waren om in Schathamer te treden / ende dat men onderwijlen een gedeelte van hare wapenen haar hadde ontnomen. Tuighuis van Loretto. Aardig miracul van onse Vrouwe.

In de vensters van dat Tuighuis / zietmen een gedeelte des Zees / boven welke sy zeggen dat dit Huis gepasseert is. Sy voegen daar by / dat zedert die tijd / men altoos een witte streep op het water heeft bemerkt / en onsen Jesuit verseherde ons met seer dierbare woorden / dat sy sulks dikmaals hadde gesien. Weg welke het Huis over de Zee is gekomen.

Doen wy eerst te Loretto quamen / quam ons den een ende den ander in het oor fusteren / dat wy ons spoedigh moesten biegten en ter communie gaan / om dat die geene / welcke soo stout waren van buiten dat in het H. Huis te komen / tot in het merg van har gebeente toe beesden en in levens-gevaar geraakten. In dese dingen moet een groote onbeschaamtheid by dese inblasers wesen en geen minder voorvoordeel en dommigheid / by die gene welke haar gelove geven. Listen om de vremdelingen tot het biegten te brengen.

Wijnkelder en Apothecarye te Loretto.

Na dat wy eenige vertrekken van het Paleis hadden bezigtigt/ wierden wy in de Wijnkelder geleid/ daar wy honderd en veertig groote vaten vonden/ welke alle met goeden wijn gevuld waren. Wy zagen'er onder andere een/ uit welcke vierderhande wijn voor de Kerke ende de Pelgrims wierd getapt/ alles door een enkelde kraan. Van daar gingen wy in de Apothecarye, daar zy ons drie honderd vijf en veertig aarde potten lieten zien/ beschildert/ soo zy zeiden/ door de hand van Raphaël Urbino, welke seer hoog werden geschat. Den Groot-Hertog van Florencen, heeft daar soo veel zilver voor geboden als sy zwaar zijn ende de Koninginne Christina schatte deselve soo hoog als edel gesteente. Op de vijf grootste zietmen St. Paulus met de vier Euangelisten, ende op de andere eenige Historien uit de Heilige Schrifture/ ook uit de Metamorphosis van Ovidius en kinderspeelen.

Beschrijvinge van de Stad Loretto in sig zelfs.

Loretto is een seer kleine plaats/ hoewel wel versterkt. Den Paus Sixtus V. heeft haar Stads regten gegeven/ en in het jaar 1586. den Bisschoplijken Zetel van Recanati daar gebracht/ ter eeren van het miraculeuse Beeld. De Fortificatien dienen/ ten einde de Turken, de Moeder Godts/ soo zy die noemen/ niet souden beroven. Van de Kerk sprekende/ hebbe ik vergeten te zeggen/ dat daar in Biegtstoelen zijn voor alle Natien, en segtmen dat den Cardinaal Goes, soo veele talen verstaat/ dat hy/ in het jaar 1689. hier door na Romen reisende/ met de twaalf Biegtvaders/ elcr in zijne bysondere spraake/ perfect konde discoureren.

Taalkunde van den Cardinaal Goes.

Loretto is de Aardbevingen onderworpen

De Kerke hier vorens gemeld/ loopt gevaar van nogh eens door een Aardbeving in te storten/ zijnde op Kersnacht 1690. door een van deselve/ verscheide spleeten daar in gekomen/ ook stortte doen een gedeelte van het Klooster der Jesuiten, nevens verscheide huisen in.

Schoone fonteine te Lorette.

Op de groote plaats is een seer schone Marmore fontein/ verciert met kopere Statuën. Men ziet op die plaats ook die van den Paus Sixtus V. welke de Inwoonders voor hem hebben opgerigt/ tot erkenteniſſe der voorregten/ van hem aan haar gegeven.

Handel aldaar gedreven.

De voornaamste handel van die kleine Stad bestaat in Medaillen/ Rosenhoedekens/ gesegende Gezimjens/ Beeldekens/ Agnus Dei, snoeren van de hoogte van onse vrouwe en andere diergelijke waren/ daar zy groot geld van maken. Wy hebben daar Pater Nosters gezien/ door Paus Urbanus II. uitgevonden/ welkers granen of coralen soo groot zijn als een Ganseey/ dog die zijn voor de groote Devotien.

Gy moet ook weten dat hier niet een eenig mensch woonde/ welke

welke niet zegt afkomstig te zijn / van die geene / welcke het H. Huis daar hebben zien brengen. Sy alle hebben hare Grootvaders hooren verhalen / dat hare Voorouders / dat van haare Overgrootvaders hadden gehoord / gelijk ook die geene welke nu leven niet in gebreke sullen blijven / van die selve geschiedenisse aan hare kinderen en kindskinderen te verhalen. Is het niet een ongeloovigh mensche die dese schoone overleveringe niet wil aannemen? Turselinus en verscheide andere / hebben in haare boeken / veel tot lof van dese plaatse geschreven / waar tegens Berneggerus, zijn Idolum Lauretanum, heeft uitgegeven. Ontwijffelbaar bewijs van het vervoeren van het H. Huis.

Van Loretto trekt men langs de Zee-kust (op welcke alle de Steden en Kasteelen, uit vreese van stropingen der Turken, wel versterkt zijn) na Ancona. Deze stad heeft een schoone Zeehaven / die met drie Bolwerken is voorzien. Men ziet by desel-ve een heerlijke Triumph boog van wit Marmor, ter eeren van den Keyzer Trajanus gestigt / om dat hy / soo het opschrift zegt / Trajani Triumphboog te Ancona.

EX PECUNIA SUA PORTUM TUTIOREM NAVIGANTIBUS REDDIDERIT.

Daar zijn eenige Monikken geweest / welke het Marmor van deze schoone Raloudheid van den Cardinaal Conti, als Bisschop van Ancona zijnde / verzogten te mogen hebben / om haar Kloo-ster daar mede te verciere / doch zijn Eminentie weigerde haar zulks met de volgende woorden; Nescitis quid petatis; Gy weet niet waarom gy bid. Aardig antwoord van den Cardinaal Conti aan eenige Monikken.

De Stad Ancona legt op een dubbelen heuvel / aan de punte van een uitstechende zeehoek. Sy is redelijk groot en drijft tamelijken handel door het gemak des Zeevaarts / op Turkyen, Slavonien, Engeland, Holland en andere vergelegene Landschappen / weshalven ook de Joden daar mogen wonen / die'er zig in tamelijke quantiteit ook ophouden. Des niet tegenstaande is het een verwonderenswaardige zaak dat den Koophandel / die daar uitstekende groot plag te wesen / so seer is afgenomen / doch na het voorbeeld van Antwerpen, Brugge en andere plaatsen valt daar van niet veel te seggen. De straten van Ancona zijn smal / en by gevolg duister. Beschrijvinge van de Stad Ancona.

Het Kasteel dat op een hoogte werd gezien / commandeerd de Stad en de Haven / en op een andere heuvel / welke den hoek van de Caap uitmaakt / is de Kerke van St. Cyriacus. Sy beklommen dezelve met veel moeite en weinig genoegen / zijnde de Kerk maar een laag en duister gebouw / van het welke den voorgevel wel met seer schoon Marmor is overtogen / maar sonder eenige orde / bouhonst of verciering. Casteel aldaar.

Overblijfselen der Heiligen.

Het voornaamste in dese Kerke / voor de luiden van dat land / zijn / overvloedig veel soo genaamde heilige Lichamen en overblijfselen. Sy geven voor St. Ursula met de elf duizend maagden te hebben / soo wel als die van Ceulen doen. Wat ons belangt / het vermakelijkste dat wy daar vonden / was het prospect dat men daar heeft / ende zig over de Zee ende een schoone Landstreek uitstrekt. Daar staat ook een byerbaken / het welke aangestoken werd wanneer men Roovers ontdeckt / dat men / door dat middel / in drie uren tijds / te Venetien kan weeten. Men kan van daar ook by helder weder / Dalmatien gemakkelijk zien.

Slegte toestand van de Stad.

De Straaten zijn'er smal en by gevolge duister / daar zijn ook geen schoone Kerken noch aanmerkelijke plaatsen / en de Heuvelen op welke de Stadt legt / maken dat die ongemakkelijk te betreden is. De Inwoonders waren / doen wy ons daar bevonden / seer vlijtig bezich met het herstellen het geen de jongste swaare Aardbevinge / daar hadde beschadigt / en onderschraagden hare huisen / ten einde deselve niet geheel onder de voet souden vallen.

Beurse te Ancona.

De Beurse op welke de Kooplieden vergaderen / is als een wandelplaatse van tamelijke grootte. Op de vier hoeken van het verwelfzel waren vier beelden / vertoonende het Geloof / de Hope / de Liefde en den Godsdienst / doch over eenige jaren deed een Aardbevinge alle die Beelden schudden / doch de Godsdienst wierp sy ter neder.

Wanstallige kleedinge te Ancona.

Ik kan niet nalaten u iets van de kleedinge der Inwoonders te zeggen / welke wy / door dien wy'er een Feest-dag overbleven / op het beste hebben gezien. De voornaamste Borgers dragen meest alle een swarte Mantel met groen gevoerd / blauwe of feuillemorte hosen / schoenen met krijt wit gemaakt / die sy met gekoulcerd lint toebinden. Haar Wambais is ontknoopt en gemaakt van Brocade van verscheide verwen. De geringer Vrouws-persoonen hebben een stuk lywaat op haar hoofd daar een groote frange aan is / die haar over het aangezicht hangt en de Vliegen daar van afdrijft. Haar Tabbaards-lyden zijn rood of geel / aan de vier zijden toegeregen en met een breed verwig Galon beboord. Deselve zijn hoog gelijk ook hare robben en dat alles van vijftigderhande verwen. De groote Juffcouwen dragen Fontanges soo breed sy konnen / doch deselve staan haar seer gemaakt.

Senogaglia beschreven.

Van daar quamen wy te Senogaglia, dat een schoone en wel versterkte Zee-haven is / maar het Kasteel daar van schijnt haast onder de voet te zullen vallen / als werdende in Italien de Vestingen doorgaans seer verzuimd.

Te

Te Fano komende bevonden wy dat het een kleine doch aardige Stadt was. De Romeinen noemdden dese plaatse Fanum Fortunæ, door een merkelijke overwinninge die sy daar hadden bevochten / tegens Hasdrubal, den Broeder van Hannibal. Het nieuwe Theater aldaar en de Triumph-boog ter eeren van Augustus opgericht / sijn waardig om bezien te werden. De Aardappelen van Fano zijn seer beroemd / ook zegt men dat'er de de Vrouwen veel schoonder zyn dan in de andere plaatsen van Italien, doch ik achte dat dat onderscheid seer verdacht moet vallen. Als ook Fano.

Dichte by Fano vond ymand van ons geselschap / op den oever / een van die kleine Visschen / welke sy hier te Lande Cavaletto noemen. Eenige in Vrankrijk geven daar aan den naam van Zee-paard en andere van kleinen Draak. Ik hadde die diksmaals in de Cabinetten van natuurlijke zeldzaamheden gezien / ook twijffele ik niet of gy zult se mede kennen. Dese Visch droogt in seer korten tijd op / en werd sonder verder moeyte bewaard. Het is seker dat dit kleine Dier een hoofd en een hals heeft / die seer wel na dat van een Paard gelyken. Men schrijft het selve verscheide eigenschappen toe / en verseekerd onder andere / dat het de razernye geneest / zijnde gedraden genuttigt en ook op de beete des Skorpioens gelegt / na dat men het gewreven en met honig en azijn heeft gemengt. Cavaletto oste Zeepaard. Eigenschappen daar van.

Van Fano quamen wy te Pesaro, zijnde een tamelijk groote Stadt. Desselfs gelegentheid op een kleine hoogte / maakt dat sy een zuivere lucht geniet. Niets is soo aangenaam als de kleine Heuvelen die haar omringen / bestaande deselve uit een vermakelijke menginge van Weylanden / Wijnbergen en Boomgaarden. Niet is'er soo uitnemende als de Olyven / en evenwel overtreffen'er de Vygen alles in achtinge / soo dat men in geheel Italien, niet anders spreekt als van de Vygen van Pesaro. Het Vleesch kost'er niet meer dan drie Bayoques ontrent een stuiver. Het Brood en Wijn is'er noch beter koop na evenmatigheid / en soo ook met het overige. De Zee en de Rivieren leveren daar ook allerley slag van Visch / soo dat dese Stad / in allen deelen / een overvloedig genot heeft van alles wat tot het gemak en vermaak des levens behoord. Pesaro beschreven.

Sy is ook tamelijk wel gesterkt / hoewel wat op de oude wyze / en de huizen zijn'er doorgaans slyp aardig en gemakkelijk. Wy hebben daar geheel geen aaloude gedenk-teekenen gevonden. Op de groote plaats is een seer schoone Fontein, nevens een afbeeldinge van den Paus Urbanus VIII. onder wiens Regeeringe dese Stadt en het geheele Hertogdom van Urbino weder met den Kerkelijken Staat wierd vereenigt. Sterkte van Pesaro.

Naams oorsprong van Catholica.

Voort trekkende na Rimini, passeerden wy door een Dorp Catholica. Ik zag daar in het voor-by-gaan / boven het Portaal van de groote Kerk / seker opschrift / het welk zelde / dat te Rimini, in het jaar 359. een Concilie vergaderd zijnde / van Bisschoppen die meest de Arriaansche Ketterye aanhingen / de rechtgelovige haar Godsdienst in dat Dorp quamen verrichten / dat zedert altoos de naam van Catholica gevoerd heeft.

De Republijke van St. Marino.

Men kan van daar de Republijk van St. Marino zien / leggende na de zijde van den Appennijn op een Berg / aan welkers voet de grensen daar van eindigen. Dezen kleinen swerm Bijen heeft sich gelukkelijk gemaintineerd, zedert veele Eeuwen / om dat sy van niemand benijd ofte begeerd werd. Deselve staat onder de bestieringe des Paus, en werd op een heel bysondere dog nette wijze geregeerd / en of dese Republijk de kleinste is die op de Wereld kan wesen / waar door sy ook door Italianen la Republichetta, by bespottinge werd genaamd / soo beelden doch de Inwoonders / sig wegens hare vryheid soo veel in / dat wanneer sy aan de Republijk van Venetien schryven / sy deselve Carissima Sorella noemen. Daar is sekere Capelle te zien / in welke sy seggen dat een Ezel het genaamde Sacrament soude hebben aangebeden / en door St. Antonio di Padua op sijn knie'en soude sijn gevallen / waar door veel ongelovigen bekeerd waren.

Rumini, voor desen Ariminum genaamt.

Rumini, voor desen Ariminum genaamd is een kleine Stadt vol arme Inwoonders / leggende evenwel in een dette en wel beboude Landstreeke. Sigismundus Pandolfus Malatesta, hadde deselve door desen versterckt / doch tegenwoordig is'er niet dan een slechte muur om. Gy weet dat die van het Geslachte Malatesta voor desen Heeren van verscheide plaatsen in dit Landschap waren.

Schoone Aaloutheden aldaar.

De Marmore Brugge / welke door twee seer wel bewaarde Opschriften / blijkt van Augustus en Tiberius gebout te zijn / en de Triumph-boog door Augustus opgericht / zijn de voornaamste Aaloudheden van deze Stadt. Men ziet daar ook de vervallen van een Amphitheater, achter den Tuin van de Capucijnen, en vijf honderd schreden buiten de Stadt / is een Toorn van gebakkene steenen / welke het buur-baken van de oude Haven was. Pandolfus Malatesta heeft de Haven eindelijk geheel vernietigt / welke door een der schoonste van Italien wierd geacht / om de Kerke van St. Franciscus te bouwen / van de Marmore stukken die hy van deselve nam. Dese Kerke soude schoon zijn / indien sy volmaakt was. In deselve werd een Lieve Vrouw bewaard / die niet anders doen kan dan regen geven of op doen houden / ook werd aan haar nooit iets anders dan alleenlijk dat versocht.

Lieve Vrouwe van den regen.

De

De Bibliotheek van den Grave van Gambalonga is ſeer talrijk in Boeken / doch daar in is niet zeldzaams / ſoo die geene / welke ons deſelve vertoonde / wel onderricht is. Op het midden van de Markt wierd ons vertoond / een ſoort van een Marmore doetſtal / in welke dese volgende woorden zijn uitgehouwen. Cajus Cæſar Dictator Rubicone ſuperato civili bello Commilitones ſuos hic in foro Ariminio adlocutus. Het Metale Beeld van Paus Paulus V. is op een andere plaatſe / en ſeer dichte daar by een Marmore Fonteyn, welkers bewerking daar ſeer hoog geacht werd. Bibliotheek van Gambalonga.

Wy quaamen daar na te Ceſena ofte Ceſenate, daar by wat handel met grau of ſwart Zout werd gedreven / dat daar in groeven gemaakt werd. Een mijle van daar is by de Rivière Rublica, nu Piſatello genaamd / die het Gallia Ciſalpina van het oude Italien ſcheidde / een groote Pylaar, by een Brugge / opgerecht / op welke veele opſchriften zijn te leſen / en onder andere deſe hedendaagſe. Ceſena. Brugge over de Rubicon.

Rubionem ponti ſubjectum tranſis, Viator, Romano Interdicto Cæſaris Auguſti, & Adagio jactæ Aleæ celebratum. Flumini huic ſtabilem imponere Trajectum, ethnica diu vetuit ſuperſtitio, Catholica nunc ſua ſit ſecura Religio. Innocentio X. ſummo Pontifici Cardinali Benghio Legato anno 1654.

Een ander oud Opſchrift luid als volgt. Aaloude opſchrift by deſelve.

Armatus quisquis es, hic ſiſtito, vexillum ſinito, nec citra hunc amnem Rubiconem, ſigna, arma, ductum, comitatum exercitumve traducito. Si quis hujuſce juſſionis ergo adverſus erit, feceritve, adjudicatus eſto hoſtis P. R. ac ſi contra patriam arma tulerit ſacroſque penates e penetralibus aſpataverit.

Om deſe Opſchriften te bezien en uit te ſchrijven moeſte ik meer dan een Italiaanſche mijl te voet gaan / terwijlen de Caleſſe met het andere Gezelſchap ſich na de Maaltijd ſnelde / die ik daar door dan mede verzuimde / doch men moet zulks op de reize niet achten / door al wanneer men iets dat zeldzaam is kan ontbeeren. Dichte by Ceſena is ook een Opſchrift te leezen / ter eeren van M. Lucretius Hiſtoricus & Poëta. Faënza, daar aardig aardewerk werd gemaakt.

Faënza is de geboorte-plaats van den Keiſer Antoninus Verus; Daar werd ſeer cierlijk Aarde-werk gemaakt / dat by na soo goed als Porcelein is / waar door dan de Franſſe al ſulke werken / die wat fraay zijn / Fayence noemen.

Imola

Imola beschreven.

Imola is een oude/ treflijke/ tamelijk sterke/ en volkrijke Stad/ aan de Zee gelegen/ daar een liefhebber van Aaloudheden/ Opschriften/ Pylaren, en diergelijke dingen/ sijn volkomen genoegen kan krijgen.

Als ook Bologne.

Bologne, in het Latijn Bononia genaamd/ als of daar bona omnia, alle goederen, of alles wat tot vermaak en noodzuft behoord/ overvloedig te vinden was/ is een seer schoone en vermaklijke Stadt. Den Keiser Theodosius, heeft daar in het jaar 446. een beroemde Universiteit gestight/ in welke eertijds de hooggeleerde Mannen Irenæus, Azo en Accursius Leeraren geweest zijn. Daar zijn ook verscheide Bibliotheeken en Collegien, en door de studien beroemde Mannen/ als Malpichi, Malvazia, Zani, Marsaglia en andere. Dese Stadt laat op haar Munt slaan; Bononiæ docet Libertas.

Schoone Universiteit aldaar.

Rijkdom en volkrijkheidt derselve Stad.

Deselve is/ na Romen, de rijkste/ grootste en bevolkste Stad die den Paus bezit. Alhier is ook het beste Legaatschap des H. Stoels/ dat door desen door den Cardinaal Negroni, na hem door den Cardinaal Pamfilio bekleed is/ en nu bedient werd door den Cardinaal Durazzo, alle met groot genoegen der Inwoonders. Dese Stadt heeft meer Voorrechten dan een der andere. Daar binnen is geen Kasteel, geen Fiscaal, en zy zend een Ambassadeur na Romen, om haar saken waar te nemen/ eben als Ferrara. De Regeering bestaat uit veertig Adelijke Raden. De Straaten zijn aan beide de zijden overwelft/ en hebben de Inwoonders aldaar seer schoone Tuinen en Paleisen, waar onder il Sabinetto, en die van Aldobrandini uitmunten/ in welke men zich moet verwonderen over de boukonst/ seldzame Schilderyen/ Tapijten/ Huisraad/ Turksche Rariteiten, aaloude en hedensdaagse curieusheden.

Ook voorregten.

Schoone Kerken aldaar.

Onder veele schone Kerken in dese Stadt/ is een der beste die van St. Petronius, in welke den Keiser Carel V. van Paus Clemens VIII. is gekroond. Men ziet in deselve uit Pleister op een Metale grond/ de nette ende soo beroemde Meridiaan van Cassini, aanwijzende de verblijf-plaatsen der Sonne van Junio tot Januario, dat voor het seldsaamste werck van die natuure in de geheele wereld kan werden gehouden.

Kloosters en lichaam van St. Dominicus te Boulogne.

Het voornaamste Kloosters van de Ordre der Dominicanen is mede in dese Stad/ en werd het lichaam van desselfs stigter/ in een van de schoonste Capellen aldaar vertoond/ hoewel die van Assise, soo voorens is aangeraakt/ zeggen dat zy het selve mede hebben. Men ziet daar ook de Celle in welke hy gewoond/ den Cypressenboom die hy geplant/ nevens een seer groote kelder of Grotte in welke hy gewandelt heeft. Daar zijn ook de vermaarde Kerken van St. Salvator en St. Paulus, en eben buiten de

Stad

Stad is het vermaarde Klooster van St. Michael in Bosco, het welke men by andere genoegsaam vind beschreven.

Die geene welke van over het gebergte komen zijn gewoon zig hier te voorzien van snuistabak / Savonettes of welriekende zeepballekens / kleine Juffer hondekens / die seer weinigh eeten en drinken (waar toe eenige meenen dat de lugt contribueert / of wel dat sy jong zijnde / met zekeren olie werden gesmeert die het groeien verhinderen) en Boulognesche Soucysen. Seldsaamheden die de vremdelingen te Boulogne kopen.

De vrugtbaarheid van dit Landschap werd over al bespeurt / soo wel in de Stad als op de omleggende plaatsen / hoewel de gelegentheid des Lands daar niet te veel toe schijnt by te brengen / als zijnde deselve onder het Appennijnsche Gebergte na het Noorden / waar door het dan ook des winters dry houdt is. De straten zijn daar even als te Padua ende te Bern, soo datmen'er altoos droog gaan kan / doch de galeryen zijn hier dry breeder en gemakkelyker. Overvloed van alles aldaar.

Van Boulogne vaard alle avond een Barge, immediatelijk na Venetien, doch die geene / welcke die reise te water niet willen doen / en liever de schoone Landstreek van Lombardyen bezigtigen / nemen de weg op Ravenna. Ik scheide hier met te weiniger woorden van Bologne, om dat ik van die schoone Stadt / als die tweemaal gepasseert hebbende / in een van myn voorige brieven aan u al heb geschreven. Gemaklijk reisen van Boulogne na Venetien.

Dese Stad is maar tamelijk groot / en evenwel ziet men die van dry deure / door dien sy in een open en blak land legt. Op weet dat de aaloude schrijvers haar verbeelden in diergelijke toestand als nu Venetien is / en staande op palen in het midden der stroomen: ook is een yder bekend dat daar de voornaamste Zehaven was / welke de Romeinen op geheel den Adriatischen Bo[illegible]m hadden. Ravenna beschreven.

Hedensdaags is die Landstreek van wesen veranderd / en zijn niet alleen de Moeren / Meeren of Lagunes opgedroogt / maar de Zee selfs heeft zig meer dan drie mijlen van daar getrokken / ende dat voordesen onvrugtbare en verdronkene Landschap / is nu een van de vrugtbaarste plaatsen van Italien geworden. Men kan niet twijffelen of het hedensdaagsche Ravenna is ook het aaloude / door dien dat door verscheide teekenen werd bewaarheid. Veranderinge omtrent den grond van die plaats voorgevallen.

Men ziet noch selfs in de muren / die na de Zeekant staan / verscheide zware yzere ringen / welke voordesen dienden om de scheepen daar aan vast te maken / ook is'er noch het overschot van een yzerbaaken. Tegenwoordig is dese Stad slegt betimmerd en seer ontvolkt / evenwel heb ik'er veele aanmerkelijke saken gevonden / en my dunkt / dat alleen de veranderinge van Hedensdaagsche aaloude Ravenna.

desselfs standplaatse waardig is / datmen zijn wegh daar over neme.

Begraafplaatse van Theodoricus Koning der Ostrogotten.

Buiten de muren der Stad / digte by de oude Haven / is een gedenkteeken / Mausoleum of Graf / dat Amalazonte, voor haar Vader Theodoricus, Koning der Ostrogotten, welcke meest te Ravenna woondde / hadde doen oprighten. Dan dat gebouw is nu een kleine Kerk gemaakt / die men den naam van Rotonde heeft gegeven. Het geene daar in aanmerkelijkst is / bestaat uit een steen / als een omgekeerde kelck uitgehouwen / waar mede men die Kerk heeft beslooten. Ik hebbe dezelve gemeeten ende bevonden dat sy in den middellijn / de breedte van 38. voeten heeft / en die van vijftien voeten in de dikte. Het graf van Theodoricus stond daar boven op / en in het midden van dat kleine berwelf / tusschen de beelden der twaalf Apostelen / die daar rondomme geset waren. Geselde Statuën zijn verbroken / in den Oorlogh welke Louis XII. in Italien voerdde / ook wierdt doen het graf selve onder de voet geworpen / zijnde het selve nu in den muur van een oud Paleis / dat in de Stad is / gemetseld / daar wy het gezien hebben.

Hoofdkerk te Ravenna.

De Hooftkerk van dese Stad is een aaloud gebouw / onderschraagt door 56. pylaren van marmor / uit de Eilanden van de Archipel getrokken / welke aan beide de zijden / daar in een dubbele rye uitmaken. Het Choor is met een schoon Mosaïsch werk overwelft / ende men bewaard daer / met groote eerbiedigheit / een van de kepen / met welke den Heilige Stephanus wierdt gedoodt.

Sware Wijngaarden ontrent Ravenna, en aan de Caspische Zee.

Het geen ik aanmerkelijkst in dese Kerk vond / was de groote deur / dezelve is geheel van wijngaardplanken gemaakt / van welke eenige 12 voeten hoog / en 14 of 16 duimen breed zijn. In het Landschap daar rondom wil de Wijngaard soo wel wassen / selfs in die plaatsen daar voor desen de Zee stroomde / dat de stammen daar van / ongelooflijk dik werden. Wy valt in dat ik in de Reisen van Olearius hebbe gelesen / dat hy digte by de Caspische Zee, Wijngaardstammen hadde gezien / ter dikte van eens mans middel.

Fabuleus voorval, voor desen geschied by het verkiesen der Bisschoppen van Ravenna.

Sy toondden ons in de Kerke der Theatijnen, boven het groot Altaar, seker klein venster / in het midden van het welke / het afbeeldsel van een witte duive is geset. Sy seggen zulcks geschied te zijn / ter gedachtenisse van dat na de doodt van den H. Apollinarius, eerste Bisschop van Ravenna, wanneer de Priesters vergaderd waren om een Navolger te verkiesen / dat den H. Geest / in de gedaante van een duive / door dat venster quam / ende zig selfs zette op het hooft van die geene / welke verkoren behoorde te werden. Sy voegen daar by / dat zulcks nog veelmaals

maals daar na gebeurd is / dog dat het naderhand heeft opgehouden / en ſy haar werk hebben moeten herrigten / ſonder ſoodanig behulp. Platina verhaald / uit Euſebius, iets diergelijks / dat voorgevallen ſoude zyn / in de verkieſinge van den Paus Fabianus.

Daar zijn te Ravenna, in de Kerke van St. Vitalis, St. Apollonius, St. Romualdus en St. Andreas, verſcheide ſeer ſchoone Marmore en Porphyrſteene ſtukken / alle uit Griekenlandt gehaald / na ſchyn ten tyden van het beſtier der Exarquen. Het Graf van Galla Placidia, Dogter van Theodoſius de Groote, en Suſter der Keiſeren Arcadius en Honorius, is in de Kerk van St. Celſus, tuſſen die van Valentinianus en Honorius. Men ſpraak ook van het ſelve als van iets dat ſeer volmaakt is / dog wy konden het ſelve / door het afweſen van die'er de ſleutel van hadde / niet te zien komen. Graf van Galla Placidia.

Wy zagen ook het graf van den Poëet Dantes Daglieri, een Florentijner, van aanſien en groote verdienſten / in ballingſchap te Ravenna geſtorven / in het jaar 1321. zynde het 56 zyns ouderdoms. Het zelve was in het Clooſter der Conventueele Franciſcanen. Ik ſchreef het Graffſchrift uit / voornamentlijk om de curieuſheid der rymen. Dat van den Poëet Dantes, nevens ſijn Graffſchrift

Jura Monarchiæ, ſuperos, phlegetonta, lacuſque
Luſtrando cecini, voluerunt Fata quouſque
Sed quia pars ceſſit melioribus hoſpita Caſtris,
Factoremque ſuum petiit felicior aſtris:
Hic claudor Dantes, patriis extorris ab oris
Quem genuit parvi Florentia mater amoris.

Een ander dat namaals is gemaakt / en ook op zyn graf geſteld / door Bembus, luid /

Exigua tumuli Danthes hic ſorte jacebas,
Squallenti nulli cognite pene ſitu.
At nunc marmorea ſubnixus conderis arca,
Omnibus & cultu ſplendidiore nites.
Nimirum Bembus Mutis incenſus Hetruſcis,
Hoc tibi, quem imprimis hæ coluere, dedit.

Op de groote plaats is een ſeer ſchoone kopere Statuë van Paus Alexander VII. en aan het andere einde van deſelde plaatſe ziet men met twee Colommen, op welke voorheen / den ouden Patroon, ende de wapenen van Venetien ſtonden / doen Ravenna die Republijk onderhorig was / dog den Paus heeft op geſeide Pilaren Statue van den Paus Alexander VII.

doen stellen de afbeeldzels van St. Victor en St. Apollinaris, welke de Voorstanders van Ravenna zijn. Men dient ons daar acht geven op een Wandelarpe / eenige kopere deuren / en op sommige andere stukken / welcke die van Ravenna eertijds van Pavia hebben mede gevoerd en die zy bewaren / tot gedeugenisse van de overwinninge / die zy daar behomen.

Beschryving van Ferrara, &c.

Ferrara, vijftig mijlen van Ravenna gelegen / is een seer groote en tamelijke schone Stadt / hoewel seer weinig bewoond / sommige zeggen dat deselve Ferrara is genaamd / als Fere aurea / by na van Goud, door den rijkdom welke den Koophandel daar brachte / doch jegenwoordig is'er alles arm en by na verlaaten / op een wijze die deernisse verwekt.

Dat seer onbevolkt is.

Wy bevonden ons op een vierspring / tusschen vier seer groote Straaten en bleven daar eenigen tijdt stil houden / sonder ergens een eenig mensch te ontdekken. Men stelt ook voor vast dat daar meer huizen dan Inwoonders zijn. Onderwijlen is het onderhoorige Land van Ferrara een van de vruchtbaarste gedeelten van Lombardyen, bestaande uit een dette ende effen grond / welcke niet van noden heeft dan alleen bebouwd te werden.

Sware Aardbevinge aldaar.

In het jaar 1570. stonden die van Ferrara, in veertig uren / honderd en zestig schuddingen ofte bewegingen der Aarde uit / waar door de Stadt by na ten onderste boven wierde geworpen.

Redenen der armoede in den Kerkelijken Staat.

Gy moet weten dat de onbewoondheid en de armoede der Inwoonders in dese en andere Kerkelijke Landschappen / een uitwerkzel is van de strenge Regeering der Pausen. Men moet zijn staat maken / dat alle de plaatsen / die in de handen der Paussen vallen / aanstonts verarmen en ellendig werden. Dese Vorsten gemeenlijk oud van jaren zijnde / sijn genoodsaakt / veel arbeid in kleinen tijd aan te wenden / om hare Geslachten te verrijken, en zy laten zich seer weinig gelegen zijn / aan den toekomende toestant van haare Staaten en heerlijkheden / waar op dit Veersken is gemaakt.

Servierant tibi Roma prius Domini Dominorum,
Servorum servi, tibi sunt jam, Roma, Tyranni.

Kasteel te Ferrara.

De Legaten welke daar maar voor drie jaren zijn / volgen in alles om zich te verrijken / het voorbeeld des Paus, en dat met te meer stoutheid / om dat zy soo verre van het Hof zijn / en de Onderdanen niet dan met groote onkosten daar over konnen klagen.

Een staaltjen daar van; Ten tijden van Alexander VIII is voor-

voorgevallen dat zeker Geestelijk persoon van de Merk honende / gevraagt wierd wat hy in de zak / die hy droeg / hadde; Hy gaf tot antwoord Meloenen voor een July te hebben / en verder naa het getal gevraagt / gaf hy tot antwoord; Otto boni e un triste. het welke gezegt is; Acht goede en een quade. Eenige die dit hoorden lachten daar om en droegen hem by den Legaat aan / die deze woorden een andere uitlegging gaf / en wilde dat hy op den naam van den Paus hadde geschimpt en gezegt Ottobom é un triste, het welke soude gezegt zijn; Ottoboni is een Deugniet. Wat ook deze Geestelijke voor uitleggingen aan sijn woorden gaf / en ook bewees dat hy acht goede Meloenen / met een die maar tamelijk was / hadde gekocht / soo wierd hy doch van al zijn middelen ontbloot.

Oden Ferrara de heerschappye der Pausen wierd onderworpig gemaakt / ten tijde der Regeeringe van Clemens VIII. deed die daar een sterk Kasteel bouwen / in het welke alles noch in genoegsaame goede orde is / doch wat belangt de andere versterkingen / deselve sijn alle seer vervallen. De Aoloude Universiteit van Ferrara, is nu in een seer slecht Collegie der Jesuiten veranderd.

Dichte by de Hoofd-kerk zijn eenige kopere afbeeldzels te Paarde / van welke een gezegt werd den Hertog Buzzolo te vertoonen. Regt tegens over het Paleis der Edelen / ziet men ook de afbeeldinge van den Hertog Hercules II. te Paarde / en op de voetstal van deselve is een Wet gegraveerd / welke de misdadige een vrye toevlucht geeft / binnen twintig schreeden in de rondte. Kopere statuën.

Men leidde ons in het Paleis der Hertogen, in het Huis van den Marquis de Villa, in de Hoofd-kerk en ook in verscheide andere en in Kloosters. Doch hoewel alle deze dingen wel bezigns waardig zijn / soo achtte ik doch niet dat de beschrijving derselver u seer soude behagen / behalven dat die ook te lang soude vallen. Ik hebbe evenwel niet willen nalaten u het Graffschrift van Arioſto te zenden / desselfs begraaf-plaatse is / zedert weinig tijds / in de Kerke der Benedictijnen vernieut / waar op men de volgende beersen vind. Paleis der Hertogen.

Notus & Hesperiis jacet hic Arioſtus & Indis,
Cui Musa æternum nomen Hetrusca dedit.
Seu satyram in vitia exacuit, seu comica luſſit,
Seu grandi cecinit bella ducesque tuba.
Ter summus vates cui summi vertice Pindi,
Tergemina licuit cingere fronde comas. Graffschaift van Arioſto.

Men bzacht ons ook in de Opera, daar wy weinig zeldzaams zagen. De voornaamste speelster was een jonge Zangeresse/ oud ontrent twaalf of dertien jaren/ welke die dag haar proefstuk op het Toneel deed/ en volgens het gemeene zeggen/ noch die avond/ in dienst van een der voornaamste Edelen der Stad stond te treden. Alle de voornaamste huisjens of Loges, waren vol Jesuïten en andere Kerkheiligen. Den Paus houd te Ferrara een Legaat, die een Hoogduitze Lyfwacht heeft/ welke/ nebens de andere Bediende/ alle drie jaren werd veranderd/ dat dan de Stadt noch meer doed verarmen/ en werden de klachten aan 't Pausselijke Hof tegens derselver afperssingen nooit verhoord.

Als mede Padua, &c. Dan daar komt men te Padua, zijnde een arme en weinig bewoonde Stadt. Den omkring van deselve is groot/ maar daar zijn ook veele ledige plaatsen en huizen die te huur staan. Het oude Padua heeft noch zijn voorige muuren. Sedert dese Stad de Venetianen heeft toegekomen/ zijn de Voor-steden binnen de Stadt getrokken/ en dat alles, is met een versterkinge voorzien/ die nooit veel gedocht heeft/ en jegenwoordig geheel aan 't vervallen is.

Voor de geheele Stadt zijn by na overdekte Wandelgangen/ het welke seer gemakkelijk valt voor den regen en zonneschijn/ doch dat maakt de Straaten eng en duister/ ook geeft het gelegenheid tot dat vermaarde rooven en moorden/ het welke te Padua het Qui-va-li? genoemd werd. Het is een seer vreemde saak dat de Studenten van Padua het recht hebben van yman te vermoorden ofte de armen en beenen aan stukken te slaan/ sonder dat gehoopt kan werden dat daar recht over geschiede. Steld u voor dat sy zich wapenen en met kleine Troupes uitgaan/ soo dra het duister is geworden/ daar na versteecken sy haar achter de Pylaren van de Wandel-plaatsen/ en vind zich een onkundig passant ofte voor-by-ganger seer verzet/ wanneer hy hoord dat men hem vraagt/ Qui-va-li? sonder dat hy die geene ziet die dat doet/ en ter selver tijd vraagt hem een ander Qui-va-la? waar op hy dan/ sonder middel te hebben van voor ofte achterwaarts te gaan/ tusschen Qui-va-li? en Qui-va-la? het leven moet laten/ dat die Heeren maar voor een spel achten. Sie daar een beschrijving van het geene het Qui-va-li? van Padua werd genaamd.

Het gebeurd dikmaals dat deze Studenten onbekende of hare eigene Makkers dooden/ als of het alleen maar was om haar recht te onderhouden dat sy hebben verkregen. Het is wel waar dat deze duligheden niet dagelijks geschieden door dien men daar tegens op zijn hoede is/ en zich daar voor soo veel wacht als

men

men han / doch men mag ook sonder de saatche te vergrooten / voor de waarheid zeggen / dat zelden een maand voor op gaat / gedurende welke niet twee of drie zodanige ongelukken voorvallen. Het is niet soodanig gesteld dat men die buitensporigheid / hoe ongetoomdt en ingewortelt deselve ook zy / niet gemakkelijker soude konnen beteugelen / maar die van Venetien, welke de Staatkunde seer fijn overhalen en rafineren en die op een vervaarlijke wijse voort zetten / willen desen ramp / en nachtwacht / welke haar niet te staan komt / voor die van Padua behouden.

De Kerke van St. Antonio van Lissabon is hier seer groot / en verguld met uitnemende stukken soo in de schilder- als snijkonst. Daar in zijn verscheide heerlijke begraaf plaatsen / onder welke men ons deed bemerken die van Alexander Contarini, Zee-Overste van de Republijk van Venetien als ook Procurator van St. Marco, en die van den Grave Horatio Sicco, die te Weenen in het laatste beleg wierd gedood. Men han ook geen schoonder Schilderyen in Watervverw vinden / dan die geene welke in de Capelle van St. Felix zijn / als zijnde gemaakt door den beroemden Giotto welke seer in die konste uitmunte.

Doch het geene het aanmerkelijkste in deze Kercke gevonden werd / is de Capelle van St. Antonio, die groote Beschermheer van Padua, welke daar / by uitnemendheid / il Santo, ofte den Heilig werd genaamd. Sijn lichaam rust onder het Altaar, het welcke met duizenden van kostelijckheden verciert is. Sy zeggen dat de beenderen van die Heilig een wonderlijke reuk van zich geven. Die geene welke soo nieusgierig zijn van de proeve daar van te nemen / begeven zich achter het Altaar, aan een plaatse welke niet wel geslooten is / en daar in men seer gemakkelijk Balzem of iets diergelijks doen kan. Men han noch op dese Capelle zien dat daar eertijds de volgende Godslasterlijke woorden hebben gestaan / slaande op St. Antonius; Exaudit quos non audit & ipse Deus. Het welke gezegt is; Hy verhoord die geene welke Gods zelfs niet hoord. Dat zy om haar schande te bedken hebben uitgestrabt.

Geheel de Capelle is met ten halven uitgesneden wit Marmor bekleed / in het welke de voornaamste daaden van den H. Antonius sijn verbeeld. Dit werk is meest van Tullius Lombardus en Lauserin gemaakt. Ook zijn'er zes-en-dertig groote Silvere Lampen / welcke nacht en dag / rondom het groote Altaar branden. Ik wil u niet verbeelen met ick weet niet hoe veele vertellingen / welke ons die geene deeden / die ons dese Capelle lieten zien / slaande die alle op haar Heilig.

Van dese Kerk gingen wy in die van Sta. Justina, welke bo-

ven

Heerlijke Kerk van Sta. Justina.

den gewoon groot en schoon is / hoewel noch op verre na tot die volmaaktheid niet gebracht / welke men voornemens is aan haar te geven. Deselve is met Marmore steenen gevloerd / zijnde die klein / uitgezocht en van rode / witte ende swarte verwe. Het Verwelfsel van het midden ofte den buik derselver / heeft zeven ronde toegaande Tooznen / dat haar seer verhoogt en verlicht / ook een wonderlijke schoonheid geeft. Dergelijke twee Toozнen zijn'er ook op yder der armen van het Cruice. Boven het groote Altaar, dat een seer prachtig werk is / zijn'er noch vier-en-twintig van uitnemend fijn en verscheide Marmor, en daar de geheele Kerk van Sr. Antonio met gedenk-teekenen verbuld is / soo wil men'er hier / in tegendeel / niet een eenige vinden / zijnde daar binnen niet dan een enkel Opschrift / door het welke te kennen werd gegeven / dat die Kerke is gesticht / alleen op kosten van het Klooster, zijnde zulks geschied in twee en twintig jaren / door een Fransman Ricard genaamd. Het sn[illegible] der Banken van het Choor, is verwonderens-waardig / en het ontwerp daar van ten vollen wel uitgewerkt. Het selve vertoond de Prophetien van Jesus Christus in het oude Testament, nevens de verbulling derselver in het nieuwe. De Martelinge van de H. Justina, boven het groote Altaar, is van Paulus Veronensis.

Kloosters van Sta. Justina.

Ik wil niet onderstaan u een meer byzondere beschrijving van die Kerche te geven. Het Convent is mede uitnemende groot / als bestaande uit zes Kloosters, nevens verscheide plaatsen en Tuinen. Ik sal nu geen gewag maken van het Beeld van de Maget Maria, dat uit Constantinopolen vloog / doen de Turken die Stadt bemachtigden (zy hond Baronius daar van zien op het jaar 726. en 730.) ook niet van de Heilige lichamen en andere overblijfzelen met welke die Kerk verbuld is / om dat zulks een werk sonder einde soude zijn.

Groote Zaal van 't Stadhuis te Padua.

De groote plaats die daar dichte by is / wierd voor desen Campus Martius, ofte het veld van Marus genaamd. Ik weet niet om wat reden dat Lieden / welke soo veel houden van aanzienlijke benaamingen / het selve van zijn oude eer-tytul hebben beroofd / alleen om het nu te noemen Prato della valle.

De groote Zaal van het Stadhuis is uitmunde lang / breed en duister / als hebbende honderd en tien schreeden in de lengte / en veertig in de breedte. In deselve werden veele oude en andere gedenk tekenen gezien / voor doorluchtige Persoonen opgericht. Het was een groot geluk voor die van Padua, dat sy den grondlegger van haar Stadt / Antenor hadden ontdeckt / waar van het verhaal hier na sal gesegt worden / en daarom was het niet meer dan billijk / dat het eerste onbekende Graf / dat daar

na

na gevonden wierd / ſoude ſtrekken om de gedachteniſſe van Titus Livius te eeren / als zijnde die vermaarde Hiſtorie-ſchrijver daar geboren.

Dit viel voor in het jaar 1413. met een algemeene vreugde en toejuichinge. Sy vonden doen in een van de Tuinen des Kloosters van de H. Juſtina een Loode Kiſt / die genoegſaam geleek na die van Antenor, en daar op wierd niet een oogenblik getwijfeld of dit moeſt de lijk-buſſe van Titus Livius zijn / om dat hy Prieſter van de Concordia ofte Eendracht geweeſt en dat het Klooſter der Benedictijnen van Sta. Juſtina, op de verval-len van een Tempel was geſticht / welke aan die Godinne voormaals was geheiligt geweeſt. Graf van Titus Livius te Padua gevonden.

Soo dra het geringſte van deſe ontdekking ter ooren van een yder quam / begaf zich geheel de Stadt derwaarts met teekenen van een onuitdruklijk genegentheid en vreugde. Het gemeene Volk ſtreek hare Pater Noſters aan de dood-kiſt van den ſoo genaamde Titus Livius, even als of die een nieuwlijks gecanoniſeerd Sanct hadde geweeſt. Verſcheide byzondere perſoonen boden aan, op haar koſten / een gedenk-teken voor hem op te richten / mits dat zulks op haar eigenen grond by haar huiſen mogten geſchieden / en een yder verheugde ſich in zich ſelven / daar over / dat hy in die gelukkige Eeuw was geboren / in welke die dierbare ſchat ontdekt wierd. Dwaasheid daar ontrent.

Titus Livius dan / eindelijk geheel van tanden ontbloot / voor een Volk dat ſeer hongerig na Overblijfzelen is / wierd in een houte Koffer gelegt / om dat hy te gemakkelijker ſoude te verdragen vallen. Men bedekte hem met Laurier-takken / en de voornaamſte der Stadt droegen hem in praal-ſtatie na het Regthuis of het Paleis der Juſtitie, alwaar men voor denſelven / na veel overleggingen en plechtelijkheden / een gedenk-teken oprigte dat noch heden te zien is. Selfs van de voornaamſte der Stad.

Men heeft daar namaals het volgende Opſchrift ofte Inſcriptie bygevoegt / het welke mede gevonden wierd / ontrent die plaatſe / daar eertijds den Tempel van de Eendracht heeft geſtaan. Gedenkſchrift voor hem opgericht met een bygevoegt Opſchrift.

V. F.
Titus Livius
Liviæ T. F.
Quartæ L.
Halys
Concordialis
Patavi

Sibi & suis
Omnibus.

Bewijs dat die de regte Livius niet kan zijn.

Boven dese Inscriptie heeft men noch een Marmor steene Hooft gestelt / het welke al mede voor het Hooft van Titus Livius gehouden werd / niet tegenstaande de Lenders wel beter weten: Het is waar dat het Opschrift aaloud is soo wel als het Hooft / doch daar over is hoxteling een vertoog in het licht gegeven door den Heer l'Orsato, in het welke hy seer duidelijk bewijst / dat die Titus Livius van welke dat Opschrift spreekt / niet anders was dan een vrygelatene Slaaf / van eene der Dochters / van den Historie-schryver Titus Livius, soodanig dat het Hooft / het Geraamte of Gebeente en het Opschrift / niet anders dan geleende en valsche stukken zijn.

Geschiedenis van de Marquise d'Obizzi.

Maar om van verdichtselen en onsekere aaloudheden / tot iets nieus en dat waarachtig is over te gaan / soo moet ick u kennisse geven van een ander gedenk-teken / dat wy in die selve Sale hebben gesien / en dat / myns oordeels / wel aanmerkens-waardig is. In het stuk van huysheid heeft men Susanna boven Lucretia gestelt / doch men kan seggen / dat de Marquise van Obizzi, van welke ik u aanstonts sal spreeken / haar beide heeft overtroffen / door dien sy den dood voor oogen zag en besloot / deselve moedigelijk te lijden / liever dan dat hare huysheid soude werden geschonden.

Die haar laat doorsteken om haar eer te behouden.

Seker Edelman van Padua, seer op deze Dame verliest zijnde / als wesende deselve jong en schoon / vond middel om in haar kamer te geraken / in het afwezen haars Mans en sy noch te bedde leggende. Na allen schyn heeft zich die Edelman eerst van alle mogelijke zachte en minnelijke wegen bedient / voor tot geweldadigheid te komen. Hoe het ook zy / niet konnende opdoen / soo veranderde zijne liefde in woede / en de razernye bevoerde hem tot soo verre / dat hy die eerbare Matrone met een Dolk doorstak. Volgt het Opschrift dieshalven in de Sale des Paleis gestelt.

Gedenkschrift tot haar eere opgericht.

Venerare pudicitiæ simulachrum & victimam, Lucretiam de Dondis ab Horologio Pyrænceæ de Obizzonibus, Orciani Marchionis uxorem. Hæc inter noctis tenebras, maritales asserens tedas, furiales recentis Tarquinii faces, casto cruore extinxit sicque Romanam Lucretiam, temerati tori gloria, vincit. Tantæ suæ Heroinæ Manibus hanc dicavit aram Civitas patavina. Decreto. Die 31. Decembris Anni 1661.

Op-

Oordeelt gy niet / myn Heer / dat die van Padua een rechtmatige ſaake hebben gedaan / wanneer ſy ſorge droegen / om de geheugeniſſe van een ſoo deugtſame Matrone, voor ſoo veel in haar was / als eeuwig-durende te maken? Ik gelove ook niet dat het u ſal verdeelen het gevolg van geheel die geſchiedenis te hooren.

Als de Marquiſe in haar bedde wierde verraſt / hadde ſy een eenig Soontje van vyf jaren by haar / doch den moordenaar haar in een andere kamer gebracht hebbende / door hy zyn booze feit verrichte / ſoo konde het Kind alles niet zien dat'er omging. De ſaake daar na ruchtbaar geworden zynde / wierd den Edelman vaſt gehouden / op de waarſchynelykheden die tegens hem lagen. Men bracht hem dikmaals ter gewoonlyker en bovengewoonlyker pyninge / doch hy bleef het feit altoos loochenen / en deeden eindelyk zyn Vrienden ſoo veel / dat ſy hem / na een gevangeniſſe van vyftien jaren / daar uit hielpen / ja zelfs / ſoo ik het wel hebbe / ſyne vryheid verkregen. Maar hy had niet lang genot van deſelve / want eenige maanden na zyne ontſaginge / doorſchoot hem den jongen Marquis, welke deſelve was die doen als een Kind by zyn Moeder hadde gelegen / het hooft met een Piſtool-kogel / op die wyze de dood van zyne Moeder wreekende. Dezelve onthoud onthoud zich nu in Duitsland, in Keiſerlyken dienſt. De redenen om welke men den Edelman hadde gevangen genomen en ter Torture gebracht / waren eerſt / dat men wiſt dat hy de Marquiſe beminde en naging; ten tweeden / dat het Kind ook iets wiſte te zeggen; ten derden / verſtaarden eenige buuren / dat men hem dien avond / doen het feit was geſchied / daar ontrent had gezien en ten vierden wierd op het bedde een mou knoop gevonden / die de weergade ſcheen van die geene / welke den Edelman noch hadde.

De moordenaar de handen des Gerichts ontkomen zijnde, wert door deSoon van de vermoorde gedood.

Ik kome nu tot het Graf van Antenor / van het welke ik u hadde belooft te ſpreeken / by gelegentheid dat ik van Titus Livius handelde / zynde door het gedenk teeken van gezelde Marquiſe daar in belet geweeſt. Men ſtelt hier voor vaſt dat Padua door Antenor is geſticht / en vertoond een groote Tombe, in welke men het ſoo genaamde Geraamte van deſen aalouden Trojaan heeft gelegt / welke zy gemeenlyk het Graf van Antenor noemen. Dit alles evenwel is ſeer onſeker. Niemant kan wel loochenen dat Antenor in dit Landſchap ſoude zyn gekomen / ook moet een yder geloven dat hy daar een Stadt heeft geſticht die Patavium wierd genaamd. Deſe twee dingen ſtaan vaſt / maar het verſchil beſtaat alleen daar in / of het hedensdaagſche Padua ofte Patavium, het Patavium van Antenor is. Men kan zulks wel als een bewyſelyke ſaake gelooven / doch onderwy-

Onſekerheid van 't Graf van Antenor.

len zÿn'er ooch ſeer veele redenen vooz en tegens dat gevoelen.

Ja zelfs de valsheid daar van aangewezen.

Ja de zaake des Grafs wel ingezien zÿnde/ is deſelve baarblÿkelÿk valſch. Het is vier honderd en eenige jaaren geleden/ dat/ ſoo als aan de fundamenten van eeker Gaſthuis wierde gearbeid/ men een loode dood kiſt ontdekte/ vp welcke ook een Degen wierd gevonden. Op de dood-kiſt was geheel geen Opſchrift/ en op den Degen ſtonden eenige rÿmende Veersjens in verbaſterde Latÿnſche Taale. Oozdeeld nu eens/ bidde ik u/ of dit niet ſoo wel op het Tropaanſche Paard als op Antenor paſte. Eeker perſoon Lupatus genaamd/ die doenmaals in de Regeering zat en eenige kenniſſe van Studie hadde/ wierde of dooz ſÿne redenen of wel vooz-oozdeelen/ bewogen dit geraamte vooz dat van Antenor te achten/ en liet het eenige jaren/ in de Tombe ſtellen/ welke men nu de begzaaf-plaats van Antenor noemd/ ſtaande op den ingang van de St. Laurens-ſtraat. Ook deed hp daar de vier volgende Veerſen in uithouden/ met Gotiſche Letteren/ volgens de gewoonte des tÿds.

Graf-ſchrift van Antenor, over 400. jaren gemaakt.

C. Inclytus Antenor Patriæ vox niſaquietem
Tranſtulit hic Enetum Dardanidumque fugas
Expulit Euganeos Patavinam condidit urbem
Quam tenet hic humili marmore cæſa domus.

Ick weet niet wat ik ſal oozdeelen van de Letter C. welcke vooz het begin des Veers is geſteld. Ook moet gp weten dat den Doctor Lupatus, ſÿn begzaaf plaats wilde ſtellen/ allermaaſt die van ſÿn ſoo ſeer beminden Antenor, ook ſtaan deſelve/ noch op deſe ure/ aan malkanderen/ op den ingang van geſelden St. Laurens ſtraat.

Cabinetten, &c. te Padua.

Hier zÿn in de Stadt ook verſcheide Cabinetten vol zeldzaamheden nevens een goed getal Lieden welke de aaloudheden kennen/ doch men weet dat den Heer Patin, Profeſſor in de Medicÿnen (welkers Dochter vooz haar gzoote geleerdheid in die Facultcit ook tot Doctoreſſe is gepromoveerd gewozden) alle de andere in die kenniſſe overtreft/ zÿnde hp volkomentlÿk erbaren/ en ſeer bereidwillig om zÿne wetenſchap daar in/ aan een yder mede te deelen.

Amphitheater aldaar.

Het Amphitheater van Padua is gzooter dan dat van Verona; doch daar van zÿn niet overig dan erbazmelÿke bzokken. Het allerbzeemſte dat wp daar na in de Kaats-baan zagen/ was dat de muren wit/ de ballen ſwart en de Raquetten ſoo gzoot als Wannen waren.

Aangename

Ik ſal hier niet meer bpvoegen dan dat den bynaam van de-

ze Stadt / volgens het gebruik in Italien, alwaar yder de zijne heeft / la Dotta, ofte de Geleerde / is. Ook is de gelegentheid daar van soo uitmuntende / dat verhaald werd / dat den Keiser Constantinus Palæologus soude gezegt hebben / dat / indien hy zich niet verseekerd hadde gehouden / dat het Paradijs in Asia zijn stand-plaatse hadde gehadt / het te Padua ofte daar ontrent moeste hebben gestaan. Van de Universiteit hebbe ik vergeten te zeggen / dat de Duitsche Natie daar het voorrecht heeft / van een Raadsheer te verkiesen / die voor alle de Professoren gaat. Ook hielden zy in Mey 1691. op het Raadhuis / ter eeren de Cheur-Paltzische Bruid een groot Balet. Ook heeft men van het dak van gezeide Raadhuis / een wonder aangenaam uitzicht / op de Bergen Gemmilet, Venda, de lustige omleggende Heuvelen en Tuinen / &c.

gelegentheid van Padua.

Voorrechten van de Duitsche Studenten aldaar, &c.

Wy het geene ik voor dezen van St. Antonio van Padua hebbe gezegt / moet ik noch voegen / dat op den 15. Juny hier desselfs Feest-dag werd gevierd / tot het welke / van alle omleggende plaatsen / ongelovelijk veel menschen komen / eenige uit aandagt wegens de Processie, andere wegens nieusgierigheid / om de Musijken, Comediën, Opera, Jaar-merkt / het gezelschap van Vrouwen / &c. De eerste welke uit Godsdienstigheid komen / achtende met alle andere Kinderen des ongeloofs / dat den H. Antonius dagelijks veele wonderdaden verricht / geven seer veel Offerhanden / waar door zijn schat / met'er tijd / soo aanzienlijk als die van Lorette sal zijn.

Plechtelijkheid des Feests van St. Antonio van Padua.

In de Kerke van gezelden Heilig ziet men deze volgende fraje Inscriptie van wijlen den beroemden Professor Ferrarius, en in welkers plaatse de Republijk van Venetien, den Heer Professor G. gaarne hadden gehad / en door desselfs weigeringe / ende uit gebrek van een ander capabel persoon die noch niet verduld heeft.

Octavio Ferrario Mediolanensi.
In quo ornando & extollendo
Magni Reges & Principes certarunt,
Veneta Respublica praeter alia decoramenta
Bis mille Florenorum honorario auxit
Ludovicus Magnus Francorum Rex sponte
Annuorum quingentorum congiarium diu indulsit.
Christina Augusta equestri insigni extulit.
Ille regum opes ac munera animo aequans
Facundia, Fide & consilio
Invidiam aut vicit aut gloriae incitamentum habuit.
Septem & quadraginta annos cum admiratione auditus est.

Quinto & Septuagesimo obticuit.
Quandiu literis honos extabit
Scriptis apud Posteros locuturus.

JULIUS FERRARIUS P. M. M. P. ANNO M. D. C. LXXXIV.

Ik han niet nalaten u te spzehen / mijn Heer / van de Heer Patins, die ik hier hebbe gezien / welke de goedheid hadde van mp zijne Medalien, Bibliotheek en Goude Kettingen / die hp van verscheide Gzooten hadde ontfangen / te vertoonen. Desselfs Huisvzouwe en twee Dochters / Gabrielis en Carola, zijn seer wel in de studiën geoeffend. De jongste heeft in het Latijn een publijke Oratie gedaan / en ooch eenige Latijnsche Boechen geschzeven en het laatste aan den Roomsch-Koning Josephus opgedzagen / waar in zp verscheide Beelden en Marmor, te Padua te vinden / uitlegt. De oozsaak om welche de Vader uit Vrankrijk moest wijken / is te wel bekend om hier te verhalen. Hier mede eindigende / blijve ik Mijn Heer, &c.

Einde van den 19. Brief.

TWINTIGSTE BRIEF.

En daar in de Beschryving van *Venetien*, en wat daar in, door andere overgeslagen, of qualijk verhaald, aanmerkenswaardig te sien is.

Geschreven uit Venetien *in* Februario 1691.

MYN HEER.

Aangename Vaart van Padua na Venetien.

In verwachtinge dat gp mijne voorige zult hebben ontfangen / sal ik u zeggen / mijn Heer / dat men van Padua reist met een Peotte, ofte andere Trek-schuit / dooz een vaart van vijfen-twintig mijlen na Venetien. Het water in deze vaart werd dooz Sluisen opgehouden als in Holland. Langs deselve leggen veele schoone Dozpen en noch bzp meer seer pzachtige Lusthuizen / de Edelluiden van Venetien toehomende / meest van de vonkonst van Palladio.

Tusschen Padua en Venetien ziet men aan het Lusthuis van den

den Heer Contarini, in een schoonen Tuin aan de Brenta, de navolgende Inscriptie, met groote Letteren.

Henricus Valezius Rex
Cum e Poloniae regno
Quod ejus summae virtuti merito fuerat delatum
In Galliam, Carolo IX. Fratre Rege vita functo
ad patrium & avitum iret
Hac iter faciens, ultro ad has aedes divertit,
Tota fere Italia comitante.
Anno salutis MDLXXIV. sexto Kal. Sextilis.
Tantæ humanitatis Memor Fred. Contarenus D. M. B.
Fundi Dominus M. P.

Deze Inscriptie behelst dat den Koning Henrik III. het Rijk van Polen verlatende / daar hy toe was verkoren / zich uit het selve retirerende om dat van Vrankrijk, door het afsterven van zijn Broeder Carel IX. op hem verhalen te gaan regeeren / daar zijn verblijf had genomen.

Van de Stadt / Republijk en Regeering van Venetien zijn geheele Boeken geschreven / en souden'er noch meer konnen gemaakt werden door de overvloedigheid der stoffe. Ik sal daar van alleen eenige byzonderheden aanhalen / welke ik achte dat door andere of geheel niet ofte qualijk zijn voorgesteld.

De vermaarde plaatse van St. Marco was de eerste / weerwaarts ons onze nieusgierigheid trok / soo dra wy te Venetien waren aangekomen / en scherlijk deselve is de ziel en de eer van dese Stadt. De Kerke van St. Marco sluit een der einden van deselve / en die van St. Geminianus het ander. De Procuratien dat groote Gebouwen zijn van een soort van Marmor gemaakt en van een seer cierlijke en regelmatige bou-konst / besluiten beide de zijden / met groote Wandelarpen / welke de plaatse noch verbreeden en vercieren / te gelijk ook groot gemak mede brengende. Dese plaatse is twee honderd en tachtig schreden lang en 200. en tien breed. Wanneer men van de Kerk van St. Geminianus na die van St. Marcus gaat / en in plaatse van daar binnen te treden / de rechter hand omslaat / soo draald de plaatse mede / als hebbende daar een Winkel-haak / en dit gedeelte daar van of wel deze tweede plaats / eindigt aan de Zee / en heeft de lengte van twee honderd en vijftig schreeden / en de breedte van tagtig. Dit is het geene dat het Broglio werd genaamd. Het Paleis

Nette beschryving van de plaats St. Marco.

leis des Hertogs is aan de eene zijde / en de Procuratien aan de andere. Dit alles te saamen betracht zijnde / geeft een schoone uitwerkinge en kan voor een seer heerlijk stuk werks werden aangezien.

Toorn van St. Marco.

Den Toorn van St. Marco staat dichte by den binnensten hoek des Winkel haaks / en by zengt zenigsints een misstant by aan de regelmatigheid van de plaats. Deselve is drie honderd en zestien voeten hoog / den Engel / welke daar op staat en voor een Weer-haan dient / daar in begrepen. Voor desen was dit alles verguld en als de Sonne daar op straalde / soo konden die geene / welke in Zee waren / den Toorn van verder dan dertig mijlen zien. Doch het verguldzel is nu soodanig verdweenen / dat men niets / dan seer weinig / daar aan kan bespeuren. Men klimt op desen Toorn langs een opgang sonder trappen.

Schoon uitzicht daar van.

Daar boven op heeft men een van de schoonste gezichten des Werelds voor de veranderingen en de zeldzaamheden die van daar werden bespeurd / bestaande uit Kerken / Paleisen, ongemeene Lustdouwen / de Zee nevens de Stadt.

Beschryving van 't Broglio.

Het Broglio is de wandel plaatse der Edellieden. Deselve bestaan altoos een der zijden van die plaats / dan om de Sonne-schijn te genieten / en dan weder om die te mijden / al na de jaar-getijden zijn. Voor dien nu het getal der Edelliden groot is / en sy malkanderen zelden ergens anders sien / soo verstrekt het voor een algemeene vergader-plaatse / in welke sy malkanderen besoeken en daar sy veele dingen verhandelen. Ook mag men zich niet onder haar mengen of zich aan die zijde begeven / welke sy hebben beslagen / maar de andere zijde is voor een yder.

Sijnde de versamelplaatse der Edelen.

Dese plaats is de Edelen soo bysonderlijk toegeschikt en eigen / dat / wanneer een jong Edeling / den behoorlijken ouderdom bereikt heeft om in den Raad te mogen verschijnen / en den Adelijken Rok aan te trekken / hy / op den eersten dag als zulks geschied / voor vier Edelen van zijn Vrienden ofte Maagschap / plechtelijk in het Broglio werd geleid. Ook wanneer yman van deselve uit den Raad is gebannen / soo werd hem te gelijk het verschijnen in het Broglio verboden.

Hoe het lichaam van St. Marco te Venetien is gekomen.

Even na de achtste Eeuwe / wierd het lichaam van St. Marco, te Venetien gebracht / voor eenige Koopliden van die Stad. Sy hadden het selve / soo gezegt werd / by ik weet niet wat voorval / in de Stadt van Alexandria in Ægypten opgegraven / en voor dien'er een schere overlevering is / welke verhaald dat die Euangelist in de gevangenisse zijnde / Jesus Christus hem verscheen en met de volgende woorden groette / Pax tibi Marce Euangelista meus; soo ontfing den Raad van Venetien, dit Heilige lichaam / ook met die selve woorden / wanneer het in haare

Stadt

Stadt wierd gebracht / en daarom staan die ook in het opene Boek geschreven / dat den Leeuw van St. Marco, in het Schild of Wapen van Venetien vast houd.

Op hond licht denken dat men te Venetien seer verblijd was / wegens het bezit van de overblijfzelen van dit Heilig. Men honde hem daar van geen grooter teekenen geben dan zijn te stellen / zoo als zy deeden / voor den armen Heilig Theodorus, de oude Patroon van die Republijk, sonder dat zy eenige redenen van klachten tegens hem hadden. Het bleef daar evenwel niet by / want boven de verscheide eeren die men den nieuw gekomenen bewees / soo stichten zy / in desselfs naam noch een Kerk / en leiden'er dit H. Pand in. Vreugde daar over betoond.

Het is waar dat dat met soo weinig zorgvuldigheid is geschied / dat men heden de rechte plaatse niet weet in welke het zelve legt / tot groote droefheid van die geene welke een byzondere Godvruchtigheid voor dezen Heilig hebben.

De Kerke van St. Marco sonde wel een byzondere Beschrijving verdienen / doch zulks is te veel werk voor een Reizyger. Ik sal my dan vergenoegen met u daar van iets in het algemeen te zeggen. Het is een by-na vierkant Gebouw / gemaakt op de Griekse wijse / duister en taamelijk hoog / maar uitnemende seer verciert met Marmor en Mosaisch werk. Het dak bestaat uit verscheide ronde Coupels, van welke de middelste grooter dan de andere is. Van de groote menigte Beelden / met welke het buitenste van desen Tempel is opgepronkt / zijn'er maar twee die recht goed zijn / te weeten dat van Adam en Eva, van Riccio. Men ziet deselve als men van de groote trap des Palais af komt. Ik spreek nu niet van de vier kopere Paarden / die boven het groote Portaal werden gezien / als zijnde vremde stukken / die daar maar by geval zijn gebracht. Kerke van St. Marco.

Ik hebbe van een voornaam Heer der Antoudheden verstaan / dat dese Paarden gespannen waren voor een Wagen van de Sonne / welke tot cieraad diende van een Triumph-boog, door den Raad van Romen, ter eeren van Nero, opgerecht / na de overwinninge welke die Vorst op de Parthen hadde bekomen / het welke hy zeide dat men noch zien honde / op eenige gedenkpenningen doen ter tijdt geslagen. Constantinus de Groote vervoerde deselve van Romen na Constantinopolen, daar hy deselve in de Ren-plaatse ofte Hippodromus stelde / en eindelijk de Venetianen, meesters van die Stadt zijnde geworden / voerden zy veel rijken roof van daar / onder welke deze Paarden waren. Men ziet noch op eenige plaatsen dat zy vergult zijn geweest. Aaloude schoone Paarden op het Portaal van deselve.

De vloer van deze Kerk is wonderlijk schoon / en hoewel zy Kostelijke

bevloeringen van de Kerk.

op eenige plaatsen geschonden en op veele seer versleeten is / soo kan men zeggen dat het wat zeldzaams sy / daar noch soo groote geheele dakken van te vinden / na dat deselve soo veele Eeuwen door de voeten zijn betreeden. Deselve bestaat uit kleine stukjens van Jaspis, Porphyr, Serpentijn en Marmor-steen van verscheide couleuren, welke alle met malhanderen verschillende verdeelingen maken.

Rotze van Moses.

Ik sal alle de Heilige overblijfzelen / wonderdadige Beelden en andere Heilige zeldzaamheden overslaan / welke in dese Kerke zijn / om u alleen met weinig woorden die geene te beschrijven / welke my de wonderbaarste heeft geschoenen / te weten de Rotze op welke Moses in de Woestijne sloeg. Deselve staat in een Capelle aan het einde van de Doop-plaatse. Het is een stuk steen van grijs achtig Marmor. Niet is'er aardiger dan drie kleine gaatjens / uit welke sy verseekeren dat het Water quam vloepen. Deselve staan in een driehoek / yder maar twee vingeren breedte van malhanderen / en de opening van yder gaatje is niet grooter dan die van een dikke Ganse Veder. Seekerlijk het is een dubbele verwonderens-waardige saak / dat in weinig tijds / door die kleine openingen / Water genoeg is gekomen / om den dorst te lessen aan een Leger van ses honderd duizend Mannen / en van derselver Vrouwen / Kinderen en Vee.

Schat-vertrek te Venetien.

Men deed ons ook acht geven op een stuk Porphyr steen / in de vloer gevoegt / midden in het Portaal der Kerk / recht tegens over de groote deur; Het selve is geschied om de plaatse te teekenen / op welke den Paus Alexander III. den voet zette / soo als gezegt werd / op den nek van den Keiser Frederik Barbarossa, doen die Vorst zich aan hem quam onderwerpen / om Vrede van hem te verkrijgen.

Kostelijkheden daar binnen.

Uit de Kerk van St. Marco komt men in het Schat-vertrek. Drie Procurateurs van St. Marco zijn de Opzichters daar van / en note werd het geopend dan in de tegenwoordigheid van een derselve. In den beginne ziet men Reliquien, stukken van het ware Cruice / doods beenderen / Hair en Melk van de Moeder Maria, &c. Van daar komt men in een andere Kamer / in het welke de ware Schat bewaard werd. Het meeste dat men daar ziet / is van Constantinopolen gebracht / te gelijk met de kopere Paarden van welke ik hier voorens hebbe gesprooken. Ik sal u alleen eenige van de voornaamste stukken die zich daar in bevinden / noemen.

De twee Kroonen van de Koningrijken Candia ende Cyprus. Verscheide schoone Vaten van Agaath-steen; Wortels van Esmerauden, en Rots-Christal. Dit Vaat-werk werd gezegt te wesen van dat geene / het welk den Keiser Constantinus gebruikte.

te. Een ſoort van een Emmerſe / dat acht duimen diep is en ook ſoo veel in zijn middel-lijn heeft / beſtaande uit een enkele Granaat-ſteen. Een ſeer ſchoone Saphyr-ſteen / welke men zegt tien onces ſwaar te weſen. Twaalf Goude Borſt-harnaſſen / met Paarlen verciert / en ſoo veel Hooft-cieraden / op de wijze van Kroonen toegeſtelt / welke gezegt werden / in zekere plechtelijkheden / door de Staat juffrouwen van de Keiſerinne Helena te zijn gebruikt geweeſt. Een Kop uit een enkele Turkois gemaakt / op welke Ægyptiſche Letteren ſtaan. Deze Kop heeft zeven duim in zijn middel-lijn / en is drie duimen en een halve diep. Een Afbeeldinge van den H. Hieronymus, van fijn Moſaïſch werk / welkers ſtukjens geen linie in het vierkant hebben / en noch verſcheide andere ſoo zeldzame als koſtelijke dingen.

Beſchryving van de Corno of Hertoglijke Mutze.

Mijns oordeels is de Corno, ofte Hertoglijke Mutze / het ſchoonſte van alle de ſtukken. Den ring daar van is van Goud en de Muts van rood Carmozijn Fluweel / zijnde alles met koſtelijke Geſteenten en Paarlen bedekt. Carolus Paſcalis tracht te bewijzen / dat deſe Corno niet anders is als een Phrygiaanſche Muts of een Troyaanſche Mijter, welke Antenor in dit Land bracht / wiens gedaante men noch op verſcheide aaloude ſtukken ziet / gelijk ook het Beeld van Ganimedes, het welk in het Portaal ſtaat van de Boek kamer van St. Marco, op eenige Medalien van den God Lunus, ook op andere op welke Æneas vertoond werd zijn Vader Anchiſes op de ſchouders dragende / en in het ſchilder-werk van het aaloude Boek van Virgilius, dat met de hand geſchreven in het Vaticaan te Romen werd bewaard.

Euangelium van St. Marcus door den ſelven beſchreven.

Dit geſchreve Boek doet my gedenken aan het geene men het Euangelium van St. Marcus noemd / en dat hier / voor een der voornaamſte Koſtelijkheden van de Schat-kamer werd geacht. Ik hebbe daar tijd gehad om het ſelve op myn gemak te bezien door een ſeer byzondere gonſt. Het beſtaat uit oude bladeren van Pergament / welke los van malhanderen leggen / zijnde ſoo verſleten / geſcheurd / de letteren vergaan / en door de vochtigheid en andere ongemakken des tijds / aan 't welke dit Boek buiten twyffel heeft bloot geſtaan / verteerd / dat men het ſelve by na niet kan aanraken / ſonder dat de brokken aan de Vingeren blijven hangen. Naauwlijks kan men daar nu iets in onderſcheiden.

Beſchryving daer van.

Dit Boek dan was in Quarto of vieren gebouwen / en twee Vingeren dik. Het overblijfſel is in een Dooſe van Vernillen en verguld beſlooten / die mede als een Boek is gemaakt. Men ziet daar in wel eenige teekens van ſtukken van letters / doch

die zijn soo klein / dat daar niets van te kennen is. Ik hebbe evenwel met veel soekens dzie of dier volkomene letters gevonden / zelfs ook het woozd KATA, op deselve wijze geschzeven als gy hier ziet / doch wat ik verders zocht / ik konde niets meer vinden noch daar van bemerken / dan dat de kanten bzeed zijn / de regels bezre genoeg van malkanderen / en tusschen twee paralelle linien geschzeven waren / op dat zy recht mochten zijn. Dit woozd KATA, met een Δ en een Σ, welke ik op een andere plaats in het Boek zag / doen klaarlijk zien dat het in de Oztelse tale is geschzeven geweest / doch de overlevering dieshalven is niet krachtig genoeg om te bewijsen dat zulks dooz den H. Marcus soude zijn gedaan geweest. De voorige kleinigheden welke ik hebbe aangemerkt / dunken my / dat eer behoozden te doen geloven / dat het selve is geschzeven dooz ymand welke zijn werk van copiëren of afschzijven maakte. Dooz de reste moet men het ook op het gemeene gerucht aanneemen / dat dit Boek eer een Euangelium als wat anders zy / om dat men / soo als ik gezegt hebbe / met seer gzoote moeite / daar in maar eenige letteren kan onderscheiden.

Besteeling der Schatkamer.

Dese Schat-kaamer wierd in het jaar 1427. bestolen / dooz een persoon uit Candia gebooztig / met name Stamati, welke den muur daar van doozboozde. Alles dat daar was uitgenoomen wierd wel wederom gevonden / doch men verweeg evenwel den Dief om gehangen te werden. Men zegt dat hy dooz een gonst van zijne Rechters verzocht / dat de Strop / met welke men hem soude dooden / verguld mochte zijn / dat zy hem ook toestonden. Dese geschiedenisse werd dooz Sabellicus, Garon, Caru[illegible], en verscheide andere verhaald / welke seggen dat Stamati sijne dieverye in vertrouwelijkheid ontdekt hebbende aan seeren Zacharias Grio, gedachten Grio de saak aan den dag bzacht / waar dooz hy een gzoote vergelding kreeg / en dat den Dief gehangen wierd tusschen de twee Marmore Colommen of Pylaren, die aan den ingang des Paleis staan / recht tegens over la Logietta. Garon voegt daar by / dat die dieverye op twee millioenen Gouds wierd geschat.

Verdichtsel van St. Dominicus en St. Franciscus.

Tegens de muur / boven de eerste deur van het Schat-vertreh / ziet men twee afbeeldzels / van Mosaisch werk / welke gezegt werden St. Dominicus ende St. Franciscus te vertoonen / waar zy by voegen dat die lange dooz de geboozte van die personen zijn gemaakt / uit kracht van de Prophetien van den Abt Joachim.

Paleis van St. Marco.

Het Paleis van St. Marco is dichte aan de Kerck / zijnde een gzoot gebouw / dat / niet tegenstaande het op de Gottische wijze gemaakt is / zich evenwel heerlijk opdoet. In het selve is hier

of

of vijfmaal brand geweeſt / en de verſcheide Reparatien, die daar door / daar aan zijn gemaakt / maaken dat de bouwinge daar van niet eenpaarig is. De zijde die op het water uitziet / beſtaat uit ſchoone harde ſteen / Pietra dura, die uit Iſtrien werd gebracht / en de bou konſt van die zijde werd ſeer geacht. Indien de andere gedeelten van dat Paleis even als die waren / ſoude het een prachtig ſtuk werks weſen. Dit Paleis werd door den Hertog bewoond / en daar binnen vergaderen mede alle de Raaden van Staat en Overigheid. De Vertrekken daar van zijn groot / hoog en wel behleed / doch bij duiſter in vergelijkinge van het licht dat men nu in ſoodanige begeerd. De Zale in welke alle de Edelen vergaderen / welke / ſoo als gij weet / de Opperhoofdigheid van deſen Staat beziften / is uitnemende groot / en met ſchoone Schilderijen verciert. Men ziet daar de afbeeldzels van alle de Hertogen, de Hiſtorie van het bemachtigen van Conſtantinopolen, dat in het jaar 1192. wierd genomen en zeſtig jaren daar na verlooren. Die van den Keiſer Frederik Barbarolla, en den Paus Alexander III. is daar levens grootte / en de bijzonderheid van het zetten der voet door den Paus, op den nek des Keiſers, is daar in niet vergeten.

De Bibliotheek van St. Marco, is in het Gebouw dat men de Procuratien noemd / recht tegens over het Paleis des Hertogs, aan de andere zijde van het Broglio. In deſelve zijn veel geſchrevene Griekſche Boeken / door den Cardinaal Beſſarion geſchonken / welke / ſoo als gij buiten twijffel weet / een Griek van geboorte was. Ick hebbe niet konnen vernemen dat iets van een uitnemende zeldzaamheid in deſe Bibliotheek is / dan een tweede geſchreven Boek / de Conſideratione Dei, het welke men wil door den H. Auguſtinus te zijn gemaakt. Ik kan u de redenen niet zeggen om welke zij zich verpliche achten zulks te geloven / maar het is ſeker dat den naam van dat Boek / niet werd gevonden / in het Regiſter van Poſſidius.

Schoone Schilderyen maar weinig Boeken in de Bibliotheek van St. Marco.

Wat voorders deſe Boek-kamer belangt / ſoo ſy niet een van de beſt voorſiene van Boeken is / ſoo is deſelve doch een van de beſt opgepronkſte door Schilderijen / van welke men'er veel van Titiaan en andere der voornaamſte Meeſters ziet / welke uitnemende hoog geſchat werden. Daar zijn ook veel Griekſche Statuën, ſoo ſchoon dat ſy de beſchouwers doen ſtom ſtaan / bijzonderlijk Ganimedes, van welke ik reets hebbe geſproken / welke door Jupiter, in een Arend veranderd / werd opgelicht / een Venus, een Apollo, en twee Schermers. Sy zeggen hier dat te Venetien ſoo veel ſchoone Schilderijen als te Romen zijn / ook hebben wij reets veele van deſelve gezien / maar ſal mij wel wachten u die ſtuk voor ſtuk te verhalen / door dien het te ver-

Voornaamſte Schilderyen te Venetien.

dzietig soude vallen. Ik sal u alleen zeggen / dat de dzie voozNaamste / welke in de Kerken of publijke plaatsen gezien konnen werden / zijn / de Bruiloft van Cana in Galilea, dooz Paulus Veroneese, in de Eet zaal des Kloosters van St. Georgio Majore. De Presentatie van de Maget Maria, dooz Titiaan, in het School van de Liefde / en St. Pieter de Martelaar, in de Kerke van St, Johannes en Paulus, mede van den voozgenoemden Titiaan.

Academie der Schilders te Venetien.

Ik gelove dat Venetien de eenigste Stadt in Europa is / in welke de Schilders het beste konnen geoeffend werden in het vertoonen van naakte beelden. Daar zijn twee Academien dooz haar / in dewelke sy altoos onthleede Jongelingen en Dochters hebben / welcke dikmaals te gelijk. op een en het selve Theater staan / in soodanige gestalenissen als zy die hebben willen. Een yder mag daar in komen / en het is niet wel te gelooven / met hoedanige onbeschaamdheid / dese naakte menschen / toelaten dat een yder haar in soodanige posturen zie.

Vryheid der Venetianen, waar op die in bekaat.

Van de Regeering deser Republijk sal ik niet spzeken / zulks is overvloedig dooz andere gedaan / maar wel van de vzyheid op welke de Venetianen soo seer roemen; Deze onnoosele Lieden zijn Slaven van hare Opperhoofden / gelijk alle andere Volkeren / onder hoedanige Regeeringe sy ook mogen leven / en onderwijlen beelden zy zich / ik weet niet hoedanige / gepretendeerde vzyheid in / eben als of een yder van haar een klein Souverain was. Men moet ebenwel bekennen dat die van Venetien, meer reden hebben / dan eenig ander Volk / op de hare te roemen / en daarom sal ik u hare vzyheid met weinig woozden uitleggen. Moegd u slinx of rechts met geen Staat-saaken; Bedzijft geen afschuwelijke misdaden / welke noodsaakelijk dooz het Gerecht moeten werden gestraft / tot soo verre dat die daar op naauw onderzoek moet doen / en bedzijft dooz het overige alles wat u goed dunkt / sonder eens te vzesen dooz het geene dat daaz van sal werden gezegt / en zie daar de Venetiaansche vzyheid. Ik soude u daar van veele bpzondere dingen / en die naauwkeurigste te geloven zijn / konnen zeggen / doch die aanmerkingen souden my te verre verdoeren / wy zullen daar van op een anderen tyd spzeken.

Vreemde Godsdienst, hoe te Venetien geduld.

Wat den Godsdienst belangt moet ik u zeggen dat de Grieken, de Armeners, en de Joden, deselve hier publijkelijk mogen oeffenen / en alle de andere Secten of Godsdiensten werden geduld / maar de Regeering houd zich als of zy de Vergaderingen daar van niet zag / die sy ook soo heimelijk en voozzichtig aanleggen / dat den Raad geen reden heeft om te klagen / over pinanig misbzuik of onbeleefstheid daar ontrent.

Wat

Wat nu belangt de Roomſche Godsdienſt / hoewel den dienſt der Beelden / der overblijfzelen van Heiligen / en veele andere Bygelovigheden te Venetien ſeer ſterk in ſwang gaan / ſoo regeerd dat misverſtand doch niet dan onder het geringe Volk / aan het welke men dat tijd-verdrijf geerne toelaat. Die geene onder haar / welke een weinig verheven van geeſt zijn / lacchen eens met die grillen. Voor dezen waren de Venetianen al timmer ſoo eenvoudig als de andere domme Papiſten. Sy wierden mede door des Paus Blixemen verbaard / en leden daar door dikmaals groote ſchade / als by voorbeeld de verbanninge van Paus Clemens V. op haar gewonnen / bracht hare ſaken in de war en bedorf geheel haar Koophandel. Roomſchen Godsdienſt hoe die daar wert beleeft.

Jegenwoordig zijn zy door deſelve geheel niet verbaard / noch vinden zich daar door verlegen / en de vryheden van de Kerke van Venetien zijn nu niet een hairbreed kleinder dan die van de Gallicaanſche ofte Franſche. Sy handelen met den Paus als met een Wereldlijk Vorſt / en bekreunen zich weinig met zijn Pauſſchap. Wanneer de Jeſuiten, welke de krachtigſte onderſchragers zijn van het geene men den H. Stoel noemd / de oorze ofte het bevel van ſuſpenſie, of ſtilſtand van Godsdienſt / die Paus Paulus V. aan alle de Geeſtelijken van Venetien deed geven / wilden gehoorſamen / wierden zy verdreven als vpanden en onruſters van den Staat / en ſoo men haar namaals / om eenige inzichten / door het ſterk aanhouden van het Roomſche Hof / wel weder heeft willen laten inkomen / ſoo is doch zulks geſchied / onder beding / dan zich met geene Staat-ſaken te bemoeyen / ſoo als ſy wel elders doen. Vryheden van de Venetiaanſche Kerk.

Wanneer deſe Vogels ſulks ſouden willen overtreden / men ſoude het haar ſeer gemakkelijk konnen beletten / doch de voorſorge die te Venetien werd gebruikt / maakt dat men daar Jeſuiten ziet / ſonder eenige vreeſe door hare ſtrehen te hebben. Ook worden'er / ſoo men my gezegt heeft / geene geduld / welke geen geboorne Onderdanen van de Republijck zijn / nog heeft men my verſeekerd / dat haar Opper-hooft een Venetiaan moet weſen. In het korte het is ſeker / dat de Heeren van Venetien, zich noch door Prieſters noch Monikken laten regeeren. Sy duiden ſeer gaarne / dat dat Volk gemaſquerd gaat ſoo veel het wil / dat ſy dyzitten onderhouden / dat zy op de Schou-toneelen zingen en dat ſy alles doen dat zy willen / maar ſy moeten haar neus uit des Staats-ſaken houden. Den Raad heeft bequaamheid genoeg om alle de wanſchikkelijkheden te bemerken / welke komen te ontſtaan / ter plaatſe daar haar werd toegelaten ſich met de Regeering te bemoeyen / ook werd haar in geen ſaken om raad gevraagt. Pœne de Jeſuiten te Venetien opgelegt.

De ſchoonſte huiſen / door andere Paleizen genaamd / zijn op Groote huiſen aldaar.

het

het groote Canaal van Venetien; en onder deselve bevinden zich eenige van een seer heerlijk en prachtig uitterlijk aanzien/ als die van Pisani, Morolini, Loredano, Rosini, Vandramino, Grimani, &c. doch sijn groote Steen-klompen/ welke geheel geen schoonheid souden hebben/ sonder hare Voorgevels/ die gemeenlijk uit twee of drie orders van de Bou-konst bestaan en die het Gebou bekleên/ aan die zijde daar het meest in het ooge valt/ geheel het overige is qualijk geordonneerd en onaangenaam voor het gesichte/ ik spreke van het buitenste.

Als mede de gestelteniſſe des lugts,

Wy sould konnen oordeelen uit de Lagunes ofte de Meeren in welke Venetien legt/ dat de lucht daar seer ongesond was/ maar men verseekert ons van het tegendeel/ ook konnen wy niet anders bevinden of deselve is daar goed/ doch met het water is het soodanig niet gestelt/ dat by na op alle de plaatsen seer onbeugende is. Van meer dan honderd en vijftig putten welke men segt dat hier zijn/ werden'er maar twee of drie gevonden die eenigzins goed Water geven/ zijnde het beste Water alhier dat van den Hemel valt/ het welke sommige bysondere persoonen/ in bakken vergaderen. Den Wijn die hier gebronken werd is mede doorgaans seer onaangenaam. Die geene welke sy Dolce noemen/ is walgelijk laf en de Garbo in tegendeel/ uitnemende scherp en scherp. Mede werd hier slecht Brood gebakken/ en hoe vers het selve ook wesen mag/ soo moet men dog de kruim daar van breken/ eben als of het Biscuit of Tweebak was. Wat belangt de verdere spijse/ die is hier tamelijk goed.

En levenswijſe der eerlijke Vronwen.

De Vrouwen van aanzien zijn soodanig gedeckt/ dat men haar niet dan seer selden het aanzichte kan zien/ selfs in de Kerken/ die de eenige plaatsen zijn/ op welke men haar in het openbaar vind. Wanneer sy buitens huis zich begeven/ zijn sy in hare Gondels opgeslooten en door twee of drie oude Vrouwen verselt/ welke haar noit verlaten. De Vrouwen van middelmatige gelegentheid te Venetien, bekken zich met een groote sleuper/ die maar een weinig voor de oogen van een staat/ en gaan deselfden buitens huis/ om dat hare Mans den Marktgang waar nemen en de andere nodige dingen verrichten.

Ook hoe de Venetianen met haar jonge Dogters leven.

De Dochters werden hier in de Kloosters gebracht/ selfs van hare tedere kindsheid af aan/ en hare huwelijken werden buiten haar weten beslooten/ veeltijds eer sy haar Bruidegom ooit gesien hebben. Om dit te beter te konnen geloven moet gy u voorstellen/ dat de huwelijken hier niet met dat selve inzicht geschieden als wel op andere plaatsen. Men ondersoekt hier niet of de wederzijds partyen liefde/ genegentheid ofte achtinge voor malkanderen hebben. Is'er soo iets dat is wel/ doch het voornaamste

naamste oogwit is de vermaagschappinge en de middelen. De gewoonte van Wyven te houden is hier soodanig in gebruik / dat de Vrouwen in een goed onderling verstand met hare medebyysters leven / en dat is de hulpe welke de Mans gebruiken / om de lichaams gebreken van de Dochters die zy trouwen / te vergoeden.

Noch is'er een andere soort van Concubijnschap dat onder de Venetianen seer in swang gaat / voor al by die geene die eenige ontrustinge in haar gemoed hebben / dat doch wat zeldzaams is. Dit bestaat in een heimelijk of verswegen huwelijk / van het welke de plechtelijkheid niet geschied dan langen tijd na de voltrekking / en dikmaals maar weinig dagen of uren voor de dood van een van beide de partyen. De Mansperssoonen vinden dese wijze van trouwen seer gemakkelijk / om dat de Vrouwen daar door seer in den teugel werden gehouden / en gedurig seer gedienstig en toegedende doet wesen / door de vreese van verstooten te werden. Ik ken een rijk Koopman welke op die wijze / met zijne Gezellinne / twintig jaren heeft geleeft. Wanneer hy een goede luim heeft / belooft hy haar op zijn doodbedde te zullen trouwen en hare Kinderen tot zijn Erfgenamen aan te stellen. Geheime huwelijken te Venetien.

Voor het overige is de gewoonte der Mansperssoonen / ontrent dit werk / in het algemeen te leven / soo veel genooten soo veel ontfangen / tot dat men lust krijgt om van malkanderen te scheiden / sonder een vaste Vrou of Vryt te hebben. Die geene welke het Geldt daar toe nodig niet alleen konnen opbrengen / nemen twee of drie Vrienden by zich / en dese vermengbuldinge van genieters / die men in andere Landen niet soude konnen dulden / verwekt onder haar niet dan des te grooter vrientschap. Ongebondenden leven der Mansperssoonen aldaar.

De ongebondentheid in de Vrouwsperssoonen / is daar een soo groote en algemeene gewoonte geworden / dat men / om de sake te zeggen soo als zy is / alle gevoelen daar ontrent / of vernietigt of vergeten heeft. Tynde het hier een van de grootste Staat hundige streken / de jeugt in verwijftheid op te brengen en voor al de jonge Edellieden / soo zyn ook de Moeders selver de eerste / welke haar werk maken / van Courtisanen of Hoeren voor hare Soonen op te soeken / om zich daar door te verseheren dat zy zich met geen duile Vrouwlieden sullen vermengen / en als die de hoop met den Vader en de Moeder van de eene ofte de andere arme jonge Dochter hebben geslooten / soo komt geheel haar Maagschap / haar daar over veel geluk wenschen / met deselve vergadigheid / als of zy een wettig huwelijk had voltrocken. Hoererye wert daar geen sonde geacht.

De Ouders verhuren of verkopen haar Dochters daar toe.

Sult gy niet bekennen dat het een seldsaame saak is / dat men een Moeder haar Dochter ziet overleveren / voor een seekere somme / by de maand of het jaar / en dat die seer ernstelijk by God / en op hare zaligheid sweerd / dat sy het niet minder dan voor soo veel doen kan? Ik segge niet dat alle de Moeders dat doen / maar het is seker dat'er geen gemeender handel als die / te Venetien is. Seeker goed Catholijk heeft my zelfs verzekert / dat de Biechtvaders niet willen dat men haar tijd misbruikt / met haar die kleinigheden te zeggen; Die wisjeswassjes zijn niet waardig dat men daar van spreekt / sy dragen na qualch' altra cosa, wat anders. Ook zijn'er geen dan de onnoosele vremde Courtisanen, die door een overblijfsel van scrupul des gemoeds / dat sy uit haar Vaderland hebben mede gebracht / noch somtijds dieshalven een Misse doen zeggen. Dog is het waar dat haar zulks weinig komt te hoosten / om dat die geene / welke sy daar toe gebruiken / haar hulp mede van noden hebben / en daar door zien sy soo naau op malhanderen niet / soodanig dat dat werk meest werd verricht / sonder Geld uit te schieten.

Lichte Vrouwen of Courtisanen hare kledingen.

Te Venetien zijn geheele Straaten daar niet dan lichte Vrouwen in woonen / en die zich aan een yder ten besten geven / en daar alle de andere Lieden in het swart of in een andere donkere couleur gekleed zijn / soo dragen deze niet dan rood en geel / even als de Tulp-bloemen / hebbende den boesem geheel open / een doet dik blanketzel op het aangesichte en altoos een bloemtuiltje achter het oir. Men ziet die met geheele douzainen aan de deuren en vensters staan / ook han zelden pmand door die Straaten komen / sonder dat hem de mouw gescheurd werde.

Vasten-avont hoedanig te Venetien gevyerd.

Den Vasten-avond begind altoos op den tweeden Kersdag / dat is gezegt / dat een yder dan verlof heeft om gemasquerd te gaan / ook werden dan de Schou toneelen en Speel-huisen geopend. De ongebondenheid is dan veel grooter als anders / men geniet dan de alderbuitste vermaken en dompelt zich daar in tot aan den hals toe. De deugt en de ondeugt vermommen zich / dan meer dan oit en verwisselen ten dollen soo van naam als gebruik. De plaatse van St. Marco werd met duizenden van Potze-makers en Qualzalvers verbuld. De Vremdelingen ende Hoeren komen in een ontelbaar getal te Venetien, uit alle de gedeelten van Europa, en verwekken daar een algemeene verandering en verwarring. Gy soud meenen dat alle de menschen / in een oogenblik zot waren gewordeu. Wel is waar dat deze buitenspoorigheid / van den beginne of aan / niet op sijn hoogsten trap steigerd / en dat / in den beginne / eenige matigheid werd gebruikt / maar wanneer den bedroefden Assen-woensdag begind

ginde te naderen / die een pder weder doet in zijn voorige ſtaat komen / dan gaat de dulligheid eerſt recht aan / en een pder / niemand uitgezondert / wil daar ſijn deel van hebben.

Staatkundige inſigten om welke de Regeeringe ſulks toelaat.

Door dien men nu wil / dat te Venetien niet geſchied dan door Staat-kunde / ſoo moet men dan ook vaſt ſtellen dat den Senaat hare redenen moet hebben / om deſe Vaſten-avonds ongebondentheden toe te ſtaan / maar mogelijk zijn daar in ook geene groote geheimenisſen te ſoecken. Het Volk bemind altoos de gemeene vermakelijkheden en tijdhoztingen. Hoe groot een wanſchepſel ook Nero was / ſoo wierd hy doch van het gemeene Volck beweend / en wederom gewenſt / ter oorſaake der Schouſpelen die hy aan het ſelve placht te geven. Ik achte dan dat de Edelen / welke doch anderzints niet ſeer bemind zijn / zich wel vernoegt houden dat ſy middelen weten uit te vinden / door welke ſy het gemeene Volk behagen en misleiden. Boven dien meene ik dat daar noch een andere reden is. Men heeft my verzekerd dat in den laatſten Vaſten-avond meer dan zeven vreemde Opper-voorſten en dan dertig duizend weigetelde Vreemdelingen waren. Hier op bidde ik u eens te overleggen hoe veel Gelds ſulks binnen Venetien moet brengen.

Ridotti of Speelhuiſen te Venetien door de Edelen gehouden.

De plaatſen welke Ridotti werden genaamd / zijn eigentlijk Speelhuiſen. Sy werden ter ſelver tijdt als de Conceelen geopend ende niet dan door Edelen gehouden. Deſelve doen de ſpeelders vertrekken als het haar goed duncht / ende ſy zijn / boven haar wel ſpeelen en voorrechten ſoo gelukkig / dat zy meeſt met het geld gaan ſtrijken. In deſelve vindmen tien of twaalf kamers op een eenige verdiepinge en in alle deſelve ſpeeltaaffels / welke ſoo vol volk zijn dat men zig daar nauwlijks in kan wenden / dog hoe groot de menigte daar is / ſoo hoordmen'er dogh niemand ſpreeken. Om daar in te komen moetmen nootſakelijck gemaskerd zijn. De Courtiſanen verſchijnen daar in groote menigten / gelijk ook de eerlijke Dames. Deſelve mogen / onder het voorregt van het Maſque, de vermaken des Vaſtenavonds genieten / dog werden altoos / of door verſpieders / of door haar mans opgepaſt.

Vertrekken van onderhoud in de Ridotti.

Behalven deſe Speelkamers in de Ridotti, zijn'er ook eenige van onderhoud of converſatie, in welke dranken / ſuikerwerk en dergelijke dingen werden verkogt. In deſelve legemen het Maſquer ook niet af / ende onder het voorregt van die vermomminge / mits dat men een eerlijk kleed aan heeft / kanmen de Dames ſpreeken / ſelfs die de aanzienlijkſte geagt werden / maar men moet niemand beledigen.

Vermakelijkheden

De algemeene vergaderinge der Gemaskerde Perſoonen is op de plaatſe van St. Marco, en dat dikmaals in ſoo groote menigte

op de plaatse van St. Marco gedurende de Maſcarades.

datmen zig daar naubwijchs han wenden of keeren. Men verkiest daar toe ſoodanigen dragt als men wil / dog om eer te behalen / moetmen ook bequaam weſen om ſoodanig een Perſoon wel te verbeelden als men door zijn kleedinge vertoond. Want by voorbeeld / die zig als klugtzotten hebben toegeſteld / zeggen malhanderen duizend belacchelijke dingen / wanneer zy zig ontmoeten; De Leeraars diſputeeren / de wildſangers pocchen en ſoo voort. Die geene dan / welke geen vertooners op dat groote Toneel willen zijn / bedekten zig met het kleed van de Edellieden / of nemen een Poolſch ofte ander gewaad / dat haar nergens toe verpligt. Het is de gemaſquerde niet geoorloft degens te dragen. De vrouwen kleeden zig mede zoo als het haar goed dunkt en men ziet'er die ſeer pragtig zijn uitgedoft.

Aardige Waarzeggers die ſig daar dan bevinden.

Geſeide plaats is ter ſelver tijd mede verdult met Marionette-ſpeelders, Koordedanſſers en honderderlep diergelijke lieden / als gewoonlijk op de groote jaarmerkten werden gevonden. De vermakelijkſte welke ik myns bedunkens / daar vond / waren de Almanach-makers ofte goed-geluk-zeggers / welke op haar klein tonneetje omringt zijn / door een groote menigte Aard- en Hemelkloten / Sterrekonſtige Inſtrumenten, onbekende teekenen ende honderden van diergelijke dingen. Deſe Oracul-uitters hebben een lange blikke pijp / door welke zy aan het oir van die geene ſpreeken die beneden aan haar ſchavot ſtaan. Sy maken die veel of weinig wijs / al na het volk is dat ſy voor hebben / en letten / zig houdende of zy nergens acht op geven / op het weſen en gelaat van den drager. Wanneer ſy nu zien dat deſelve ſtilleliens lagt / ofte door eenig ander teeken zijn goedkeuringe betuigt / ſoo zwijgen zy voor een oogenblick en roepen daar na een klein bellertjen / met een wonderlijke ſtartigheid / om te kennen te geven / dat zy / door de groote kragt van hare konſt / tot in het geheim van een ſeer verborgene zaak zijn doorgedrongen / ofte dat zy iets ſeer net hebben geraden. Wanneer zy niet bevestigen dan alleen per Dio, by God, ſoo werd het niet veel geagt / als zijnde een gewoonlijke ſpreekwyſe / daar op niet veel ſtaat is te maaken. Maar als zy willen datmen haar gelove / ſo roepen ſy tot getuigen den grooten Heilig van Padua St. Antonio, ofte de Beatiſſima Madame di Loretto, de Allergeſegentſte Vrouwe van Lorette, ende alsdan nemen alle de omſtaanders een zedig weſen / haar hoed ſeer godsdienſtelijk afligtende / eben als wanneermen een Salve Regina by een galge zingt. Het aardigſte hier omtrent is dat Prieſters ende allerhande ſlagh van Monikken, de drie vierdeparten des tijds wel aan die ſpreekpijpen beſteden.

Andere vermaken te Venetien.

Ik ſal u niet ſchrijven van de Stiergevegten / van het batten van de Gans / van de Vuiſt-batailles, van de Baletten, van de

Regat-

Regattes ofte het om ſtrijd roepen met de Gondelen, dan het feeſt van den vetten Donderdag / op welcke een gemeſte Stier voor geheel den Senaat werdt gedood / ter gedagteniſſe van zekere overwinninge voor haar in het Frioul bevogten. Deſe verhalen ſouden te lang vallen / ook ben ik'er niet al te wel van onderrigt / en gy kond die in de ſchrifften van den Heer de St. Didier zien.

De Vermommingе werden te Venetien by veelderlei gelegentheden gebruikt.

Voor de reſte moet gy weten / dat het niet alleen op de Vaſten-avond is / dat binnen Venetien het Maſque werd gedragen / ſulks geſchied by gelegenheid van alle dermakelijke Feeſtdagen; Men gaat met het ſelve op de dagen als de Ambaſſadeurs Audientie hebben / ja ſelfs in den Bucentaurus, daar den Adel gemasquert verſchijnt / op Hemelvaartsdag / terwijlen de Borgers het ſelve in de ſtad doen. Alle deſe dagen zijn wonderlijk voordeelig voor de Gondeliers, niet alleen voor het gewin dat ſy op deſelve trekken / maar om dat het dan een tijd is van ſeer minnelijke onderhandelingen / en dat de Gondeliers zig op alles verſtaan.

Gondeliers zijn van alle merkten weder gekomen.

Deſelve weten alle de wegen en omwegen. Sy beroemen zig kennиſſe te hebben van de behoorlijke uren / van de geheime trappen ende byſondere gemeenſchap met de Gelieſſens te onderhouden. Ook verſchaffen ſy / indien het nodig is / ladders van touwen; zy beloven u / in alle ſtilte / te brengen in plaatſen / binnen welke het andere niet mogelijk is te komen. Sy dienen by alle gelegentheden / ende ſouden ſelfs voor Moordenaars konnen ſpelen indien het nodig was. Haar meeſte bedrijf beſtaat in hoppelarpe. Sy bieden aan / ſonder datmen het haar vergt / een ſekere ſomme te pande te geven / ende deſelve te verlieſen / indien de waar die ſy u beſchikken niet zulver werd bevonden.

Beſchrijvinge der Gondelen en het gemak daar van.

Men ſoude zig te Venetien ſoo wel van Huur-Gondelen konnen bedienen als elders van Huur-Caroſſen, voor een ſekere ſomme voor het uur ofte den dag / maar het is gemakkelijker datmen die geheel voor zig ſelfs neme / ook koſt ſulks weinig / want men kan een fatſoenlijke voor ontrent een Rijksdaalder daags hebben. De Gondelen van Venetien zijn ſeer gedienſtig gebouw en aangenaam toegeſteld / ter langte van ontrent 30 of 32 voeten ende ter breedte van 4 of 5. Men zit daar in ſeer gemakkelijk even als in de Caroſſen met glaaſen aan alle zijden. De linker zijde is daar binnen de eerlijkſte plaats / de reden die ſy daar van geven / beſtaat daar in / datmen aan de regter zijde / den Gondelier die voor op ſtaat / niet kan zien / en by gevolge / den ſelven niet gebieden. Deſe lieden zijn wonderlijk handig / ſy draapen / zwapen / houden ſtil en rijden / met eene verwonderenswaardige vaardigheid en geringe moeite. Sy zijn altoos op de been /

ende hebben het aangesigt gewendt na de plaatse daar sy heenen waren / in plaatse dat bynа alle de andere Koepers agterwaarts uit waren.

Haar cieraad en verwe.

Door bevel van de Republijk moeten alle de Gondelen zwart zijn / ook is de kleine kamer die daar in is / met een swart laken ofte sergie bedekt. De vremdelingen souden wel andere konnen hebben / als sy de daar toe nodige onkosten wilden doen / maar sulks geschied by na noit / om dat sy maar weinig tijds te Venetien blijven / ende selden langer als den Basten-avond. Soo dra heeft de Basten geen aanvang genomen of een yder pakt zijn spillen op / Kelzigers / Marionetten, Beeren / Monsters, Courtisanen, &c. Ik versta hier door de Courtisanen die geene / welke de devotie daar heeft doen komen / uit de nabuurige Landschappen / want wat belangt de andere / door deselve werd te goede sorge gedragen als dat sy souden willen vertrekken. Door is van de Gondelen afscheide moet ik u nog seggen / dat'er geen schoonder zijn dan die van de Ambassadeurs. Dese zijn veel grooter als de gemeene / en de verciersels daar van / behoeven niet te wijken / voor die van de prachtigste Carossen. Deselve hebben'er gemeenlijk vier of vijf / en sy doen hare publijke intreden daar mede.

Tuighuis of Arsenaal van Venetien.

Het Arsenaal ofte Tuighuis van Venetien, werd geacht een der grootste en schoonste van geheel Europa te zijn / ook is een yder van dat gevoelen dat het een seer aanzienlijk stuck werck is / maar men moet ook denken dat het het eenigste is dat sy hebben in Italien, en alles wat sy by een hebben konnen brengen / is daar als in een Pakhuis gebracht. Daar-en-boven is de helft dat daar van werd gezegt naulijks waar. Die geene welke het selve laten zien / trachten de aanschouwers te doen geloven / dat'er twee duizend en vijf honderd stukken Geschut zijn / Wapenen voor honderd duizend Voetknechten / en volkomene toerustingen voor meer dan vijf-en-twintig duizend Ruiters. Dit alle zijn woorden welke licht te zeggen vallen / doch niet wel staande konnen werden gehouden.

Beschryving daar van.

Men moet ook aanmerken dat binnen het Arsenaal zijn begrepen / de verblijf-plaatsen voor de Schepen / de Geschut gieterijen / de Lijn-banen / de Smidsen / de Hokken ofte Dokken voor de Galeazzen, voor de Galeyen, en voor den Bucentaurus, ook de Havenen en Kommen om de Schepen over te haalen en te timmeren. Sie daar waar uit de boven gewoone grootte van het Arsenaal ontstaat.

Oorlogschepen der Venetianen.

Sy hebben eenige Oorlogschepen / van welke sy seggen / dat het grootste / den Verlosser genaamd / tachtig Canons en veertien Steen-stukken voerdt. Het selve was in Zee doen ik my daar

daar bevond. De Galeazzen waren die lagen voor en twee agter. De Roeyers daar van moeten honderd en twee-en-negentig sterk zijn / zes op yder Bank gerekend. De Bucentaurus is een soorte van een seer groote Galeazze, ten hoogsten met snijwerk en verguldsel overladen.

Den Hertog voor den Senaat en veel Edelen verzeld / treed yder jaar / met een groote pracht / op Hemelvaards-dag / in dat Vaartuig / om de Zee te trouwen / even als of sy de Mannen van Thetys of de Vrouwen van Neptunus wierden. Het Vaartuig van het welke sy zich ten dien einde bedienden / doen Paus Alexander III. de Venetianen bevestigde in het gebied dat sy zeiden over de Adriatische Zee te hebben / voerde den naam van Bucentaurus, en zedert heeft men die naam behouden / voor alle de Schepen / met welke die plechtelijkheid geschiede. Den Capitein van het selve moet / op den dag van zijn aanneeminge / met Eede sweeren / dat hy het Schip weder in behouden Haven sal brengen / hoedanigen Weer het ook zijn mag. Trouwen der Zee te Venetien.

Het Arsenaal verbrandde voor een groot gedeelte in het jaar 1565. Sy seggen dat men het geluid dat die brand veroorsaakte veertig mijlen daar van daan honde hooren. Die Venetiaansche Edelluiden hebben het bewind daar van / ook zijn het niet dan Edelluiden welcke de Galeazzen commanderen / en werden daar al de aanzienlijke Ampten voor den Adel bekleed. Swaren brant in het Arsenaal.

Wat dat eigentlijk den Adel van Venetien is / valt niet wel te beschrijven. Gy moet weten dat het geen daar Adel werd genoemd / soo wel als elders / een saak is die alleen in de Herssenen en meeninge der menschen bestaat. Het is waar dat de Venetiaansche Edelluiden, met eenige kentekenen van Opperhoofdigheid werden gebooren / voor dien den Grooten Raad uit haar bestaat / welke de ziele en de beweginge geeft aan alle de andere Raads-vergaderingen / en zulks verdient wel dat men daar op eenige achtinge geeft. Maar alles wel overwogen zijnde soo is dat niet voldoende op eenige vraag-stukken / die men / daar over soude konnen voorstellen. Den Adel van Genua soude zich ook konnen beroemen van het selve voorrecht. De saken zijn niet hooger in waarde dan men deselve schat / en den Adel van Venetien is niet boven andere geacht / dan om dat sy zich in die achtinge heeft weten te brengen. Het heeft haar goed gedacht de waarde van haar Adel te stellen boven alle waarderinge / ja sy hebben deselve dikmaals in een gelijkmaatige Linie gesteld / met die van Vorsten van Koninglijken bloede. Sy geven voor dat die in zich besluit / alle de eerbenamingen welke zich andere aanmaatigen / en het is geschied dat sommige gebroonde Adel van Venetien. Haar hoog hertigheid.

hroonde Hoofden deselve als veraadelt hebben / door het niet versmaden van onder haar Adel aangetekend te werden. Henrik III., Koning van Vrankrijk, nam de hoedanigheid van een Venetiaansch Edelling aan; Maar ook liet zich Alexander de Groote Borger van Corinthen maaken. Sie daar de wijze op welke sy tot een soo hoogen trap van onderscheidinge syn gekomen.

Den Adel is voor Gelt te koop.

Wat nu belangt het overige / hoewel'er maar eenerlep slag van Adel te Venetien is, soo syn doch alle de Edellieden niet even hooghertig en trots. De Ampten / de Bedieningen / de groote Goederen / de aaloude afkomst en andere dingen / maaken nieuwe onderscheidingen tusschen haar. Ook moet gy niet geloven / om dat ik u gezegt hebbe dat sy haar Adel oneindelijk boven alle waardye schatten / dat men dat recht / en die eer-naam ook somwijlen niet voor een somme Gelds kan bekomen / wanneer de Republijke maar om het selve verlegen is.

Kleding van den gemeenen Adel te Venetien.

De Edelen te Venetien komen nooit voor den dag dan met hare swarte Laakensche Kok. Sy dragen deselve in alle tijden des jaars / en moet die des Winters met grijs Bont en des Somers met Bellen van Hermynen gevoedert zyn. Hare Stole of Hals / die sy op de schouderen dragen / is van het selve Laken. Haar Gordel is mede swart en vier Vingeren breed / verciert met beslag en Gespen van Silver. Hare Bonetten of Mutzen zijn Calotten van swarte Wolle / met een Frange van deselve stoffe daar aan / maar door dien sy nu seer groote Paruken dragen / soo houden sy de Mutse gedurigelijk in haare handen.

Ook van die welke in groote bedieningen zijn.

De Procurateurs van St. Marco, de Savii Grandi en de andere die de voornaamste Ampten bedienen / hebben ook verscheidene kledingen. Die geene onder den Adel welke Ambassadeurs zyn geweest / mogen hare Stolen van Goudt Brocado dragen / en Goud beslag en Gespen aan hare Gordels zetten / doch sy vernoegen zich gemeenlijk / met het dragen van een klein Goud Galon aan haar swart-laakense Stolen.

Optelling van andere die het Adelijke kleed mede mogen dragen.

De Geneës-heeren / de Advocaten, de Notarisen en alle die geene welke Citadini, oude Borgers, werden genaamd / zijn gekleed als de Edelen / sonder eenig het minste onderscheid. Ook soude het den Adel niet altoos voordeelig zyn door hare kledinge onderscheiden te wezen. Soodanig een verschil soude haar door groote gevaren konnen bloot stellen / in geval van een Oproer. De Edelen doen zich de benaminge van Excellentie geven / en die geene / welke haar seer nederig willen groeten / hussen hare mouwen. De kledooge van gedachte mouwe / maakt

een

een grooten zak/ en die geene van haar/ die zelfs te marckt gaan/ ſteken daar haar Proviſien of leeftocht/ die ſy hopen/ in. Sy werden noit door Huisgenooten ofte Dienaars gedolgt/ ook groet haar niemand/ ten zy hy haar kenne/ die geene evenwel uitgezonderd/ die een en het ſelve kleed dragen.

Het Volk is door haar nederig als haar vreſende/ en draagt haar niet veel liefde toe/ doch ik kan niet ſeggen dat de oorſake daar van zy dat ſy het ſelve qualijk handelen. Door dien de vriendſchap gemeenlijk door den omgang ſpruit/ valt beter te geloven dat de reden daar van is/ dat den Adel zich met niemant gemeenſaam maakt. Ook derven zy haar niet al te geſpraakſaam maken/ uit vreeſe van beſchuldigt te werden iets tegens den Staat te brouwen. Deſe ſelve reden maakt dat zy malkanderen niet beſoeken/ en dat zy noit vremde by haar toelaaten. Gy zult met my bekennen dat die aanſtellinge van harde Staatkunde iets ongemaklijks in zich heeft. Ik moet u van den Adel noch zeggen/ dat het recht daar van niet alleen op de oudſte Soonen overgaat/ ſoo als in verſcheide andere Landen; Dat haar den Koophandel is verboden en dat ſy met geen vreemde mogen trouwen. Gedraagſaamheid des Volks ontrent den Adel, &c.

Om een goede bevatting te hebben van den Doge van Venetien, ſoo moet gy u voorſtellen/ mijn Heer/ dat den Doge als den Doge betragt zijnde/ niet anders is dan de verbeeldinge van een Prince/ een levend Beeld en een toegeſtelde Hop van grootheid. Het is ſoo verre daar van daan dat den Doge aan een misdadige ſijn fouten ſoude konnen vergeven/ dat hy door zijne verheffinge tot die waardigheid/ veel van zijn voorig aanzien verlieſt/ om niet te zeggen dat het hem geheel werd benomen. Wel is waar dat hy met groote teekenen van eere is omringeld/ doch niets daar van komt hem eigentlijk toe of heeft ſijn opſigt op hem/ geſchiedende dat alles om zijn verbeeldende Caracter, by na op deſelve wijze als de Ambaſſadeurs zich dekken/ wanſy tot de Koningen ſpreken/ aan welke ſy zijn geſonden. Den Doge is als de afbeeldinge van de Republijk, welke haar genoegen ſchept daar in/ dat ſy haar heerlijkheid op hem doet afſchijnen/ zich ſelfs evenwel daar van toeëigenende alles dat zy daar van kan trekken/ en al de eerbewijzen/ welke de hoedanigheid van Doge aan die geene die daar mede is bekleed/ doed ontfangen/ vallen op hem niet/ als alleen om aanſtonts weder op de Republijk af te ſchijnen/ welke hem alleen ten dien einde ſchijnt aangeſtelt te hebben. Beſchrijving van het Ampt en waardigheid des Hertogs van Venetien.

Sulks is tot ſoo verre waar/ dat/ om te beletten dat den Hertog zich zelfs niet te veel mochte komen in te beelden en de Deſſelfs laafs, be-

paald en gevaarlijk leven.

eere te misbruiken / welke door hem maar als door een Canaal op de Republijk moet komen / men hem Raden geeft / die hem nooit uit haar gezicht verliesen / en die / alle oogenblik / sijne Papieren mogen doorsnuffelen. Hy mag niet eens na het vaste Land overseken / sonder relatinge van den Staat / en wanneer hy al derwaarts gaat / na bekomen verlof daar toe / soo verdallen alle sijne eerbewijzingen / en hy is daar niet meer geacht dan een ander Edelman. Soo dra hy verkoren is / moeten alle sijne Bloedverwanten / die eenige bedieningen bekleden / daar van afstant doen / ook als hy komt te overlijden / draagt den Staat daar over geen rouwe. Siet daar / mijn Heer / het denkbeeld / dat gy van den Hertog van Venetien moet hebben. Ik sal daar noch bevoegen / dat / indien hy iets quam te ondernemen / in weerwil van alle gesette voorsorgen / dat buiten het bereik van sijn omkring is / daar soodanige order is gestelt / datter aanstonts in soude werden voorsien. Den Doge is de Wetten onderworpen soo wel als de minste byzondere persoon en de Inquisitie van Staat / is een geessel die hem meer dreigt dat pmand anders.

Sijn geringe Voorrechten.

Om nu ten vollen van den Doge onderricht te zijn / moet gy weten / dat hy / niet tegenstaande alle de voorgeroerde slavernye / twee ofte drie kleine voorrechten bezit. Hy heeft twee stemmen in den Grooten Raad; Hy vergeeft de kleine Ampten van het Paleis, en hy heeft de nominatie van den Primicerio en de Canonikken van St. Marco. Wat belangt de andere eerbewijzingen / deselve werden / soo als ik u gezegt hebbe / aan de Republijk betoond / in den persoon des Hertogs. In die zin werd hy Prince genaamt / en men geeft hem de eerbenaamingen van Sereniteit, die volgens haar gebocken / meerder is dan die van Hoogheid.

Kleding en pracht als hy plechtelijk uitgaat.

In sijne kleedinge is iets Koninglijks. Wanneer hy plechtelijk uitgaat / werd een brandende Wasch-kaarse voor hem gedragen nebens een toebouwende stoel en het kussen daar toe gehoorig. Voor hem gaan ook acht Trompetters met Trompetten van Silver / eenige Schalmey-speelders en acht Standaarden / in welke de Wapenen van Venetien staan / als twee witte / twee roode / twee violette en twee blauwe. Dichte by den Doge werd ook een verhemeldzel gedragen / by na als een Sonnescherm. Hy is gemeenlijk verzeld door des Paus Nuntius, en de andere Gesanten welke zich te Venetien bevinden / uitgesonderd den Spaanssen Ambassadeur, die in geene publijke plechtelijkheden heeft willen verschijnen / zedert de Republijk den voorrang aan den Franssen Gezant heeft toegewesen.

Gedrag-

Gesette Ministers hebben altoos haar hoed op het hooft; wat be-

belangt den Doge, deselve neemt noit zijn Corno af / als hy de twee volgende gelegentheden / te weten wanneer de Hostie word opgeheven / en als hy het besoek van een Prince van Koninglijken bloede ofte wel van een Cardinaal ontfangt. Ik moet hy alle dese eeren noch voegen dat den naam van den Hertog op de Munt ofte op het Geld staat; Dat de Brieven van de Vorsten ofte de Staten die in verbond met de Republijk zijn / aan hem werden geschreven; Dat hy gehoor aan de Gezanten verleend / en dat alle Declaratien op zijn naam werden gepubliceert, doch alle die saken wel ingezien zijnde komt de eere daar van alleen aan de Republijk, en hy is op de Munt niet meer dan den Primicerio, voor welke hy op de knie'en legt / als den Eed aan St. Marco, die den Primicerio verkeerd presterende, die dan by gevolge soo wel op de Munt staat als hy. Men moet dan bekennen / dat soo het Goud en het purper ergens een bedrieglijken luister geven; soo de grootheden van dese Wereld maar inbeeldingen zijn en prachtige koepen / zulks voor al hy de Hertogen van Venetien waarachtig is. saamheid van de Gesanten ontrent hem in die gelegentheid.

Wat belangt het Geestelijke bewind / van het selve is den Patriarch het Hooft / welke voor den Raad verhoren maar voor den Paus bevestigt word / zijnde hy voor die zijne hoedanigheid seer verscheiden van andere / maar zijne macht is wonderlijck naau bepaald. Want voor dien de Parochianen voor het Volck werden verhooren / soo heeft den Patriarch maar de Nominatie van twee ofte drie Beneficien, en de Geestelijkheid in het algemeen / om eigentlijk te spreken / kendt geen Opperhoofdigheid dan die van den Staat. Desen Patriarch of Kerken voogt gaat in het violet gekleed / en werd altoos uit de Edelen verhooren. Men verzekerd my dat hy / aan het hooft van zijn bevelen alleen zegt; N. N. Divina miseratione Venetiarum Patriarcha. N. N. Door Gods barmhertigheid Patriarch van Venetien: en dat hy daar niet bypoegt soo als de andere; Et Sanctae Sedis Apostolicae gratia. Ende door de genade des Heiligen Apostolischen Stoels. Bestiering der Geestelijkheid te Venetien en voor eerst van den Patriarch.

De Parochianen werden voor het Volk van yder Parochie verhoren. Op den dag der verkiesinge vertoonen zich die geen welke de plaats gaarne souden willen hebben / verheffende een yder van haar zijne gaven / en lasteren die geene / welke daar niede nastaan. Soo de verkiesing in drie dagen niet geschied / soo werden sy voor den Staat aangesteld. De Venetianen souden niet lieber soecken dan geheel ontslagen te zijn / van het geene men den Heiligen Stoel noemd. Voor de rest heeft men geen geleerdheid noch andere gaben van doen om Patriarch te werden / alsoo weinig als om Paus te zijn / als zijnde dat zaaken die hier on- Wijse op welke de Parochianen werden verkoren.

trent niet eens in achtinge werden genoomen. Men komt tot die trap van waardigheid alleen door aanzien en dringen van Vrienden / even als het kleed den Monik maakt. Ook is het een ongelooflijke saak / tot hoe verre de onwetenheid en ongebondenheid plaatse heeft in die geene welke hier Kerkelijke persoonen werden genaamd. Den Cardinaal Barbarigo, Bisschop van Padua, die een eerwaardig oud Man is van groot verstand / neemd / soo gezegt werd / dikmaals de moeyte van zelfs te predikken / tegens die groote misbruiken; Hy voerd / na sijn vermogen / de gewoonte in / dat de Priesters, ten minsten een weinig Latijn moeten verstaan. Sijn yver heeft zich tot soo verr uitgestrekt / dat hy de tralien van eenige Vrouwen Kloosters in sijn Dioceese heeft laten verdubbelen / in hoope dat men sijn voorbeeld te Venetien soude navolgen / daar men in de spreekplaatsen te gemakkelijk kan by malhanderen komen / maar zulks heeft van geen gevolg en maar ruchteloos geweest; men wil daar soodanige steil ooren niet hooren.

Middel te Venetien gevonden om de gesnedene Priesters te konnen in dienst der Kerke houden.

Ik moet u / terwijl ik daar aan gedenke / een vermaakelijk middel zeggen / dat men hier voor eenige Priesters die Sangers sijn heeft uitgevonden. Gy weet dat een Priester een volmaakt Man moet zijn; Dit is een staale Wet tegens welke niet te spreken is. Voor dien men evenwel bemerkt heeft / dat die volmaaktheid des lichaams / de stemme somtijds wat onaangenaam maakt / en dat ten anderen de lieffelijkheid der stemme / groot voordeel toebrengt / om de dingen beter inbloeyingen in den Geest der menschen te doen hebben / het sy in de Kerk of in de Opera, soo heeft men / om die saake by te leggen / een middel uitgevonden / en beslooten dat een Priester, welke toegesteld is om te beter te konnen zingen / soo wel de Misse mag doen als een ander / mits dat hy / het geene men hem heeft uitgesneden / in sijn zak by zich draagt. Ik verhale u dit als een seer seekere saak.

Schoone Cabinetten aldaar.

Desen Brief soude nooit eindigen indien ik u wilde spreeken van de bysonderheden der Kerken / en der Cabinetten van zeldsaamheden. Van de laatste zijn voor al beziens waardig / die van het Paleis Rosini, van den Procurateur Justiniani, van het Geslachte Capello, van M. S. Barbaro, van de Heeren Morosini, Grimani, Justiniani, Garzoni en Zeni, als ook mede van den Baron van Tassis, den Doctor Bon, en van Francisco Rota.

Graf-schrift van de geleerde Nonne Piscopia.

Ik kan desen Brief niet sluiten / mijn Heer / voor u te seggen dat ik in seekere Kerk alhier / om de zeldzaamheid / het volgende Graf-schrift hebbe uitgetrokken / zijnde het selve gesteld ter gedachtenisse van een Juffrou / welkers leven en lof /

in

in een Boek in quarto in de Italiaanſche ſpraak is gedrukt. Het ſelve luid als volgt.

Helena Lucretia Cornelia Piſcopia, Nobilis Veneta, maximi nominis virgo & D. Benedicto Sponſo dicata, Hebraici, Latini, Graecique ſermonis attici & neoterici, ſupra Hiſpanum, Gallicum & Italicum peritiſſima, quos cantus ſuavitate mire exornabat, in ſcientiis, omnibus praecellens Doctorali Laurea Patavii Anno M. D. C. LXXVIII. XXV. Junii publice donatur, & Doctrix in Cathedrali Eccleſia declaratur. Cujus fama & ſcriptis permoti ſummus Pontifex Innocentius XI. & Johannes III. Poloniæ Rex, Litteris Apoſtolicis VI. May & Regis XIV. Junii M. D. C. LXXXIV. exandem viſitarunt, atque Romanorum Imperator Leopoldus, ſed & Carolus III. Lotharingiae Dux, mirifice commendarunt, aliique principes ſummis honoribus cumularunt. At mortalem hanc gloriam eodem anno die XXVI. Julii hora XVIII. in immortalem commutavit, ut duplicem Virgin. & Doctr. Laureolam ſuſciperet in coelis aetatis ſuae XXXVIII. Moeſtiſſimo parente Joanne Baptiſta Divi Marci procuratore ſuperſtite.

In de Kerk van St. Sebaſtiaan te Venetien ziet men ook het Graf en het halve Beeld van de Schilder Paulus Veroneze met dit Opſchrift.

Paulo Cotiario Veronenſi, pictori naturae aemulo, Artis miraculo, ſuperſtite fatis fama victuro.

Aardig voorval van een Ambaſſadeur van Venetien met een Dame van Parijs.

Men verhaald dat ſeker Ambaſſadeur van Venetien, te Parijs in een gezelſchap van Juffrouwen zynde/ en ſekere oude Dame aldaar hoorende dat gedurig van de Seigneurie wierd geſproken/ daar door geloofde dat deſelde een Vrouw was/ en hem ernſtelijk vraagde of de Seigneurie te Venetien ſchoon was? Hy antwoorde haar van ja; Is zy groot? vraagde zy verders/ en is ſy rijk? ja/ Madame, gaf den Ambaſſadeur tot antwoord/ zy is groot en rijk/ ook heeft zy veele Milliocnen inkomſten. Sy zoude dan een goede Vryster zyn voor Monſieur des Konings Broeder/ herſelde de Dame; Dat is waar/ Mevrouwe, liet zich den Ambaſſadeur hooren/ maar zy is wat te oud. Hier op vraagde zy/ hoe veel jaaren die hadde? en als de Gezant daar op zeide/ wel twaalf honderd/ ſoo wierd de oude rood van ſchaamte/ ziende dat zy zich hadde misgreepen/ het welk het gezelſchap hertelijk deed lacchen.

Quade lugt te Venetien.

Gedurende mijn verblijf te Venetien, bevondde ik waar te zijn/ dat op die Stad seer wel past/ het geene Socrates voor desen van Athenen seide/ te weeten dat die Stad goed was om voor een hoer gebruikt te worden/ maar niet voor een Vrou/ die men altoos moet houden/ dat is dat sy goed is om daar veertien dagen/ maar niet altoos te blijven/ voor dien die Stad met stinkende grachten is gebuld/ de wijn bederft in de kelders/ het water deugt daar niet/ ende de nabyheid van de zee/ maakt daar de lugt ongesond/ daar is houts nog kolen om zig te warmen/ en alles schijnt samen te spannen/ om die geene/ welke'er wonen/ te doen sterven.

Einde van den Twintigsten Brief.

Een-en-twintigste Brief.

In welke de Reise van *Venetien*, door *Tyrol*, en van daar over de *Inn* en *Donauw*, na *Weenen* werd beschreven.

Geschreven uit Weenen, *den* 1693.

MYN HEER,

Inleidinge.

Eindelijk hebbe ik/ op het aanraden mijner vrienden/ dat aartsche Paradijs geheel verlaten/ en ben/ in dese Keiserlycke Verblijfplaats, gelukkig aangekomen. Voor dien gy nu/ mijn Heer/ alle het geene ick u hebbe geschreven/ voor aangenaam hebt gehouden/ soo twijffele ick niet/ of gy sult oock/ het geene my op dese reise is bejegend/ en dat ik gedurende deselve hebbe aangemerkt/ voor lief nemen.

Vertrek van Venetien na Mestre,

Van Venetien dan/ ging ik in een Gondel, seven Italiaansche mijlen te water/ na de dijk daar by gelegene Stad Mestre, daar de Duitsche voerlieden met hare paarden en wagens blijven leggen. Die geene welke dese weg op willen/ moeten te Venetien goede zorge dragen/ dat sy/ in handen van de Sbirris of oppassers niet verfallen/ voor het mede nemen van iets dat Tol of Licent onderhevigh is. Wy waren in de Gondel welcke den Cheur Furst Johannes Georgius III. van Saxen, te Venetien, nevens zijne lyfrepe hadde gelaten/ in welke wy de Sbirris zagen/ die op het water als woedende Leeuwen rontom voren/ soekende

Lesse voor die geene welke van Venetien vertrekken.

in de

in de Gondelen der Reizigers of daar niet in is dat tol moet betalen/ en haar van verre konden vraveren en bespotten/ door dien sy daar niet aan dorsten komen/ als zijnde des Cheur-Fursten Gondel, waar door wy door haar kruidje roer my niet / Noli me tangere, waren.

Onderwegen vaartmen met de Gondel voorby een klein Eilantjen op het welke een Kerk staat. De Priester van deselve/ soo dra hy een schip ziet aankomen/ doet twee klokken luiden/ soo hard als het mogelijk is. Daar na komt hy op den oever/ stekende met zijn eene hand een beurs uit / terwylen hy u met de andere met wywater bespreng. Wanneermen hem een goede aalmoesse geeft/ luid hy nog sterker / soo lang het vaartuig in zijn gesigt is / anders houd hy zig stil. De vergaderinge van aalmoessen vreng hem in het jaar veel gelds op. Bedelende Paap onderwegen.

Van Mestre gingen wy / ten deele op twee Wagens / ten deele te Paard / na Treviso. Ons Gezelschap was tamelijk sterk en geleek wel na een Caravane / dewijl wy te vreesen hadden voor de Soldaten die uit Duitsland na Piemont en Venetien trokken/ gelijk ook voor eenige arme Boeren uit het Gebied van Mantua, welke met gewapender hand veele baldadigheden soo aan de Inwoonders als daar door reizende Passagiers hadden gepleegt. Vertrek van Mestre na Treviso.

Van daar quamen wy op Castelfranco, Calagno en Alponte, kleine Dorpen/ ook te Chiuza, in het Hoogduits Cobel. Dit is een Keiserlijke onwinbare Vesting in het Venetiaansche Gebied, zijnde geheel in een rotze uitgehouwen / op welke men zich met een Catrol moet laten trekken/ zijnde bezet met twaalf Soldaten onder den Commandant Milfleter, die die Pas beschermen. Dit Fort is seer aanmerkelijk en by na van gelijke situatie als het Fort l'Escluse, dat men tusschen Genéve en Lion, op de Rhône ontmoet. Voor by Cobel kan niet het minste passeren/ of men soude het met steenen konnen doodden en te pletteren werpen. Wy gaven den Portier/ soo men hem noemd/ die daar buiten woond een stuk gelds / ten einde wy hem daar binnen souden zien trekken. Hy ging op een stok / aan een tou vast gemaakt / zitten / hebbende een vreeden lederen band om zijn lenden / die aan het tou vast was. Hy moest gedurig met de voeten tegens de steile rotzen stooten / want anders soude zijn hoofd last geleden hebben; Hier door maakte hy veel vraptingen in de lucht / doch ik soude niemand raden hem dat na te doen. Tot Primilano houd het Venetiaansche Gebied op / en kan men daar sijn affscheid van Italien nemen. Chiusa ofte Cobel beschreven.

Voor dien nu gemeenlijk in een sterk gezelschap van Reizigers / voor al wanneer het uit jonge horsten sonder veel zorge Cardinaal Campegius

be-

neemt sijn afscheid van Duitsland, met het selve sijn hinderste te laten sien.

bestaat / tot hoytinge van den weg / den eenen dit en den andere wat anders voort brengt / om malhanderen te vermaaken / door dien het niet mogelijk is altoos wat ernstigs te verhandelen / soo vertelde ik / om mede wat te verde te brengen / myne Reisbroeders / dat den Cardinaal Campegius, als hy van zyne Nunciature uit Engeland en van Ceulen te rugge quam met sijn geheele Gevolg / soo dra hy op de Alpes was gekomen / en den voet weder op den Italiaanschen Bodem hadde / de broeken hadden afgestreken / nemende dus / met het ontbloote achter-quartier het affscheid van Duitsland, zeggende;

Adspice nudatas, Barbara Terra, nates.

Dat is.

Onbeleeft Landschap gy moogt my het hinderste eens &c.

Dat door eenige van des Schrivers Gezellen ook wert gedaan ten opsichte van Italien.

Ik hadde dit soo dra niet gezegt / of eenige jonge Duitsers van ons geselschap / verstoord wegens de bespotting haar Vaderland aangedaan / of die mogelijk een kleine gedachtenisse uit Italien hadden mede gebracht / ook wel om andere redenen over dat Landschap niet seer vergenoegt waren / of misschien uit trotsheyt en luchthartigheid / immers het sy waarom 't wil / sy beeden het selve / gaande in het voorgedachte postuur op een heuvel zitten en zeidden;

Adspice nudatas, terra nefanda, nates.

Dat is.

Italien, niet te betrouwen,
Mag my voor 't laarst de M.... beschouwen.

Dese geschiedenisse lieten sy in haare Stam-boeken / daar in men gewoon is de namen van alle goede Vrienden en fatoenlijke Lieden / die men op de reize ontmoet / te laten schryven / te Inspruk met alle zijne omstandigheden en posturen / affschilderen / niet tegenstaande ik haar zeide / dat men geen roem behoorde te stellen in zulke duite voorvallen / en dat den Cardinaal daar in niet te volgen was.

Trente beschreven.

Verders quamen wy te Grugno, Ospivalette, Borgo en Arzene, dat een Lusthuis is des Bisschops van Trenten, tegenwoordig Josepho Victorio Alberti, zynde met eenen een Vorst des Rijks. Hier van daan quamen wy eindelijk te Trenten. Dit

is

is een kleine Stadt/ gelegen op een platte Rotze/ die uit wit en roodachtig Marmor bestaat/ van het welke de meeste huisen op een seer vaste wijse gemaakt zijn. Onderwijlen is evenwel deze Stadt/ door de Water-vloeden/ die sy seer is onderworpen/ dikmaals verwoest. De Rivier daar by loopt dikmaals over/ en de Beken Levis en Fersene stortten dikmaals van het Gebergte/ met soo groote en verbaarlijke kracht en geweld/ dat sy geheele Rotzen mede slepen en tot in de Stad vervoeren. De Stad selve is alleen met een Muur omringt en de Rivier d'Adige loopt bezijden deselve. Men spreekt veel van de Brugge die daar over legt/ sonder dat evenwel aan deselve iets bysonders valt te zien/ dan dat sy van hout en ontrent honderd en zes-en-veertig voeten lang is. Deselve legt by de Poort van St. Laurens. Men hadde ons veel gezegt van het Paleis van den Bisschop, en van dat van den Generaal Gallas, doch die beide zijn maar tamelijk/ door al dat van den Bisschop, dat seer laag en maar matig groot is.

Is de Watervloeden seer onderworpen.

Den Bisschop van Trente is Heer in het tijdelijke en Wereldlijke door geheel zijn Bisdom, dat zich by vere uitstrekt. De Hertogen van Mantua, verscheide Graven en Barons in Oostenrijk, ja selfs den Keiser, sijn zijne Leenmannen/ ter oorsaake van eenige Landerpen die sy in Tyrol hebben leggen. Eenige seggen dat dese Stadt in Italien en andere dat sy in Tyrol legt. Doch de laatste hebben ongelijk/ indien men de Inwoonders mag geloven/ welke seggen dat Trenten in Italien legt/ niet tegenstaande haar Bisschop een Rijks vorst is/ ook stem en plaats op de Rijksdagen heeft. De taal in dese Stad is verdorven Italiaansch.

Bisschop van Trenten is Heer in het tijdelijke en Wereldlijke.

Sy toonden aldaar/ in een Capelle van de Hooft-kerk/ het Crucifix, onder het welke het Concilie van Trenten gepubliceerd en beswooren is. Het selve is levens grootte/ en sy seggen dat het Beeld daar op/ sijn hooft boog/ om zijne toestemminge te geven/ op het geene in die Vergadering was beslooten. Sy voegen daar by/ dat nolt yman heeft konnen seggen/ van wat stoffe het selve gemaakt sy/ soo dat sy twijffelen of het ook wel werk van menschen is. Het heeft voor desen in een duistere plaats gestaan/ maar is van daar/ in een heerlijke daar toe geboude Capelle gebracht/ daar het nu meer Miraculen dan opt doet. Sy noemen het by uitnementheid het Heilig Crucifix. Men ziet daar ook het gebeente van St. Vigilius, Bisschop van Trenten, van Ketterye beschuldigt/ om dat hy gelooft hadde dat'er Antipodes of Tegen-voetige waren/ en een voet van den H. Hieronymus.

Miraculeus Crucifix te Trenten.

Sy zagen ook de Kerk Sta. Maria Maggiore genaamd/ die doch

Kerke in

welke het Concilie van Trenten is gehouden.

doch evenwel maar klein is. Deselve is van slecht Marmor geboud / zynde de steenen niet eens glad gemaakt. De Orgelen daar in zyn uitnemende dik. Den Organist is altyd waardig om te speelen / mits dat men hem een stuk dzinks geldts geve. Hy liet ons veele nieuwe voiskens hooren / gelyk ook het geluid van verscheide Dieren / het slaan der Trommels / als mede veele andere dingen / die niet veel over-een komst hebben met de zedigheid welke in die plaats behoorde onderhouden te werden / daar dat voornaame Concilie heeft gezeten / het welke / in een groote Schilderye / dicht by den Orgel hangende / is afgebeeld.

H. Simoninus door de Joden vermoord.

Wy waren ook in de Kerk van St. Pieter, om het lichaam van den kleinen H. Simoninus in desselfs Capelle te zien. Sy seggen dat / in het jaar 1276. de Joden, een Kind van een Schoenmaker / Simon genaamd / hadden gestolen / en dat sy / na dat sy alle het bloed van het selve / op een seer wreede wyse hadden afgetapt / om zich daar van te bedienen / in het dperen van een haarder voornaamste Feest-dagen / het welke verricht zynde / wierpen sy het lyk in een goot / dewelke nach door het huis loopt in welke de saak geschied is / en daar in doen hare Synagoge wierd gehouden. Het lichaam wierd door de goot in de Rivier gevoerd / en door de Visschers weder in de Stad gebracht. In het korte / men ontdekte de saak en de Joden wierden voor altoos uit de Stadt gebannen. Den Paus Sixtus IV. doenmaals regeerende / geheel dit werk gehoord hebbende / vond goed het kind te canoniseren, of voor Heilig te verklaaren / en liet het den naam van Simoninus, zynde by verkleining die van zyn Vader / houden. Het lyk wierd gebalzemd en men ziet het selve geheel naakt in een kasse / welke op het Altaar staat / in de Capel die hem is toegewyd.

Daar deselve om gebannen werden.

Men bewaard ook in een kasse die bezyden dat Altaar staat / een Mes / de Nyp-tang en vier groote yzere Naalden / met welke sy zeggen dat die Beuls dat Kind hebben gepynigt / nevens twee Silvere Kroesjens / uit welke sy willen dat sy desselfs bloed hebben gedronken. Alle de Joden wierden gebannen / soo als voorens gezegt / doch eenige jaren daar na / gaf men haar verlof om drie dagen te mogen verblyven / ter voorstaan van den Koophandel. Nu zegt men dat die drie dagen op drie uren zyn gebracht / om dat zy (de Joden) in het laatste beleg van Offen, die Stadt seer hartnekkig hebben gedefendeert. Den kleinen Simoninus, als hy dus gemarteld wierd / was maar agtien maanden oud. In de Kerke van St. Marcus te Trenten, hebbe ik het Graf-schrift van een jonge Dame, Dorothea Tonna genaamd / gezien / in welke de overledene van haar Man sprekende / met de twee laatste beersen zegt;

Im-

Immatura perſ, ſed tu diuturnior annos
vive meos, conjux optime, vive tuos.

Van Trenten quamen wy te St. Michele, daar men oprecht Duitſch begind te ſpreeken/ daar na te Salerno, Neumark en te Bolſane; Deſe Stadt is in het Biſdom van Trente gelegen. Het beſte dat deſelve heeft zyn de dryp Marcken/ die'er jaarlyks hier werden gehouden/ durende alle vyfften dagen. Op deſelve werpen de Hoogduitſche en Italiaanſche Waren verhandeld. Boven in het verwelf van de groote Kerk ſagen wy een rond gat/ van ontrent drie voeten in den middellyn. Daar rond om is een ſoort van een Bloem-krans/ met veel ſtrikken van Linten verciert. Sy zeiden ons dat op Hemelvaards-dag/ daar een ſoort van een Opera in die Kerk wierd vertoond/ en dat een Man/ welke Jeſus Chriſtus verbeelde/ door dat gat na den Hemel wierd getrokken. St. Michele en Bolſane.

Na het af leggen van zeven uren wegs quamen wy van Bolſane te Brixen, daar den Heer Johannes Franciſcus Kain jegenwoordig Biſſchop en Forſt des Rijks is. Op deſen weg is men gedurig tuſſchen de Rivière en het Gebergte/ welkers toppen door de Wolken ſchynen te dringen/ bekleind. Wanneer de Sneeuw dik op malkanderen pakt/ of dat het ſchielyk komt te dooyen/ ſoo ſtort die dikmaals met geheele klompen als bergen van die rotzen af en begraaft de Reizigers onder hare ſwaarte/ uit welke witte gevankeniſſe zy door de Inwoonders werden verloſt/ indien die het ſelve komen te zien. Men is daar als in een engte beſlooten/ en op verſcheide plaatſen is maar eben de breedte/ om voor of achterwaarts te gaan/ en dikmaals is dat beide eben gevaarlyk. Die geheele weg langs ziet men niet dan kleine Capellen of Bede-plaatſen/ en in deſelve is het ongeluk dat men gehad heeft/ afgeſchilderd/ en in deſe Schilderyen ziet men altoos/ den Heilig die aangeroepen is/ van boven verſchynen/ en beneden den Perſoon die deſelve of een lieve Vrouw aanroept/ want gy moet weten dat ſommige een trek en genegenheid tot de eene ofte de andere lieve Vrouwe van ſeekere plaats hebben/ die niet een oortjens haars voor alle de andere ſouden willen geven. Brixen. Gevaarlyke weg tuſſchen Bolzane en Brixen.

Als sy ſeer gequetſt of bezeerd werden ofte wel dood blyven/ heeft den Sanct of de Sanctinne niet het minſte te verwachten/ maar als zy'er geluklig afkomen/ ſoo laten ſy die kleine Bede-plaatsjens oprichten/ van welke ik hebbe geſproken. Op deze wyſe is het ook dat veele Kerken/ met geſchenken werden vervuld/ die sy geloften noemen. Die geene welke in eenig ge- Belacchelyke miraculen op deſelve gebeurd.

daar zijn / roepen haar Heilig, of haar Reliquie of overblijfzel aan. Werden sy daar op verlost soo is het een Miracul, en sy komen hare geloste na. Aan de nieuwe lieve Vrouw van Nieuburg, is reets meer dan geheel een Wagen vracht van Silvere Hoofden / Armen / Beenen en andere Leden opgeofferd / en men ziet geheele Kerken met diergelijke dingen vercierd. Dagelijks werden weder andere gebracht / en sy maken plaats voor malkanderen / doch daar en gaat'er niet een verlooren. Ook smijten sy de ondeugende en slegte Schilderyen achter de bank / en stellen de nieuwe ten toon / om daar door andere aan te moedigen.

Aardig voorval daar over.

Een van ons gezelschap / al slaapende / met zijn half blinde Paard / in een diepe steilte zijnde gevallen / sonder zich te beseeren / soo riep den Postillon en eenige Papisten, Miracul! van St. Antonio van Padua, en van de allerheiligste Maagt! en sy poorden hem aan / in de naaste Stadt daar van een Schilderye te laten maken / en ter plaatse daar het Miracul geschied was / op te doen hangen / doch als hy daar op geen antwoord gaf / vraagde sy hem / of hy / in het vallen / niet aan sijn Heilig hadde gedacht? Doch sy kregen tot antwoord; Dat sijne zinnen hadden gespeeld op de Meestresse / die hy in Italien hadde gelaten; waar op sy zeidden; O profano Heretico! O godlooſen ketter.

Störzingen en naams oorſpronk.

Van Brixen quamen wy te Störzingen, dat zijn naam heeft bekomen / van dat de Wagens en Karren daar veel plachten om te storten / door de quade Wegen. Dichte hier by legt den Brennerberg, of den brandende Berg, soo genoemd niet alleen om dat het daar des Somers sterk Donderd en Blixemd / maar ook om dat daar dikmaals doordringende en verzengende Winden waren. Deselve dalen eerst in de tusschen-wijden der Rotzen en Bergen / als in holen / daar sy dan als stroomen van Winden zich uit begeven / makende veel drapingen als sy malkanderen ontmoeten / en Orkanen die Bomen en Rotzen selfs met haar sleepen / soo dat de Reizigers dikmaals verscheide dagen moeten wachten / tot dat die over zijn / om dat de Steenen van alle kanten vallen als of sy regenden / en de menschen dooden. Ik hebbe een Boer met zijn Mull-ezel / beide op die wijze aan haar einde geraakt / op den weg zien leggen. Wy zagen daar iets dat aanmerkens waardig was / te weten een grooten Water-val die uit een Rotze spruitende na beneden valt / en zich aanstonts in twee Beeken verdeelt / welke weinig daar van daan twee tamelijke Rivieren werden / van welke de eene zich zuidwaarts wend na Inspruk, dichte by welke plaats sy in de Inn stort / de andere loopt noordwaarts en valt in de Adige, te Brixen en Bolsane gepasseerd zijnde.

Orkanen op het gebergte die steenen doen regenen.

Dichte

Dichte by Störtzingen ziet men een gedenk-teken van Metaal, waar in verbeeld is de ontmoetinge van Keiser Carel V. en zijn Broeder Ferdinandus, met het volgende Opschrift. Gedenk-teken van de ontmoeting van Carel V. en sijn Broeder Ferdinand.

Imperat. Caes. Carolo V. P. F. Aug. ex Hispaniis Italiaque, susceptis Imperialibus Coronis advenienti, & Ferdinando Hungariae Bohemiacque Regi e Pannoniis accurrenti, optimis principibus, ad perpetuam Publicae laetitiae memoriam, quod Fratres ante annum VIII. digressi, summis inter mortales honoribus, Regnis, Triumphis aucti, hoc in loco salvi sospitesque convenerunt. Anno salutis M. D. XXX. Ferdinandus Franzius a Monte Niveo, Stenaci praefectus, Mandato regio. F C.

Van daar quamen wy / over Manteran te Inspruk, zynde de Eerts-hertoglijke Residentie-plaats, en Hooft-stad van het Graafschap Tyrol. Dese Stadt legt in het midden van een Valeye, op de Rivier de Inn, welke men op een Brugge moet passeren voor daar in te komen / het welk dan den naam aan die Stadt geeft. Inspruk.

Het Furstelijke Graafschap Tyrol, kan eer voor een groot Hertogdom als voor een Graafschap aangemerkt werden / als werdende in geheel het Roomsche Rijk geen Graafschap gevonden / van soo groot een Rijkdom en inkomen / dat zich tot op drie honderd duizend Florijnen toe / jaarlijcks uitstrecht. In het jaar Christi 1363. is het aan het Huis van Ostenrijk gekomen / door dien den Aarts-Hertog Ludolf het selve ten Huwelijk kreeg met zijn Vrouw Margareta Maultaschin, Dochter van den Koning Henrik van Bohemen en Grave van Tyrol. Graafschap Tyrol hoe aan het Huis van Oostenrijk gekomen.

Zedert den Heer Hertog van Lottharingen het ongeluk hadde van zijne Landen te verliesen / gaf hem den Keiser, wiens Suster van Vaders zijde en Weduwe van den Koning van Polen hy hadde getrout / het inkomen daar van / en die hield zijn verblijf te Inspruk, gelijk ook noch zijn Weduwe doet / met vier van hem nagelatene Princen van Lottheringen, als Carolus, Joseph, Leopoldus en Franciscus. Desselfs Weduwe geniet nu noch dat inkomen / en houd haar verblijf te Inspruk, hoewel maar met een taamelijcke Hofstoet / die niet al te opzichtig is. Het inkomen daar van nu door de Hertoginne Wed. van Lottharingen genoten.

Het Paleis voor haar bewoond was voor desen dat van de Aarts-Hertogen, zynde het selve gemaklijk en groot genoeg / dog voor dien het op verscheide tijden / en voor soodanige persoonen gebouwd is / valt het niet al te aanzienlijk of regelmatig. Voorders vertoond men hier de Vremdelingen het gonde dak op het Por- Seldsaamheden in Inspruk te sien.

taal van het Raadhuis of Cancelarye, de Kerke der Franciscanen, en in het selve het prachtige Graf van den Keiser Maximiliaan I. gelijk ook dat van Philippina, een Borgers Dochter van Auspurg, welke met Ferdinand, Aarts-Hertog van Oostenrijk is getrouwd geweest. Noch zijn'er de Afbeeldzels van achtien-twintig Aarts-Hertogen, alle van Noorde geboetseerd. Men heeft'er ook een Collegie der Jesuiten nevens de Universiteit, de Aarts-Hertoglijke Eremitage by het Klooster der Capucijnen, het Tuighuis of Arsenaal, het Klooster Wiltheim, dicht by de Stad na aan het Paleis, is een klein Slot/ soodanig van hout gebouwd/ dat het door de Aardbevingen/ die daar seer gevaarlijk zijn/ niet kan werden beschadigt.

Amras een Lusthuis der Aarts-Hertogen.

Wy gingen ook na het slot Amras, een lust-plaatse der Aarts-Hertogen, zijnde en klein uur van Inspruk gelegen/ aan den voet van een berg. Het selve vertoond niet veel schoonheid/ van wat zijde men het ook betragt/ bestaande het vermaak daar van alleen in des selfs stanplaatse. Geheel den huisraad/ welke tot het dagelijks gebruik nodig is/ is daar uitgenomen/ doch de wandelarpen daar binnen/ waren noch vervuldt met veele seer schoone en seldsaame dingen. Sy leiden ons eerst in een tamelijke groote zaal/ welke een slag van een Tuighuis is/ daar in de wapenen/ die meer seldsaam dan nodig zijn/ worden gevonden. Sy vertoonden ons daar in een lancie, van welke sy seggen dat den Aarts-Hertog Ferdinand zig hadde bedient/ wanneer hy een Kenspel aanregte; Sy seggen dat die Borst/ een Carolus, die van zes paarden uit al haar magt werd getrokken/ hadde doen stil staan/ als hy die maar by een van de raden hatte, dat hy/ met zijn handen/ twee schilden op malkander leggende/ verbrak/ en veele andere wonderlijke dingen. Het gene sy hier van den Hertog Ferdinand seiden/ verhalen de Florentijnen ook/ van een Leonardo Vinci, een Schilder van die plaats gebortig.

Seldsaamheden daar binnen.

Galerye met veel uitnemende seldsaamheden.

Van dese zael gingen wy in een Galerye, welke seer lang is. In dese sagen wy de afbeeldsels van veele Princen, zittende op die van de paarden van welche sy in haar leven het meeste hadden gehouden/ zijnde beide geheel gewapend en opgepronkt met alle de cieraden/ die sy in haar leven/ op de Kenspeelen hadden gedragen. Men bewaard daar ook de huid van een Serpent, ter lengte van vijftien voeten/ die by Ulms, op den oever van den Donau, is gevangen. Aan het einde van dese Galerye komtmen in een zaal/ welke geheel vervuld is/ met wapenen de Turken afgenomen. Men ziet daar een Bassa en een Aga der Janitsers afgebeeld op hare paarden/ met den selven toestel die sy hadden/ wanneer sy gevangen wierden. Hare kleedingen zijn seer

kostelijk

hostelijk ende den toestel van hare paarden is nog veel prachtiger/ als zijnde bedekt met zilver en goudwerk/ fijne gesteenten en andere Arabische Cieraden.

Andere diergelijke Galerye.

Daar na bragten sy ons in een andere Galerye, in welke een dubbele rye van groote kassen staat/ die aan de zijden en met de ruggen tegens malkanderen aankomen/ en het middelste soo wel als geheel de hoogte van de Galerye beslaat. De drie eerste kassen zijn vol dingen van albast gemaackt/ als ook van glas/ Coralen en Paarlemoer. In de vierde zijn goude en zilvere Medalien, als ook allerley munt van goud en zilver. De vijfde is met Porcelein en kostelijk aardewerk voorsien. In de zesde siet men verscheide Cabinetten, van aardig ingelegt werk; de laadjens van deselve zijn verbuld met Medalien en kleine werkjens van Agaatsteen en Ambregris. Daar binnen zijn ook seven groote boeken/ met swart fluweel overtrokken en daar aan zilvere platen en sloten. Maar in plaats van papiere bladen daar in/ vindmen daar een seer seldsame versamelinge van Medalien, so dat die zeven Boeken daar van een volkomene Historie uitmaken. In de zevende kasse zijn aaloude of seer nauwkeurige wapenen. Ik zag een boog daar in die 34 peesen heeft/ en soo veel pijlen te gelijk uitwerpt. De agste is vol gedierte/ planten en andere seldsame voortbrengingen van de Nature. Het geene het seldsaamste daar in werd geagt is den hoorn van een Os/ die bynа zes duimen in zijn middellijn heeft. In de drie volgende kassen zijn werken van hout/ yvoir en vederen. De twaalfde is met geschrevene en andere Boeken verbuld/ maar het is een heertseer voor een Liefhebber dat hy die maar ter loops kan zien/ om dat de lieden die deselve vertoonen/ daar geheel geen kennisse van hebben. In de dartiende zijn niet dan werken van staal en bysonderlijk een soorte van geheim slotwerk/ en andere aardige dingen van een konstige uitvindinge. In de veertiende kasse ziet men steenen/ welke bomen/ brugten/ slabhoornen/ dieren en soo voort vertoonen/ zijnde alleen door de nature soo toegestelt. De vijf en zestiende zijn vol van allerley Hurwerken en Musijk-Instrumenten. De volgende is verbuld met fijne gesteenten/ doch alle ongeslepen/ ook zijn daar veele Metalen en Mineralen in/ doch alle ruw en niet geprepareert. In de agtiende is veel klein baatwerck en andere stukken van verscheide stoffen/ nebens het schoonste schulpwerk dat ter wereld kan werden gezien. De negentiende is de kostelijkste van alle/ als zijnde vol baten van goud/ Christal, Agaatsteen, Calcedonie, Onyx, Cornalijn, Lapis, en andere dierbare gesteenten/ en die alle verciert met goud/ Diamanten en Paarlen en verdere cieraden/ met snijwerk van een uitgelesene konst. De twintigste en laatste is

vol

vol aaloudheden / als Graf-lampen / Doodvaten / Afgoden / &c. Sy hebben daar ook een eind van een tou / soo lang als een hand / sy seggen dat het een stuk van dat geene is / met het welke sig Judas heeft verhangen.

Muur- en solder-cieraden.

Boven dit alles zijn daar aan de muren en solders nogh veele seldsaamheden gehangen. Onder de schilderyen werd de Arke Noë, door Bassano geschilderd / door het voornaamste gehouden / ook is het een wonderlijk stuk werks / en werd gesegt dat den laatst overledene Groot-Hertog van Toscanen daar voor 100000 Rijkdaalders wilde geven. Behalven de Medailles van welcke ik u hebbe gesproken / en die in seer groote menigte zijn / is'er nog een geheel koffer mede vervult / die alle onder malkanderen leggen / en soo veel zijn / dat die een Muil-ezel nauwlijks soude konnen dragen. Daar van daan gingen wy in de Bibliotheeck en quamen in een Galerye vol Beelden en halve verbeeldingen / Busten genaamdt. Daar waren ook andere aloude stukken / waar na wy veele kamers sagen / alle met tapyten van groote waarde behangen.

Keisers Klippen.

Uit dit Kasteel zagen wy van verre des Keisers Klippe of Ketze / welke sy seggen dat meer dan hondert ellen hoog is. Omtrent op het derde vierdepart der hoogte van die rots / steet een holligheid uitgehouwen / waar in een Crucifix aan de eene en een beeld aan de andere zijde staat.

Naams oorsprong daar van.

Men zegt dat Maximilianus de I. Keiser van die naam / op de Geitenjagt zijnde / van het bovenste des rots / dat agter aan de Bergen is gelegen / tot op die plaats was afgekommen / ende dat hy niet weder na boven derwerts gaan / met eenige werktuigen daar van door was geholpen.

Zaltzburg.

Als men van daar niet na de Aartsbisschoplijke Verblijfplaats Zaltzburg, (die anders door zijne Tuinen / Paleisen en Universiteit wel bestenswaardig is / en voor meenige schoone Stad in Italien niet behoeft te wijken) wil gaan / so begeestmen sig by Hal in het Junthal scheep / dat eben als het Hal in Swaben en Saxen, seer beroemd is / door dien daar sout valt. Van daar quamen wy te Swartz, een seer schoon en rijck Dorp / omtrent het welke veele silvermijnen zijn.

Hal in het Junthal.

Rotenburg.

Daar na quamen wy te Rotenburg, daar de Grave Serini, die nu half dwaas of zimpel is geworden / gevangen zit. Desselfs Vader wierd / met de Ongersche Graven Nadasti en Frankchipani, in het jaar 1682. wegens verraderlijke correspondentie en om dat sy den Keiser in een pastey en ook op andere manieren hadden willen vergeeven / onthoofdt. Desen jongen Serini wierd om zijn aardig verstand verschoond / en in het bezit van veele goederen en in vryheid gelaten / ja selfs aan het Hof te We-

Historie van den Grave Serini soo Vader als Soon

nen

nen gehouden / door dien hy ſeer wiſt te veinſen en geen de minſte wraakluſt toondde over zyn Vaders dood. Doch als de Turken Weenen wilden belegeren / en hy gewaar wierd dat den Keiſer daar uitdagte teſblugten / ſette hy denſelven met eenige Tartaren na / om zyn Maj. te vangen en aan de Turken te leveren. Het gebiel nu dat hy ſelfs door de Lottharingſche Soldaten gevangen wierd / en door al te groote ſagtmoedigheid des Keiſers in eeuwige hegteniſſe verweſen.

Ontrent de hier by gelegene Veſting Kuſtein is een plaats / in welke vier Potentaten / als den Keiſer, Cheur-Beyeren, Zaltzburg en den Biſſchop van Freiſingen, aan eene taaffel / elk op zyn eigen grond komen eeten. Toevloet van vier Territorien

Van daar quamen wy te Roſenheim, behorende aan het Biſdom van Freyſingen; Waſſerburg, aan den Cheur-Fuſt van Beyeren, gelyk ook oud en nieuw Ottingen, alwaar een klein miraculeus Beeld van onſe Lieve Vrouwe / door Ropertus Aartsbiſſchop van Zaltzburg, over elf honderd jaren in een Afgodiſchen Tempel is gebragt / welke daar na van de Heidenſche Afgoderye geſuiverd / tot een andere ſuperſtitie wierd gebruikt. Daar ter plaatſe is ſoo grooten ſchat by een gebracht / door de Pelgrims, welke daar dagelyks na toe ſchieten en veel Geloften betalen en doen / dat die voor die van Loretto niet veel behoeft te wyken. Men ſiet daar geduryg / van verre afgelegene plaatſen / verſcheide Proceſſien met trommelen / vaandelen en veel ſpeeluig aankomen / doch geen Italianen, hoewel de Duitſchen de eerſte offerhanden te Loretto hebben gegeven. Roſenheim. Waſſerberg. Lieve Vrouwe van Nieu-Ottingen.

Hier in Ottingen zyn ook veele groote goude en zilvere lampen van zyne Regerende Keiſerlycke Majeſteit, de Prince van Nieuburg, verſcheide Cheur-Furſten en Rykesſteden gegeven. Aan geld is hier ſoo veel by een vergaderd / ſoo door de Aalmoeſſen als geſchenken aan de Moeder Gods gedaan / dat de Jeſuiten beſloten hebben / ſoo dra de Wreede ſal gemaakt zyn / een Kerk rondom de Capelle te bouwen. Men ſoude een geheele dag met lacchen verſlyten / als men de ſchilderyen / die in de Capelle zyn opgehangen / wilde bezigtigen / in het eene geneeſt de Jonkvrouwe Maria een hoer van de duile ziekte / die doch by behulp van Medicamenten tot haar geſontheid is geraakt; In een andere verloſt ſy een Moordenaar of Dief van het Rad of de Galge. Hier legt weder een naakte kraamvrouw in een ſeer vremde geſtalte / die al haar toevlucht tot haar heeft genouwen / en doch niet is verloſt als op een natuurlyke wyſe / en ſoo honderd andere. Koſtelijke giften daar gegeven.

Van daar komtmen te Braunau, een Beyerſche Veſting, en voorts te Oberburg dat onder Paſſauw gehoord / en over vier ja- Braunau.

Schardingen. ren is afgebrand. Schardingen is een vermakelijke en wel herboude Stad / gelijk meest alle die in Beyeren, dog valt te beklagen dat soo weinig bewoond zijn / soo dat het gras daar op de straten wast / dat daar uit ontstaat / dat het volk zig veel in desen Oorlog begeeft of wel in een Clooster gaat / waar door dat anders vrugtbare land / geheelijk van volk en van geld ontbloot is.

Nieuburg aan de Inn. Nieuburg aan de Inn, komt de Grave van Zinzendorf toe / welke aldaar een beeld heeft opgerigt met de naarvolgende Inscriptie.

Statuam
Quam Ferdinandus III.
Honori Deiparæ in foro Viennensi
Cum voto erexit,
Et Leopoldus primus invictissimus Hæres patetnæ
Pietatis
Anno M Ioc LXVII. in æriam commutavi,
Imperatoria Munificentia sibi donatam
Hoc Dominii & Territorii sui loco
In majoratus fideique commissum destinatum
Sumptuosissimis impensis statuit
Ut persistat in corde & ore stabilis pietas Mariana
Votumque Cæsareum in successoribus & subditis suis
Perennet.

Passau. Het Bisdom Passau is uit de overblijfselen van het Aartsbisdom Lorck in Oostenrijck opgekomen / door dien in het jaar 638. Placrudis, Huisvrouwe van den Coning Pepin van Vranrijck, den Bisschoplijken Stoel van Lork na Passauw overbragt. Den Bisschop van Passau is den Roomschen Stoel onmiddelijk onderworpen / en heeft nog jegenwoordig een sterk Proces voor de Rota Romana, tegens den Aarts-Bisschop van Zaltzburg. Het Dom-Capittel aldaar bestaat uit vier-en-twintig persoonen / welke alle van adelijke stamme moeten zijn.

Toestand van het Bisdom en Capittel aldaar.

Ook van de Stad Passau. Te Passau komtmen uit de Inn in den Donau, ende is den Grave van Lamberg daar jegenwoordig Bisschop. De Stad heeft onlangs door brand sware schade geleeden / dog zigh nu tamelijck herstelt en zijn daar weder aardige Huisen en Kerchen getimmerd /

merd / waar onder de Dom-kerk, het Collegie der Jeſuiten en de des Biſſchops Hof, wel beſiens waardig zijn.

Wy hadden een Italiaanſch Officier in ons geſelſchap / die den Keiſer in Ongeren diendde / welke ons deeltijds onderhield met veel vermaakelijke vertellingen van zijn Vaderland / en van het geene hem in den loop ſyns leevens was voorgekomen. Wy vonden hem / na ons vertrek uit Paſſau ſeer ſtil en vol gedagten / en als wy hem na de reden daar van vraagdden / ſeide hy / dat hy een klinkdigt (un ſuperbiſſimo ſonetto) maakte / ter eeren van de verſtandige Waardinne en haar aardige Dogter / van welke wy / in de vorige nagt / voor een ſeer geringe prijs / ſoo heerlijk waren onthaald / daar wy in andere Herbergen op den weg ſoo veel hadden moeten geven / voor een dry mager onthaal. Eindelijk zeide hy ons ook zijn Sonnet, dat verduitſt wierd en haar ten dankſegging overgeſonden / maar wy verwonderdden ons op het hoogſte / dat ons door de Dogter / in tamelijke goede duitſche beerſen / een antwoord te Weenen wierd toegeſonden. Dog hier ſtaat te weeten dat wy in geen gemeene Herberg hadden geweeſt / door dien die alle / om dat het daar doen Kermiſſe en een groote Feeſtijd was / met voornaame en rijke lieden waren beſet / ook was de Stad nog niet geheel opgetimmerd / ſoo dat wy ten huiſen van deſe Vrouw / die geheel geen neering deed en tamelijk geſeten ſcheen / wierden geweſen / zijnde deſelve nevens haar Dogter een liefhebſter van zeldſaamheden en rare boeken / bewijſende ons veel eer en gonſte ſoo in haar huis als tuin / door dien wy haar ontrent het vorige met vertellingen als anderzins / na ons vermogen hadden genoegen gegeven. Dus onderbonden wy / dat ook in ſlegte plaatſen / eerlijke lieden werden gevonden en een eerlijk vermaak in derſelve omgang en converſatie.

Aardig invval van een Italiaanſch Officier.

Eerlijke lieden werden overal gevonden.

Lintz is de Heilige Stad in het Opper-Ooſtenrijk, in welke niet veel te zien valt dan de Maryt / de Pfar-Kerk en die van de Jeſuiten. Wat belangt het Heilige Slot op den berg / en het Landhuis / die zijn niet veel byſonders. Niet verre daar van daan is een ſeer gevaarlijke plaats / daar den Donau, tuſſen twe Rotzen / ſeer ſnel heenen ſtroomt / waar door veele ſcheepen zijn vergaan. Het is hier by na met den Donau ſoo geſteld als met den Rijn by het Bingerloch. Het is voor eenige jaren geſchiedt dat zeker Officier welke van Regensburg na Weenen paſſeerde, zijne Schippers beval / dat ſy hem ontwaken ſouden / als ſy by den Strudel quamen / ten einde hy uit het ſchip ſouden gaan / dog zy lieten dat na / door dien ſy daar door gemeenlijk lang werden opgehouden / en als ſy / ſonder hem op te wekken / gelukkig waren gepaſſeert, en hy eindelijck van ſelfs ontwakende /

Lintz, de Heilige ſtad in Opper-Ooſtenrijk.

Strudel een gevaarlijke paſſagie op den Donau.

vernam / dat ſy reets voor den Strudel waren / byracht hy den Schipper in zyne grimmigheid om hals / daar hem de Overigheid evenwel niet over ſtraffte / om dat hy een perſoon van groote aangelegentheid was.

Bygeloof der Schippers omtrent deſelve.

De bygelovige Schippers verbieden haar Volk hier voor al het fleuiten / gevende daar van de belacchelyke reden / dat zy by ervaringe hebben geobſerveerd, dat daar op altoos een gevaarlyken Wind ontſtaat. Als men deſe quade plaats gelukkelyk is voor by gekomen / komen eenige arme Schippers en Monikken, met een Pop of klein bekleed Beeld bedelen / dat dan den H. Nicolaas den Voorſtander of Patroon der Schippers wil wezen / aan het welke men / in zyn buidel / die hy in de hand houd / iets voor zyne beweſene beſcherminge moet vereeren.

Drinkgeld de Paſſagiers afgevorderd na 't paſſeren der Strudel.

Hier ter plaatſe eiſſchen ook de Schippers / na een aaloude gewoonte / eenig drink-geld van de Paſſagiers, en vereeren dat des avonds met Bas en Fiolen te [illegible]ps in de Herberge / als achtende dat het meeſte gevaar der reiſe voor by is / ſoo als men dan ook van daar over Stein, Krembs, Greiffenſtein, Klooſterneu Carel-Nieuburg, en Nieuſtad gemakkelyk te Weenen aankomt.

Het geene ik hier ſal komen te obſerveren, als ook aan eenige andere Duitſe Hoven / ſal ik u in het toekomende adviſeren, en tot beſluit van deſen / u eenige algemeene ſaken van Italien te kennen geven.

Einde van den Een-en-wintigſten Brief.

Twee-en-twintigſte Brief.

Behelzende den aard ſoo van *Italien* als deſſelfs Bewoonders in het algemeen, nevens eenige leſſen voor die ſich derwaarts of elders willen op reis begeven.

Geſchreven uit Weenen, *den* 1693.

MYN HEER,

Italianen in ſchyn ſeer

OM u verſoek te voldoen / myn Heer / nopende het geene Italien, in het algemeen betreft / en wat ik ſoo nu als dan ſoude

soude mogen hebben vergeten / dient het volgende / dat het Volk in Italien is / in schijn / seer vriendelijk en beleeft / doch om recht uit te spreeken / soo heid die vriendelijkheid en beleeftheid seer na de gedeinstheid en vleeping. Een yder die daar geweest is / weet ook dat de Italianen seer sober en matig in spijse en dranck zijn / ook is'er niet deerlijker dan de maaltijden die men in de kleine Steden gedwongen is te doen / voor al in eenige gedeelten van dat Land / daar de reise voorvalt. Haar eerste gericht / dat sy Antipasta noemen / als wat puiks en uitnemende / is een kleine schotel vol Maagjens / Halsjens / Pootjens / en Vleugeltjens / gezoden in Water en daar by wat Zout en Peper gemengt onder wat wit dan een Ey. Daar na komen / doch yder byzonder / twee of drie schotels met wat smaakelijke Sousjens toegemaakt / doch vry weinig in yder derselve. vriendelijk en beleeft.

Als men tusschen Romen en Napels reist / werd men dikmaals onthaald met Buffels-vleesch en met Exters / en vind zich noch gelukkig wanneer men die kan bekomen. Het Buffels vleesch is een sware / harde en stinkende spijse / welke niemand is gewend te nuttigen dan de armste Joden te Romen, en ook moet het Beest dood gelaaten werden of het soude niet mogelijck zijn dat het vleesch daar van gegeten konde werden. Sober onthaal op de weg van Romen na Napels.

Men vind in Italien allerley slag van Wijnen / maar de goede zijn seer weinig te bekomen. Dichte by Romen heeft men de Wijnen van Genfano, Albano en van Castel Gandolfo. Dese drie plaatsen hebben een en deselve aard van gront. De Griecksche Wijn van Napels en die geene die sy Lachryma Christi noemen / zijn seer sterk. Ik voor my dronk liever die geene / welke sy Asprino licenco en Chiavelle Piccante noemen / hoewel die daar soo veel niet geacht zijn. Te Florencen en te Montefiascone, vallen de beste Wijnen seer aangenaam / hebben ook geen meer hette by zich / dan een gemeenen dranck van noden heeft / doch die zijn daar seer weinig. De smakelijke Moscadelle van den Groot-Hertog, werd op een plaats gewonnen / die alleen voor zijn Hoogheids mond of om deselve weg te schenken werd bewaard / en men moet zich niet inbeelden dat die op alle plaatsen te bekomen is. Dichte by Verona en in de Landstreek van Genua, zijn ook eenige goede Wijnen. Wijnen in Italien.

Men vind weinig Boter in Italien. Ontrent Parma en Pleysance, daar seer schoone Weylanden zijn / maken sy kaas van alle haar Melk. Seeker Schryver zegt dat hy te Parma vier Kaasen heeft gezien / die yder vijf honderd ponden swaar woegen. De Olye werd daar in plaats van Boter gebruikt / en sy smeiten en braden daar alles mede. Hoewel sy nu den Olye Italiaansche Boter. Groote Kasen.

uit haar eigene Olyven parſſen / ſoo valt die aldaar dikmaals ſlegter / dan in de Landſchappen / daar die Vrucht niet groeid. Het geene het meeſte geld en beſt kan bewaard werden / werd ook altoos het meeſte verſonder.

Druiven in de Winter te Venetien.

De Vruchten zijn daar uitnemende ſchoon / zelfs buiten tijds. Te Venetien vind men geheel den Winter door / Druiven van Boulogne, ſoo berg / hard en ſmaakelijk als mogelijk is. Te Napels vind men ook Meloenen in de Winter. Nergens zijn beter Kerſſen als tot Genua, ſoo wel van grootte / als van ſmaak.

Spreekwoord van Genua is in alle deelen niet waar.

Men kan met reden van Genua zeggen / dat de omleggende Bergen ſenza ligno, ſonder hout, zijn / doch de reſt van dat ſpreek-woord heeft niet te beduiden / Homini ſenza fede; mannen ſonder trou: Donne ſenza vergogna; Vrouwen ſonder ſchaamte: Mare ſenza peſce; Zee ſonder Viſch: is onwaar. Ondeugende en eerlijke Lieden werden op alle plaatſen gevonden / en wat de Zee van Genua belangt / wy hebben ſeer goeden Viſch uit deſelve gegeten. Ik hebbe te Napels drie of viermaal myn vermaak genomen / met des morgens op de Viſch-markt te gaan wandelen / en zag daar verſcheide ſlag van Viſch / die ik in andere Landſchappen niet beſpeurd hadde. In de Golf van Gajetta werden veel Steuren gevangen / men bekomt die ook in den Tyber.

Haſen en Patrijſen ſijn ſeer ſchaars in Italien.

In alle de tochten die ik door Italien hebbe gedaan / hebbe ik nimmermeer op het Land Haſen of Patrijſen gezien / ook werden die in de Herbergen op taaffel weinig gevonden. Door dien evenwel het Landſchap daar geheel niet van is ontbloot / ſoo komt het my vreemd voor dat die Dieren daar niet in grooter meenigte zijn. Ook zijn'er twee redenen om welcke men zich daar over des te meer heeft te verwonderen; De eerſte om dat 'er veele Landſtreeken zijn / die by-na niet werden bewoond / waar door dan daar ſoo veel Wildbraad behoorde te zijn / als in alle nieuwlijks ontdekte Landen is gevonden; En ten tweeden / woonen de Heeren / welke de Landerpen toekomen / daar nooit op / zijnde evenwel ſoo jalours om het recht van alleen te jaagen / als men ergens ter Wereld kan zijn / dat als dan mede het Wild in ſeer groote menigte moeſt doen aangroeijen.

Italianen van aanſien woonen nooit op het Land.

In andere Landen van Europa verſlijten veele Lieden van aanzien haar leven buiten de Steden op het platte Land / doch deſe gewoonte is in Italien geheel onbekend; Alle de Lieden die wat van vermogen zijn / woonen in de Steden / ook ziet men daar buiten nooit Kaſteelen, noch groote Huiſen / die aan particulieren toekomen / immers ſeer weinig / ten opzichte van andere Landen.

Om

Om weder tot het Wildbraad te komen; Het is met de Wagtels in Italien soo niet gelegen als met de Patrijsen. Als de Lente begind te verschijnen / komen sy met geheele vluchten uit Africa over / soo dat sy het Land bedekken. Dese kleine Vogels zijn dan soo vermoeid van de reise die sy hebben gedaan / dat sy selfs op de Schepen / en daar sy maar den voet konnen neder zetten / gaan rusten. Sy vangen die dan soo gemaklyk als sy willen / en door dien sy seer mager zijn / mesten sy die een tijd lang / door deselve te eeten. Groote menigte Wagtels in Italien.

Ik hebbe seer weinig Schorpioenen in Italien gezien / ook niet vernoomen dat die Dierkens daar veel schade doen. Sy hebben daar tegens verscheide hulpmiddelen. Na de zijde van Verona hebben sy daar tegens Bedsteden of Lediakanten met yzere voeten / die sy geheel bijlen en polysten, ook wat van den muur afzetten / om van dat ongedierte bevrijd te zijn. In sommige plaatsen / zegt men / dat sy in hang-matten slapen. Is het dat sy een Schorpioen vangen die haar gestoken heeft / soo verbrijzelen sy hem op de wonde / en dit is een seer heilig hulpmiddel. Sy trekken daar ook Olye en Zout uit / die deselve uitwerkingen doen. Het steeken van een Schorpioen is ook niet dooden de in Italien, en ziet men seer zelden daar van sware toevallen. Schorpioenen. Raad daar tegens.

Daar zijn tweederley Dierkens die het gemeene Volk in Italien Tarantula noemd. Het eene is een soort van een Agediſch, die meest ontrent Fondi, Gajetta en Capua werd gevonden. Sy seggen dat de beet of steek daar van den dood veroorsaakt / dog dit is niet het Dier dat van andere Natien Tarantula werd genaamd. De rechte Tarantula gelijckt na een Spinne, en onthoud zich op het Land. Men zegt dat'er veel zijn in Abruzzo en Calabrien, ook werden'er in eenige streken van Toscanen gevonden. Als men van die Beestjens is gestoken / maakt men / in een oogenblik / honderd verscheide gestaltens. Men krijt / men danst / men braakt / men lacht / men beeft / men roept / men werd bleek / men valt van zich zelfs / men staat veel pijn uit / en eindelijk komt men / eenige dagen daar na / te sterven / indien men de rechte hulpmiddel daar tegens niet kan aantreffen. Tarantula van tweeërley slag. Rechte Tarantula wat die zy. Seldsame uitwerkingen van de steek daar van.

Het gevaar van Struik rovers in Italien is seer gering. Te Romen zyn geen Banditen geweest zedert de Regeering van Paus Sixtus V, en den Marquis del Carpuo heeft alle de Banditen in het Rijk Napels uitgeroeid / doen hy daar Viceroy was. Men ziet in Italien ook seer zelden yman door Beuls handen sterven. Italien is bevrijd van Struik-rovers.

In de meeste Steden van Italien daar ik heb doorgereist / wierd Vremdelin-

gen moeten haar Geweer afleggen als ſy in de Steden van Italien komen

wierd my mijn Geweer afgeëiſt als ik daar in quam / het welk ik / als ik vertrok / aan de andere Poort weder vond / daar ik dan eenig drink-geld voor de bewaring moeſt geven. Dit is een dry laſtige ſaake en maakt dat gy u Piſtolen dubbeld betaald. Te Genua noch te Luca mag niemand een Degen dragen / doch ſy ſtaan het daar de Vremdelingen / op derſelver verſoek / ſeer gemakkelyk toe. In de Steden mag niemand Bajonetten hebben / doch op het Land wapend men zich soo als men het verſtaat / ook hebben die geene / welke te Paarde ryden / dikmaals een Snaphaan aan haar zyde.

Humeur der Italianen net beſchreven.

Ik kome weder tot het humeur van de Italianen. Het ſelve beſtaat uit een Franſſe drifftigheid en een Spaanſſe deftigheid. Haar deftigheid of ſtatigheid is evenwel niet ſonder duur / en haar drifftigheid ſonder gematigheid. In den Vaſten-avond / wanneer ſy vermomd en op haar Schouburgen zyn / ziet men dat zy mal genoeg zyn / doch daar van getreden zynde / toonen zy haar te ſtatig om voor den Nar te ſpeelen / en ſy hebben ten goeden gevoelen van haar zelfs / om zich belacchelyk aan te ſtellen. Sy hebben ſomwylen buitenſporige inbeeldingen / dog dat belet haar niet het bezit van een goed oordeel / maar niet tegenſtaande al deſe gaven / bevind men dat zy wat te droefgeeſtig en min-yverig of jalours zyn.

Groote liefde tot haar Bloedvrienden.

Sy hebben ſeer groote liefde tot haare Broeders en Bloedvrienden / door dien ſy deſelve betrachten als die geene / welche de natuure haar op het hoogſte heeft aanbevolen / waar door ſy dan deſelve / in alles wat mogelyk is / begonſtigen / en ſoo een van haar hans ziet om zich te konnen tot een hooger ſtaat verheffen / ſoo bied geheel het Geſlacht alles wat in haar macht is aan / al was die maar een jonger Soon. Haar ſpaarſame wyſe van leven komt daar van daan / dat ſy geerne gezont zyn: en dat geene / dat ſy op hare ſpyſe en drank beſparen / tot hare kleedinge en onderhoud van hare Paarden aanleggen.

Staatzucht.

Voorgaans ſyn ſy Staatzuchtig / en ſy konnen niet vergeten dat ſy haar oorſprong van de onde Romeinen hebben / die de Beheerſchers des Werelds zyn geweeſt / daarom is het dat zy zich zelfs en hare kinderen noch de heerlyke namen geven van Camillo, Mario, Julio, Scipione, Pompejo.

Jalourshcid en wraakzucht.

Sy syn ook ſeer gevoelig in het ſtuk van eere / en daar uit ontſtaat die groote jalouſie die ſy / wegens hare Vrouwen hebben. De wraakzucht heeft in haar ſoo de overhand / dat zy / eens beledigt zynde / nooit verſoenen / doch gehoond zynde / wreken ſy zich niet op ſtaande voet / maar door de derde hand / en ſlinkſe wegen.

In gemaak-

Sy maken haar werk van namen uit twee woorden gemaakt te

te voeren / gelijk als Piccolomini, Capilupo, Bentivoglio, Malaſpina, Boncampagno, Malvazzi, Riccolone, Malateſta, Homodei en diergelijke. te Namen.

Haare zeeden zijn voor een groot gedeelte ſeer prijſelijk. Men ziet haar nooit met een Vremdeling ſpotten / in hoe vreemde gedaante hy haar ook mochte voorkomen / en hoewel de wanſtaligheid der kleedinge / haar dikmaals de oogen op pmand doet werpen / ſoo ſullen ſy doch daar nooit om lacchen. Haar goede gedraagſaamheid ontrent de Vreemde.

Sy kleeden zich gemeenlijk in het ſwart en op een ſeer zedige wijſe / en maaken haar werk niet van Luiden van aanzien te ſchijnen / dan door Caroſſen, Paarden, en Stal-knechten. Sy onthouden zich van een ſeer groot getal van kleine vermakelijkheden / om een Caroſſe te konnen houden / en in plaats van Point de Venite, Paſſementen van Goud en Silver / hebben ſy ſeer prachtige Liveryen, en ſeer ſchoone Paarden, en voor het geld dat andere Natien in Gaſterijen en goede chiere te maken verſpillen / onderhouden zy haar Gevolg. Waar haar pracht in beſtaat.

Nooit zullen zy / in gezelſchap zijnde / pmand aan het oor ſpreken of luiſteren / en wanneer ſy veele in het gemeen in geſprek zijn / gebruiken zy nooit een taal / welke ſy niet geloven dat al die daar zijn verſtaan / om dat ſy achten dat zulks het ſelve is als of zy pmand wat luiſterden. Haar diſcretie in Geſelſchappen.

Sy zijn ſeer regelmatig in haare plechtelijkheden en in pmand te ontfangen / ook vinden zy zich nooit verzet als pmand van groot aanzien haar komt bezoeken / door dien zy alle geoeffend zijn in de wijſe / op welke allerley ſlag van perſoonen moeten werden onthaald. Indien pmand by haar komt / ſoo nemen ſy ſeekere formaliteiten waar om deſelve te ontfangen / plaatſen / doen zitten / te onderhouden / na hare hoedanigheid te handelen / zelfs tot hoe verre toe ſy die moeten te gemoet gaan / ende uitgeleiden. Regelmatigheid in plechtelijkheden.

Sy zijn ſeer bequaam tot Gezelſchappen en onderhandelingen / als zijnde voorzichtig / redelijk en haare dingen niet verzuimende of verſloffende. Sy houden veel van de Muzijk, Medailles, Statuën en Schilderyen / en betrachten die dingen / als zaken / die haar oefgeeſtigheid verbyden. Ik hebbe hooren verhaalen dat / tot Boulogne, ſeekeren Jacomo Reivers, een Schoen-maker van zijn handwerk / is geweeſt / welke ſoo veel Goude / Silvere / en Kopere Medailles had vergaderd / dat men daar mede een Cabinet van een machtig Prins ſoude hebben konnen voorſien. Bequaamheid tot Geſelſchappen.

Sy oeffenen ſeer veel beleeftheid onder malkanderen / en zijn ſoo toegevende / dat ik ſeer weinig / ſoo onder Mans als Vrouwen / hebbe hooren kijven / en te Romen alleen eens twee Vrou- Dragen malkanderen groot reſpect toe.

wen / welke het soo geheimelijk en met soo zachte stemmen deeden / dat ik achtte / dat de Italianen, zelfs in hare gezamschap / gematigd zijn. Dit is spruitende uit seker ontzag dat sy voor malkanderen hebben / als wesende dat die geene / met welke zy in verschil zijn / niet t'eeniger tijd / tot de eene ofte andere hooge bedieninge of waardigheid mochte komen / of wel uit een gematigheid des geestes of beleefdheid / die zelfs maackt dat de jonge Schollieren seer eerbiedig met malkanderen omgaan / hoewel sy anderzints genoeg baldadig bevonden werden. Sy noemen malkanderen noit als vostra Signoria. Sy mijden alle hantgebaar en hebben soo veel afkeer van malkanderen te slaan / dat zelfs de Meesters dat noit aan hare knechts doen. Sy stooten die ter deuren uit / of gevenze in handen van het Gerecht over / ten einde het selve haar straffe.

Huwelijken der Italianen, hoe die meest gesloten werden.

Veele wijsen van doen onder haar sijn seer verschillig met die van andere Europische Natien, voor al de Noordsche. Sy trouwen meest den tijd meer op het zeggen van een ander als op hare eigene kennisse of onderbindinge / en dikmaals hebben sy malkanderen noit gezien / dan als zy na den Priester gaan / om haar in den Huwelijken staat te laten bevestigen

Opvoeding der Kinderen.

Haare Kinderen laten sy met blooten hoofde loopen / soo dra die den ouderdom van vier of vijf jaren hebben bereikt / om die te beter tegens de zinkingen te versterken / daar sy in den ouderdom doch seer aan onderhevig zijn / en daar door komt het dat men zich daar soo veel niet dekt als in Duitsland. De Mans-persoonen hebben in huis niet dan een Calotte op het hooft en de meeste Vrouwen niet met alle / zelfs in het hondste des Winters. Sy wasschen haar hooft alle Week en hebben Baten expresselijk daar toe gemaakt / daar na droogen sy haar hair in de Sonne-schijn / op dat het geelachtig soude werden / welke couleur daar onder de Dames in een seer hooge achtinge is.

Italiaansche wijse van aan te dissen.

Soo dra een Italiaan in sijn huis is gekomen / legt hy niet alleen zijn Mantel af maar ook zijn Hoed / Manchetten en Kraag of Beffe. In plaatse van den Mantel trekt hy een grijse Rok aan / sonder welke hy noit zijn middag- ofte avond-maal houd. Ik ben eens by een Italiaan ter middagmaal geweest / welcke / door zijn Knechts / ons alle / die vier of vijf sterk waren / de Hoeden en Mantels heeft afnemen / werdende aan yder van ons een geconfeurde Rok en kleine Mutze gegeven. Sy zetten de lekkerste spijse eerst voor / tegen het gebruik van alle andere Natien, want zy beginnen met de tusschen schoteten en het gebraden / en eindigen met het gekoolste en de Pottage.

Manieren

Aan taeffel gezeten zijnde / sal noit den een den anderen Tout

of

of de herſſenen van eenig Dier voor dienen; Sy geloven dat door haar
dat is ymant gebrek van verſtand te verwijten / maar ſy reiken aan tafel ge-
u te drinchen toe op een Silver Schenk-bord / daar dan drie a bruikelijk.
vier kleine *Bouteilles* op ſtaan / die ſy Carrafons noemen / ge-
duld met verſcheide ſoorten van Wijn en water en een ſeer ſchoon
en wel geſpoeld Glas / waar in men ſoo veel Wijn en water
ſchenkt als het een yeglijk behaagt / en dat laten sy de Knechts
na haar zinnelijkheid niet verrichten / als wel in andere Lan-
den.

Noit ſnijd ymand / in groote maaltijden / ſijne ſpijſe zelfs / Voorſnij.
zulks geſchied door Voorſnijders op eene kleine bysondere tafel / dinge der
welke de ſpijſen niet aanraken dan met haar Vork en Mes / en ſpijſen.
de ſchotels aan de Knechts geven om op te dragen / in welke
de ſpijſen ſoodanig zijn geplaatſt / dat yder voor hem vind dat
hem behaagt. Als ſy Pluim-gedierte verdeeld hebben / leggen
ſy altoos een vleugel by een achterbout / ten einde niemand ſou-
de konnen klagen / dat zijn na- ofte over-buur beter was bedagt
dan hy; en is daar *Sauſſe* by / ſoo vind men altoos een groote
Lepel om deſelve te konnen ſcheppen. Alle de Italianen eeten
met behulp van Mes en Vork / en ſy raken met de Vingeren
niet dan aan haar bord / dat dan de Servetten en Vingers ſeer
rein houd.

Gebeurd het dat gy een Italiaan eens toedrinkt als gy met hem Wijſe van
over tafel zijt / ſoo bedankt hy u / zich ſeer eerbiedig buigende / malkande-
doch hy ziet u niet aan of gy het geheel uitdrinkt / en ſoo dra gy ren toe de
het uitgedronken hebt / buigt hy zich voor de tweedemaal om u drinken.
te bedanken. Mede ſal hy / de eerſte maal dat hy drinkens luſt
heeft / op uwe gezontheid drinken / en zulks noit nalaten / om
uwe beleeftheid te beantwoorden.

Sy hebben in Italien de uren des daags of ſy reechenen den Italianen
dag ſoodanig niet / als de andere Natien aan deſe zijde het Ge- hoe die den
bergte / dan twaalf tot twaalf uuren. Haar eerſte uur begind dag reke-
met het ondergaan der Sonne / of een weinig na dat die onder nen.
is. Haar dag duurd vier-en-twintig uren en ik heb dikmaals
ten zeſtien uren mijn middagmaal gehouden / waar na ik ging
wandelen tot twee-en-twintig uren toe.

Gemeenlijk noemen ſy malkanderen by hare Doop-namen / Haer wijſe
als / Signor Pietro, Signor Franciſco, Signor Jacomo, en gy van mal-
zult geheele jaren met een Italiaan omgaan / en dat ſeer gemeen- kanderen te
ſaam / ſonder dat gy den naam van zijn Geſlacht zult weten. noemen en
Luiden van ſatſoen zullen malkanderen noit beſoeken / ſonder te beſoeken.
alvoorens ſulks te hebben laten dragen / ook in huis komende /
treden ſy niet in de kamer / ſonder eerſt aan deſelve te kloppen.
Sy beletten door lange Viſites malkanderen niet in het verrich-

ten van haar saken / ook vind men de Lieden in haar beste kleederen als men by haar komt / men legt de behoorlijke eerbewijzingen af / zegt wat men te zeggen heeft / en maakt het kort; Die geene welke Visite geven / hebben altoos geheel haar Gevolg by zich / dat dan op syn vertrek is opgetoid / en aan haar Heer of Vrouw groote eerbiedigheid bewyst.

Ook van op Straat te groeten.

Getroude Mannen en Vrouwen van fatsoen rijden nooit te samen in een Carosse langs de Straaten / ten sy zy in een andere Stadt zyn / om dat een yder niet weet dat zy te samen getrout zijn. Wanneer Luiden van aanzien malhanderen op de Straat ontmoeten / als Ambassadeurs ofte Cardinalen, doen zy hare Carossen stil houden / bewijsen malhanderen de behoorlijke plicht plegingen / en daar mede rijd yder zyns weegs / doch de minste laat altoos de meerste voor af vertrekken. Wanneer men een persoon van aanzien op de Straat ontmoet / het sy in de Carosse of te voet / soo groet men deselve niet in het voor by gaan / even als in Vrankrijk of Duitsland, maar men blyft staan om zulks met te meer respect te doen / men laat hem eerst voor by passeren / en daar na vervolgt men zyn weg. In het korte men ziet geen Natien die regelmatiger in al haar uitterlijken omgang zijn / dan de Italiaansche.

Rijkdommen van Italien.

De Italianen moeten seer machtig in middelen zijn / en men kan sulks besluiten uit de heerlijkheid van hare Palacien, den pracht van hare Kerken / Kloosters, Tuinen / Fonteinen en soo veel hostelijke Gebouwen als daar werden gezien / en soo wy willen overwegen wat sommen den Koning van Spanjen uit Napels treft / soo moeten wy overtuigt zijn / dat het overige gedeelte van Italien, in tijd van nood / seer groot geld soude konnen opbrengen / voor al soo het voor de Turken wierd aangetast / in welken gevalle het niet te twijffelen is / of de bysondere Vorsten van het selve / souden malhanderen bystaan.

Italianen hoe die hare jonge Dogters opvoeden.

Voor geheel Italien werden de jonge Dochters / van haare kindsheid af aan / in de Kloosters gesonden / en men trouwd deselve uit / soo als ik reets hebbe gezegt / voor dat sy haar Bruidegom hebben gezien. De Dochters van Luiden van maar seer matige middelen blyven in de huisen van haare Ouders / ook willen deselve niet wel aan den man. Hoe het op andere plaatsen in Italien toegaat is af te meeten uit de gewoonte te Romen gebruikelijk / daar verscheidene inkomsten zyn gemaakt om de jonge Dochters uit te trouwen / of voor altoos in een Klooster te steken / gaande dat by na toe op deselve wyse als ik verhaald hebbe van de plechtelijkheid in de Kerke van Minerva gedaan.

Hare Vrou-

Ik hebbe te Romen bespeurd / dat in de Vasten, men een af

tui-

tuininge om de Predick-stoelen in de Kercken maackt / daar dan de Vrouwen en kleine Jongens in zitten. Dese afsluitninge is van houtwerk / ter hoogte van ses voeten. Te Florence en elders / spannen sy een gordijn midden door de Kerk.

werden in de Vasten in de Kerken van de mans afgesondert.

Men ziet in Italien veel Bomen en Planten / welcke in de Noordsche Landen van Europa niet groesen / selfs niet in Vrankrijk, dan in het Suider gedeelte daar van. De Palm-boomen of Dadel-boomen / sijn in Italien niet uit haar natuur en dragen'er zelden Vruchten. De grootste Palm- of Dadel-boom te Romen is in het Klooster van St. Pieter ter banden. Te Pisa hebben sy / in den Tuin van de Faculteit der Medicijnen, een mannetken met een wijfken naast malkanderen geplant / en dat op den voet der oude dwalinge van die geene / welcke zeggen / dat men om Vruchten van die Bomen te trekken / deselve naast een moet zetten. Doch dit zijn maar droomen en enkele inbeeldingen. Ik hebbe in den Wijngaard Mellena, op Monte Mario, een Palm boom siet staan / en dat alleen / die seer wel met Dadelen was bezet.

Bomen in Italien in andere Landen niet bekend.

Op Palm-sondag waren wy in des Paus Capelle; al de Cardinalen bevonden zich daar mede / en die geene welke den dienst voor den Paus deed / bood yder van haar een Palm tak aan. Dese takken waren ontrent vijf voeten hoog. De bladeren hebben sy / op verscheide wijsen / seer aardig aan malkanderen geknoopt / soodanig dat de tak daar seer door werd verciert en verscheide gedaanten vertoond. Alle de Prelaten en andere Kerkelijke personen / hadden mede van dese Palm-takken / doch die waren min of meer groot / na de waardigheid van die geene welke deselve droegen. De Leeke personen hadden niet dan Olijf takken.

Palm-sondag, hoe te Romen gehouden.

Ik kome weder tot de Boomen die ik in Italien op het Veld hebbe zien staan / en die elders op die wijse niet werden gevonden. Volgen eenige van deselve; De Palm- of Dadel-boom / de Kurk-boom / de Jujube-boom / de Olijf boom / de Myrtus-boom / den Granaad boom / de Capper-boom / de Groene Eiken boom / de Lentiscus, de groote Indiaanse Vygen boom / de Cypresse-boom / den Eiken-boom met Galnoten / Boomen die Cattoen en Pistaches dragen en verscheide Orangie en Citroen-bomen. Voorgaans staan langs de wegen witte Moerbeste-boomen / tot aanqueeckinge der Sy-wormen. In den Tuin van de Heer Badoueri te Verona, sijn Cypressen die honderd voeten hoog en twee honderd jaren oud zijn.

Optelling van eenige Italiaanse Bomen.

De Liefhebbers van Medicinale Kruiden zullen die konnen vinden en haar lust verzaden in het Appennijnsche Gebergte, tusschen Lorette en Romen, ook voorgaans in het Alpische Ge-

Medicinale Kruiden.

bergte, doch ſy moeten daar dan wat verblyven / en haar werk daar van maken / dat in het doorreiſſen niet wel te doen is.

Spongien. Na de kant van Terracina, op des Te'es oever / hebbe ick eenige Spongi'ens of Sponſſen opgeraapt. Sommige daar van zitten op ſeer harde ſteenen / even als of ſy daar op waren gewortelt / andere wederom leggen los op den oever ofte aan het ſtrand.

Metalen, &c. in Italien. De Gebergten in Italien en voor al het Apennijnſche, leveren verſcheide Metalen uit / als ook Minerale Wateren, Chriſtal, Albaſtar, een ſoort van Agaat-ſteen en verſcheide ſlag van Marmor, doch het Marmor dat uit de Archipelago komt / is veel levendiger van couleur. Het fynſte witte Marmor werd te Carrara gevonden / en van daar veel na Vrankrijk gevoert.

Groote hette te te Romen, en raad daar tegens. Te Romen is het des Somers voorgaans dry heet / doch ik hebbe gezien dat ſy veel dingen weten aan te wenden om zig daar tegens te beſchermen; De groote Heeren hebben daar toe ſeer lage Vertrekken die noit van de Sonne werden beſtraald; Deſe Vertrekken zyn met Marmor bevloerd / daar in zyn Fonteinen en Water ſtralen / ook weten zy gaaten te maaken en de Deuren en Venſters ſoodanig over malhanderen te ſtellen / dat daar door noodſaakelijk eenige koelte moet komen. Hare ſlaapplaatſen of Ledekanten / zyn / drie a vier voeten daar van / met ſchere luchtige gordynen omringt / die niet het gezicht maar de Muggen beletten daar door te dringen / ſtrekkende deſe gordynen van de boven-ſolder tot op de vloer.

Middag-ſlaap der Venetianen. Op het heetſte des daags zyn ſy ook gewoon twee uuren te ſlapen / niet op bedden maar op leun-ſtoelen / die zy achter over konnen laten zakken en met Pruis Leder bekleed zyn / ook gebruikt men door geheel Italien Sonne-ſchermen.

Gevaarlijke lucht buiten Romen, in de heete Maanden. De avond-lucht op het land ontrent Romen, werd voor doodelijk of doodende geacht / gedurende drie of vier Maanden in den Somer / ook geeft een yder goede acht van zich voor deſelve niet bloot te ſtellen. Die geene welke dan reiſen haaſten zig om daar te komen / of ſy blyven'er achtien of twintig mylen van daan. Ook is de reden om welcke de Edellieden niet op het Land woonen / niet anders dan de quade geſtalteniſſe des luchts en de menigte der Banditen. De Monikken welke ontrent de Stadt zyn / komen in de hette mede daar binnen.

Ik hebbe de volgende Latynſche Veerſen mede boven de deur van ſeker huys zien ſtaan / welke aanwyſen op wat manier men in die Stad zyn gezontheid kan bewaren.

Enecat inſolitos reſidentes peſſimus aer
Romanus, ſolitos non bene gratus habet.

Se-

Sospes ut hic vivas, lux septima det Medicinam;
Absit odor foedus, sit modicusque labor.
Pelle famem & frigus; Fructus semurque relinque,
Nec placeat gelido fonte levare sitim.

Noch hebben sy dieshalven het Italiaansche spreek-woord.

Giugno, Giuglio, Agosto, Moglie non ti cognosco.
Ma a S. Egidio benedetto, ciascun torna colla sua al letto.

EENIGE

EENIGE

Seer nauwkeurige LESSEN

SOO VOOR ALLE

REYSIGERS

IN HET GEMEEN,

Als byſonderlijk voor die ITALIEN *willen beſigtigen.*

Een Landſchap is van de nature ſoodaanig misgedeelt / dat uit het ſelve niet eenig voordeel ſoude te trekken weſen. Als men door eenige Stad of Landſchap trekt / moetmen voor al de ſtandtplaatſe daar van onderſoeken / ten einde de nature daar van / na behooren / te konnen kennen / en des te beter aanmerkingen te konnen maken nopende de zeeden der Inwoonderen. Men moet de Gzenſen der Landſchappen niet vergeeten / nevens de grootte van derſelver uytſtrekkinge / na alle de hoecken des Werelds ook aantekenen op wat hoogte en breedte van den Polus ſy leggen / het welcke geſchied met de Zon op den middag te peilen. Tot deſen einde / moetmen een Aſtrolabium, een ring op welke alle de graden gemerkt ſtaan / of een Gzaadboog mede nemen.

Na dit moetmen Landtkaart van de Pzovintie / in welke men is / en men by zig moet hebben / naarſtelijk betragten / ende die leggen tegens die geene / welke daar te Lande werden gemaakt / waar door dan den Reiſiger / het gebzeck ende de fouten / in eene van beiden / ſeer gemakkelijk ſal konnen zien.

Niet

Niet is'er dat soo veel toebrengt om een Landtschap wel te leeren kennen / en iets nauwkeurigs daar in te ontdekken / dan het leesen der beste beschrijvingen van de plaatsen / door welcke men treilt / door al wanneer die gemaakt zijn door lieden / die de geschiedenissen van die plaatsen wijstig waren / en die daar van korte verhalen hebben gemaakt en deselve by grooter werken / daar over geschreven / gevoegt.

Nog moet den Reisiger de weg / welke hy gebruikt / beschrijven / en daar by aanteekenen / hoe veel uren hy is onderwegen geweest / tusschen de eene plaats ende de andere. Te gelijk ook aanschrijven / hoe veel rijds hy op een plaats heeft stil geleegen / en op hoedanige wijse hy reist / want het is zeker datmen meer wegs te paarde / op een wagen / &c. aflegt / dan te voet. Ook is het voorbaar aan te teekenen / hoe veel wegs men yder uer / het sy te voet / te paard of op een wagen aflegt en dat dan nanaals op gewoone mijlen te brengen.

Wanneer men rijd heeft ergens wat lang stil te zijn / so moetmen niet nalaten / de brugtbaarheid ofte de onbrugtbaarheid van het Landschap te beschrijven / ook de getemperdheid des lugts / of deselve koud of warm / droog of vogtig sy.

Men vind Landschappen in welcke een vasten wind / in eenige jaargetijden doorwaid / ook daar regen-saisoenen zijn. Hier op moetmen agt geven / ook aanteekenen wanneer die winden beginnen en wanneer deselve ophouden / en soo mede met Vorst / Sneeuw / Regen / &c.

Een gelijk Landschap brengt zijne eigene behoeftigheden niet voort / ende de Inwoonders daar van zijn dikmaals genootsaakt / deselve elders te gaan haalen. Hierom moet den Reizigher ondersoeken / hoedanig dat dat Land / van alles dat vereist werd / werd voorzien. Hoedanige levensmiddelen daar werden gevonden / en welcke de Inwoonders uit andere Quartieren haalen. Op wat wijse sulks geschied en wat voorraed gemeenlijk werdt opgedaan.

De stoffe van welcke men zig daar bedient van vyer en ligt / is mede een van die dingen op welke den Reizigher moet agt geven / door dien dat veel opbrengt om de natuur ende de Complexie van een Land te doen begrijpen. Het vyer werd op alle plaatsen hier op een ende deselve wijse gemaakt. Daar zijn Landen in welke niet werd gebrand dan zooden van aarde ofte wel uitgegraavene aarde / als in Holland, Yfland, eenige deelen van Engeland en elders; In andere Landen heeftmen daar toe steenen; Men schrijft ook selfs dat in Yfland, seer veel oude klompen of brokken Yss zijn / dat die veranderen in een seer droge en brandbare stoffe / welcke in het vyer geworpen zijnde / de-

selve uitwerkingh hebben als de houtsholen in Vlaanderen en Schotland.

Men bedient zig ook niet in alle plaatsen van eenderlei stoffe tot het onderhouden van ligt; smeer/ wasch en olie zijn gemeen/ doch het laatstgenoemde werd op verscheide wijsen gemaakt. In de Ukranie hebben sy haarssen van houte spaanderen/ van welke men/ voor een deuit soo veel kan koopen/ als men voor een lange nagt van noden heeft.

Vindmen Bergen op zijn weg/ soo moetmen deselve beschrijven/ met haar naam/ hoogte/ omkeeren die men doet om deselve te passeeren/ nevens de bewoonders derselve/ ook bomen en gewassen/ indien'er eenige zijn.

De Stroomen/ de Revieren/ de Beken en snelvlietende wateren/ welke uit haar selfs den Reisiger genoegsaam aanporren om haar te beschrijven/ en te denken op de wijse op welke men daar over ofte door geraakt/ en of die baarbaar zijn of niet/ ook waar sy beginnen en eindigen/ het sy in Zee of elders/ moeten mede werden aangetekend. Men moet zig evenwel laten onderrigten/ of sy haar aanvang in het gebergte of in eenige vlakte hebben/ wat vissen sy voeden/ hoe diep sy zijn/ wat voor vaartuigen daar op werden gebruikt/ en/ soo het mogelijk is/ wat slag van bomen/ planten en kruiden op derselver oevers werden gevonden.

Nog moetmen seer nauwkeurig aantekenen/ wat gemakken en ongemakken men op de reize ontmoet; in hoedanige gevaren men zig bevindt in het passeeren der Revieren en Gebergtens/ doortrekken van woesten vlaktens en Bosschen/ ook als men van het eene Gebied in het andere komt/ wat swarigheden men dan ontmoet/ hoe men zig daar tegens moet voorzien/ en op wat wijze men alle moeplijkheden kan voorkomen/ en zig den doortogt gemaklijk maken.

Het opdoen van provisie en voorraat op den weg/ is dikmaals in het reisen soo nodig/ datmen nootzakelijk moet aantekenen/ waar dat sulks best kan geschieden/ ook waar het water tot den dranck gesond of ongesond is/ nog moet agt gegeven werden op die plaatsen/ daar het water Mineraal of Medicinaal is/ en soo voorts.

Men moet zig in de Steeden/ door welke men passeert/ ook laten onderrigten hoedanig deselve werden bestierd/ wat Bediende dezelve/ soo wel in Staats als Kerkgs zaken hebben/ derselver gerieflijkheid soo voor den nootdruft als het vermaak. Men moet ook haar jegenwoordige namen net opschrijven/ en vragen na de aaloude benamingen/ welcke sy hadden/ eer die Barbarische woestheid/ de goede letteren hadde t'ondergebracht.

Ik bespeure dat alle Reisigers haar eer daar in stellen / dat sy goede agt geven op de zeeden der Volkeren / en dat sy deselve soo nauwkeurig beschrijven als haar mogelijk is. Door dien sy dat nu altoos niet met volkomen genoegen konnen doen / soo is het goet / zijne eigene aanmerkingen / als men ergens is / op te schrijven / en zig niet ten vollen te gedragen / aan het geene andere seggen / ofte wel hebben geschreven. Men moet met aandagt letten op den aangeboren aard en genegentheden der volkeren / hoe sy zig in den Oorlog en Borgerlijke zaken dragen / of sy tot het goede ofte het quade zijn genegen / ook agt geven op haar Godsdienst en wysen op welke sy dezelve bezrighten / of die aaloudt en opregt sy / en waar toe dat dezelve aanleidinge geeft.

De aaloude Schrijvers hebben' eerst opgesogt den oorsprong der Volkeren / het begin der Rijken / Natien / Steden en zeeden / de voortsettinge derselve door de Koningen en Helden of Heroës, de Grondleggingen der Steeden en Rijken / het aanstellen der Volkeren en gewoonten. Wy hebben de beschrijvinge daar van en van de veranderingen welke naderhand zijn voorgevallen / geheel verlooren / ende de veranderingen welcke zederd zijn voorgevallen / verplichten ons om nieuwe ondersoekingen daar omtrent te doen / voornamentlijck wegens de Landschappen / aan welcke sy onderworpen of chijnsbaar zijn.

De pragt en heerlijkheid der Vorsten is mede een zaak die ondersogt moet werden en aantekenen of haar Hof met luister werd gehouden / hoe sy verseld zijn / op wat wijze sy met hare onderdanen leven / hoe sy de Vremdelingen ontfangen / wat magt sy in den Godsdienst hebben / hoedanig hare Landen soo in Staatzaken als die de Justitie betreffen / werden bestiert.

Ons werden ook soo bysondere dingen van eenige Volkeren verhaald / dat dezelve / zullen wy die geloven / meer dan een getuige van noden hebben; Als by voorbeeld; In Yland, daar nog by wisselingen of reuilingen werd gehandeld / door dien'er geen gemunt geld om gaat / segtmen dat de moiste dogters voor af bedingen / als sy met de daar aankomende Kooplieden in handel treeden / dat sy / voor soo of soo veel dan hare waren / by haar sullen slapen / en dat zig die geene voor de gelukkigste agten / welke zwanger worden.

Dat onder de Cosakken en in de Ukrania de Vrysters het eerste van liefde aan de Jongmans spreken / dat is / dat sy doen / het geene de Jongmans hier te Lande verrigten / wanneer sy het herte van een Dogter soeken te winnen.

Dat de Mannen / in sommige gedeelten van Africa zig het niet eens aantrekken / wanneer een ander by haare Vrouwen

legt / en dat sy in tegendeel / in Persien soo salours zijn / dat sy niet konnen dulden dat hare Vrouwen werden beschouwdt / en dat / indien sy bemerkten sulks geschied te zijn / dat genoeg soude wesen / om haar te verstooten. Ook laten de wetten daar aan de Mans toe / soodanig een waak / als sy willen / te neemen / selfs op de minste agterdogt die sy op hare Vrouwen hebben geschept / sy zy dan gegrond of niet.

In tegendeel werd het Vrouwelijk geslagte weder met meer gonst in het Koningrijk Cochin gehandeld / dat op de kust van Malabar legt; Men segt dat de Vrouwen daar verscheide Mans mogen trouwen / en dat den Adelijken stam van derselver zijde werd gerekend.

In Carinthia is ook een seer seldsaam gebruik; wanneer daar een menschе verdagt is van iets het minste te hebben gestoort / doetmen die aanstonts sterven; drie dagen daar na werd zijn Proces gemaakt / en sy heeft / indien hy onschuldig werd bevonden / geen andere herstelling te hopen / dan datmen hem een eerlijke begraffenisse geeft. Eindelijk soudde het / in sommige plaatsen / onbehoorlijk zijn / voor den Opperhoofd anders als naakt te verschijnen. Dese en diergelijke dingen / zijn de moeite wel waardig dan daar nauwkeurig na te vernemen / wanneer men door die quartieren reist / in welke die werden gepleegt.

De kleedinge soo van Vrouwen als Mans / op de gemeene en andere dagen / vereischen mede een bysondere beschrijvinge / soo wel als de publijke schouwspeelen / het vermaak der Grooten / en dat selfs van het gemeene volk. Men moet ook agt geven op den Koophandel / op de waren die in swang gaan / op het geld en met hoedanig een stempel en opschrift het selve werd geslagen. De rekenwijsen ende cijffers van welke sy zig bedienen / moeten mede werden opgeschreven / indien men niet met met lege handen / soo als gemeenlijk werd gezegt / wil te huis komen.

Het gemak der Caravanen, in de Oosterschе Landschappen / is seer aanmerkelijk. Daar zijn plaatsen van welke sy op sekere en vastgestelde tijden vertrekken / het welke moet werden aangetekend / gelijk ook tot hoe verre deselve gaan / de vragbeesten of rybeesten van welke sy zig bedienen / en hoe sterk die ten minsten moeten wesen / sullen sy vertrekken; wat voor Convoy en hoedanige Paspoorten sy tot hare veiligheid met zig nemen; hoedanig die werden bestierd / en van wat Landaard die geene is / welke het opzigt daar over heeft. Dat is / men moet de orde aanteekenen die in het reisen werd gehouden / ende de onderwerpinge die alle de Reisigers aan het Hooft verschuldigt zijn / die sy onder malkanderen daar toe hebben verkoren / welke de magt

heeft

heeft van te berispen / te straffen en in sekere geldboeten / en soo het de saak vereist / in lichaamlijcke pijnen en smaadheden te verwijsen.

Wanneer men groote togten wil doen / en meer dan een gedeelte des Werelds doorloopen / soo veranderdmen dikmaals dan climaat. Het geene op de Zee staat waar te nemen / is niet wel te bepaalen ; Men diende alvorens daar van wel eenige onderwindinge te hebben om dat net te doen.

Het gebruik van het Compas is soo verwonderenswaardig dat het selve als onbegrijpelijk schijnt / ook is'er niet dat meer verdient onderzogt te werden dan dat. Het is zeeker dat'er veele plaatsen zijn daar de naalde van het selve vp varieert , en daarom moet daar op met seer groote toeberzigt werden gelet / want zonder dat soude het niet mogelijk zijn vaste courssen te stellen / en men soude gevaar lopen van zig zeer merkelijk te vergrijpen. De plaats daar de variatie der naalde op haar grootste is / moet zeer nauwkeurig werden aangetekend / als ook na welcke zijde zp trekt / de plaats op welke zp weder regt Noorden staat en die op welcke zp weder begind na het Oosten te schieten.

Men zegt dat digte bp Severino in Ongeren, nog overblijfselen zijn van de wonderlijke Brugge / die den Keyser Hadrianus over den Donau deed maken / welke ook door Dio Cassius is beschreven. Ook werd voorgegeven / dat in die selve Landstreek / Medailles werden gevonden / die ter gedagtenisse van die brugge zijn geslagen.

Men behoorden daar ook Penningen van INGENUUS en VETRANIO te vinden / welke de Legioenen van Moesia, daar als Keisers of Gebieders hebben begroet. Eenige geloven dat Lysimachus voordesen zijn verblijf in die quartieren heeft gehouden / om datmen in de laatste Eeuwe / onder een vervallen Paleis, digte bp Dova, een groote meenigte goude Medalien van die Vorst heeft gevonden / en Eduard Brown zegt onder andere / dat aan Keiser Carel V. twee groote goude Penningen zijn gegeeven / die daar ter plaatze waren gevonden / op een der welke den Nijl, ende op de andere Semiramis te zien was.

De omleggende plaatsen van Sene of Senia , op den Donau, zijn mede vol aardigheden. De Wijnen van dat Landtschap zijn ook haar bezigtigens ten hoogsten waard. Men ziet in die van Hern-Grunt twee wellen van vitriool water / welke de kragt hebben van yzer in koper te doen veranderen. Men moest dan dat water wat mede brengen / om te beproeven of het dezelve kragt zoude hebben als of het binnen zijn Welle was en of de konst / met wat erbarentheid daar bygevoegt / niet soudde konnen uitwerken / het geene door de natuur soo gemakkelijck werkt verrigt.

Het Meer van Zirkonitz in Carniolen is een soo wonderlijke zaak dat het wel soude nodig wesen daar van een beschrijvinge en bysondere Historie te hebben / soo wel als van die steen / door welke de Visschers gissen / wanneer het water onder de aarde sal schieten. Dit wonderwerk valt gemeenlijk door in de maande van Junii, ende het water komt in September weder opwellen / met deselve vissen die het met sig heeft gesleept. Aldus ziet men alle jaren een soort van een Oogst en Beesten weiden / in een plaats daar te vooren de Vischen zwommen / en 2. ofte 3. maanden daar na / aanschouwen de Vissers niet vermaak dat het water weder verschijnt / mede brengende dat geene / daar sy sig mede konnen geneeren.

Men moet onder het reisen / nog agt geven op alle de konsten en op wat wijze die daar werden geoeffendt / soo wel die geene welke tot het onderhoud der nature nodig sijn / als die / welke strekken alleen tot praqt en tot vermaack. Het opsigt dat het meeste gedeelte van die konsten met de wetenschappen heeft / sal buiten twijffel / in wijze Reizigers een lust verwekken / om te verneemen / op wat wijze den Godsdienst / de Sterrekunde / de Geneeskunde / de Landmeetkye en andere wetenschappen / in die Landen werden geoeffend.

Voor de rest zal een Reiziger seer wel doen / verscheiden brieven van recommandatie mede nemende / op die plaatsen daar hy eenig verblijf denkt te houden / en dat niet alleen in die Stadt uit welke hy vertrekt / maar ook uit alle andere / door welcke hy in sijn reis staat te trekken / indien hy daar toe gelegentheid vind / want als hem eenig toeval van ziekte ofte anderzins overquam / soude hy zeerlijk seer verheugt sijn indien hy opstant en hulpe konde bekoomen. Ten anderen dienen die luiden aan welke men geaddresseert is / om de Reizigers de zeldsaamheden des Lands aan te wijzen / in gezelschappen te brengen / en veele onderrigtingen te geeven. Ook sijn de recommandatien aan de Wisselaars de quaadste niet.

Men moet ook niet vergeeten een Paspoort van den Vorst of Staat / wiens Onderdaan men is / te neemen. Dit is wel niet zeer nodig maar het kan otrbaar sijn. Het mijn is my op verscheide plaatsen in Italien afgevorderd. In sommige gelegentheden werdmen daar door gonstiger dan andere gehandeld / ook konnen een Reiziger sulke toevallen ontmoeten / in het welke hem soude leet wesen / die kleine voorsorge niet te hebben gedragen.

Hoewel het bry schadelijk valt sijn geld in een Wissel-brief te hebben / soo is doch sulks nutter als een groote somme by sich te dragen. Men moet sich evenwel wachten van maar eben

soo

soo veel by zich te steecken / als men van de eene plaats tot de andere nodig oordeelt / want daar vallen dikmaals saken voor / in welke men zich seer verlegen soude vinden / indien men niet een klein spaar-penningsen hadde.

Een Reiziger moet als een staale Wet observeren, nooit onderwegen ofte in de Herbergen te laten blijken / dat hy Juweelen of veel Geld by zich heeft / want het is by na altoos gebeurd / dat door soodanige onvoorzichtigheid / moorden en dievernyen ontstaan.

Een Reiziger moet ook eenige Medicamenten by zich hebben / en voor al goeden Theriacul, die te Francfurt wel is te bekomen / om somtijds eens te konnen sweeten / zynde hem niet nodiger dan gesontheid.

Die geene welke wat teder van complexie zyn / sullen seer wel doen / indien sy tegens den Vasten-avond na Venetien reizen / goede Pelteryen te Munchen te kopen / door sy in het Alpische Gebergte geraken / want behalven dat men op deselve dikmaals met Sneeuw overdekt / om niet te zeggen ter neder geworpen / werd / soo regeerd daar een seer doordringende koude op dat Gebergte / voor al des morgens en des avonds.

Te Venetien zyn eenige goede Herbergen / als de Louvre, de witte Leeuw / en het Schild van Vrankrijk, doch als men eenige Maanden in die Stad wil blyven is het beter een gestoffeerd huis of een gedeelte daar van te nemen. In de Procuratien zyn altoos quartieren te huur. Deselve zyn wel duur maar men is'er ook in het beste van de Stadt. In de Louvre geeft men acht ponden daags / en in de witte Leeuw en het Schild van Vrankrijk wat minder. Als men in een Herberg wat wil blyven moet men / door in deselve te gaan / koop maaken / en wegens alles accorderen / om daar na geen verschil te hebben; maar ik moet hier seggen / om den Reizigher de gedachten te benemen / van dat het daar seer dier teeren is / dat twintig stuivers een pond maken / en dat een Spaanse Pistolet, die in Holland negen guldens doet / daar negen en twintig ponden waardig is.

Ik hebbe elders in dit werk van de Ridotti van Venetien gesproken / dat Speel- of Dobbel-huisen zyn / daar de Edelen het opzicht over hebben. Die wys willen zyn zullen daar haar geld niet brengen.

Men werd in Holland of Duitsland met geen Tollen of Tollenaars geplaagt / ook zelden in het Venetiaansche Gebied. De Lieden en Bedienden van het Tol-huis / zagen ons de Lagunes passeren / sonder ons iets te zeggen / hoewel wy redelyk veel Bagage hadden. In de andere gedeelten van Italien ontmoet

men

men niet dan Tollen en dat valt dʒp ongemakkelijk. Het beſte is haar met een dʒolijck gelaat en goede woordẽ la Mancia, dʒinkgeld te geven / dat in een Juli of Schelling beſtaat / ten einde ſy u laten dooʒtrekken. De Tollenaars hebben ons niet gedwongen onze Valieſen te openen / als in het komen te Romen, in het uitreizen van Napels, te Piſa en in het uittrekken van Bergamo.

Veele Lieden zijn van gevoelen dat in Italien den Winter niet ſeer werd gevreeſ / en verkieſen dʒ na altijd dat jaargetijde om daar te reizen. Ik hebbe veele redenen daar tegens / en maar een om welcke men het des Somers niet gaarne ſoudde doen. In den Winter zijn de wegen quaad en gevaarlijk / voor al op het Gebergte ter oorſaak van de Sneeuw en het Ijs. De dagen zijn kort / men komt dʒ donker op de ruſt-plaatſen en treft voor den dag daar weder van daan. Alles is dan ſomber / de natuur zelfs bevind zich als half dood en men ziet noch Bloemen noch Vruchten.

Den Somer neemd alle deſe ongemakken weg; Ik beken / het is heet / doch daar is geen quaad ſonder hulpmiddel. Men moet op het warmſte des daags ruſten en voor het overige / is het heet in de Somer / het is kout in de Winter / en die twee ongemakken ſijn dʒ na even groot.

In verſcheide gedeeltens van Italien vind men Caleſſen van Cambiature en ook Paarden. Op de ſelve staat een vaſten prijs. Het grootſte gemack dat men heeft van op die wijſe te reiſen / beſtaat daar in / dat men ſtil bijft waar men wil. Op yder poſt plaats kan men van Paard of Caleſſe veranderen / ſonder de wederom reize te betaalen / en ſonder hard te rijden.

In gezelde Caleſſe is plaats voor twee perſoonen / en ik ſoude / om verſcheide redenen / die liever hebben dan de Paarden. Des Somers zit men in de ſchaduwe / en des Winters is men 'er warmer en in allen deelen dʒ gemakkelijker. Daar-en-boven komen de Valieſen achter op deſelve werden vaſt gemaakt / zelfs al woegen die twee honderd ponden / maar dan is het nodig daar na ſomwijlen te zien / of een Knecht te Paarde te laten rijden / die daar acht op geeft.

Wanneer men te Romen komt werd men als overdʒongen door de menigte van de Knechts dewelke haar dienſt komen preſenteren / doch men moet ſich niet haaſten met die aan te nemen / als zijnde deſelve / voor het meeſte gedeelte / maar Fortuin-ſoekers / op welkers trouwe niet veel staat valt te maken.

Ten opzicht van de Knechts staat men voor al twee dingen in achtinge te houden / wanneer men op de eene oſte de andere

plaats

plaats van de reis zijn Gevolg wil vermeerderen. Eerst deselve te kiesen uit die geene welke van die selve Stadt of Land zijn daar men zich bevind; Sy spreken de taal daar van en vinden zich eenigsints verplicht beter dan de andere op te passen of als de Vremdelingen.

Wanneer men te Romen in den Vasten is / kan men seer lichtelijk verlof krijgen om Vleesch te nuttigen. In de Herbergen op den weg / werd het selve ook voorgezet / doch men moet daar wat in 't heimelijck na vraagen / ten einde sy niet souden bestraft werden. Ik hebbe ook gezien dat lieden haar vreigdden elders te gaan huisvesten / als de Waarden zich te weerbarstig aanstelden / want dat is seker / dat / voorgaans in Italien, de Visch-dagen / de slechtste des Werelds vallen / en dat het by na niet mogelijk is zig daar aan te gewennen / ter oorsaak van de Olye en de ondeugende Visch.

Wanneer men niet langer dan twee of drie Maanden te Romen wil verblijven / soo moet men van eerst of aan een goedt Kender van de Naloudheden aannemen / en sijn tijd met denselven overleggen / om de voornaamste seldsaamheden van die vermaarde Stadt te zien. Hoewel het sulks is / dat veele Lieden zich hebben onderwonden / deselve te beschrijven / soo vind doch een naaukeurig en voorsiende mensch / altoos eenige nieuwe aanmerkinge / en ontdekt het een of ander dat zeldzaam is. Op dese wijse moet men / sonder de Boeken anders te gebruiken dan tot hulpmiddelen / zelfs hand aan het werk slaan en sijn dag-register vervullen / met alles dat men ziet. Het gebeurd dikmaals dat / als men sijn aanmerkingen stelt tegens de beschrijvingen die men heeft / men een groot onderscheid ontdekt. Men moet altoos sijn Memorie-boekje by de hand hebben / en des avonds nolt vergeten / over te schrijven / het geen men op den dag heeft aangemerkt / en zulks niet alleen te Romen, maar op alle plaatsen daar men komt.

Ten einde niet te vergeten de voornaamste saaken / wegens welke het nodig is dat men zich laet onderrichten / soo kan men hem van de volgende lijst bedienen / uit welke men altoos iets sal vinden / in wat plaatsen men ook mag komen.

Gesteldheid des luchts.	Tuighuisen.
Regeering.	Besetting.
Macht.	Versterking.
Kasteelen.	Lusthuisen.
Citadellen.	Grensen.
Grootte der Steden.	Uitzichten.
Godsdienst.	Doortochten.

Taal.	Aankomſten
Munt of Geld.	Bruggen.
Koophandel.	Rivieren.
Manufacturen.	Boſſchen.
Rijkdommen.	Gebergten.
Oeffen-ſchoolen.	Vlekken en Dorpen.
Hooge Schoolen.	Zeden en gewoontens.
Eisdom.	Wijzen van kledinge.
Aaloudheid.	Voorrechten.
Gedenk-tekenen.	Voorvallen.
Boek-kamers of Bibliotheken.	Nieuwe geſchiedeniſſen.
Cabinetten van zeldſaamheden.	Natuurlijke of konſtige Rariteiten.
Geleerde.	Handige Konſt-werkers.
Schilder-konſt.	Vruchtbaarheid des gronds.
Snij-werk.	Planten.
Bou-konſt.	Vruchten.
Paleizen.	Gedierten, &c.

Monſr. le Febvre was onſen aanwijſer van aaloudheden te Romen. Deſelve heeft kennisſe van de Medalien, en drijft daar handel mede. Wy gaven hem drie Piſtoletten ter Maand. Het is niet onpraktijkelijk zich by eenige andere Vremdelingen in geſelſchap te geven / om te ſamen de curieuſiteiten van Romen te gaan zien. Men heeft dan ook meer vermaak en dele zien meer dan een.

Niet dalt ſoo vermakelijk in het reizen dan met de Kaarte te rade te gaan. Als dan is het dat men ze wel wenſte alle te hebben die oit of oit zijn gemaakt. Hier ontrent moet ik u drie dingen raden. Vooz eerſt moet gy niet wachten met het kopen van de Kaarten / tot dat gy op de plaatſen zelfs zijt gekomen / of in de Landſchappen dooz welke gy wild reizen. Ik hebbe die in verſcheide groote Steden gezocht ſonder deſelve te konnen vinden. Men moet daar van voozraad van op doen dooz men vertrekt en die van alle Schrijvers opkopen. Ten tweeden / moet men deſelve op Ipwaat plakken en op een / daar toe expzes rond gemaakte ſtok / rollen / en eindelijk op een Papier dat men daar duldelijk toe houd / alle de fouten aanteknen die daaz in werden gevonden en daar van kennisſe zenden aan die geene welke die maken. Indien dit dooz een yder wierd verricht / ſoo ſou men eindelijk van ſeer goede Kaarten konnen bedient werden.

Wat belangt de Vezre-kijkers men moet deſelve van verſcheide maakzels hebben / ſoo wel om van vezre als van na by te

te zien / ook om eenige dingen te konnen beschouwen / die niet wel met de oogen konnen werden bespeurd / als Inscripticn, of Opschriften / Schilderyen / Statuën, verciersels van de Bouwkonst / &c.

Te Romen kan men afbeeldingen kopen van alle de aaloudheden die daar te zien zyn / ook van alle het aanmerkelykste soo in de Stad als daar omtrent / het welke alle men voor hy na een tamelyke somme kan bekomen.

De Caleſſen te Romen zyn seer aardig / om over een blakke grond te ryden / doch sy zyn niet bequaam om te reizen. Door dien nu ebenwel veel Lieden daar groote genegentheid toe krygen / en daar mede als voor in genoomen zyn / wanneer sy zich te Romen bevinden / soo sonde ik die geene / welke daar mede willen reizen / raden / deselve beter met yzer te laaten beslaan / dan sy gemeenlyk zyn. Het bovenste van gewast Lywaat en niet van Leder te laten maken / door dien het laatste hard werd / veel geraas verweckt en te swaar is.

Voor de rest moet men aan geld geen gebrek hebben / die geen die daar niet karig mede is / kan alles verkrygen en vind niet eene deur geslooten. / Men kan noch met waarheid van de Italianen zeggen;

> Auri ſacra fames quid non Italica cogis
> pectora?

Wanneer men zich te Romen bevind ten tyde dat de Quartels of Wachtels overkomen / sal men seer wel doen / twee of drie dagen by Ottia ofte Prattica, op den Oever des Ze'es te gaan doorbrengen.

Sie hier de wyze op welke men gemeenelyk van Romen na Napels reist. Men neemd of Paarden of Caleſſen, of wel van beide te gelyck om somwylen te veranderen / en wat te rusten. Wanneer men acht stukken van Achten voor yder man wil beloven / soo maakt zich den Poſtillion, Post-meester of Weg wyser sterk / yder acht maaltyden te geven / in het reizen na Napels en soo veel in het te rugge komen / ook vyf dagen te Napels te blyven / de scheepsvracht van Mole na Gajetta te betalen en u zyn Paarden twee dagen te verschaffen / een om den Veſuvius, en een om Pouzzol te bezien / werdende die twee dagen gereekend onder de vyf / die hy te Napels moet blyven. Dit maakt in het geheel een reise van veertien dagen uit / en is men op den vyftienden weder te Romen.

Wanneer men niet al te veel tyds heeft / is ook niet qualyck deſe reise op geseide wyse te doen / doch soo het ymants saaken toelaten / sal hy beter doen mits het anders aanleggende. Die da-

dagen zijn niet genoeg om Napels te deeg te beſichtigen / men moet daar toe ten minſten twaalf of vijftien beſteeden. Ook is het bp-na onmogelijk / in eenen dag / alle de aaloudheden en ſeldſaamheden ontrent ontrent Puzzol te bezichtigen. Men kan den Procaccio ofte ordinaris Bode van Romen op Napels nemen / ſoo lang te Napels blijven als men begeerd / en op deſelve wijſe wederom keeren.

De Duif en de drie Koningen ſijn de twee Herbergen die in Napels alleen goed zijn. Wp gaven tien Carlins pder des daags / en de Caroſſe quam ons dagelijks maar twaalf Carlins te ſtaan. Te Romen kan men voor zeven Julis in de beſte Herbergen weſen / en indien men daar eenige dagen blijven en wat dingen wil / genoegen ſp haar somtijds met zes. Te Napels werden zijde Hooſen in menigte verkocht / nebens Medalien, maar de Kooplieden ſcheeren daar ſterk. Te Bologne koopt men Snuif-tabak / Handſkens en Sauçijſen. Te Florencen Taffetas, Balſem / Eſſentien in de Klooſters; Te Lorette Paternoſters; Te Turin, Roſolis en gewaſt Lpwaat voor de Hoeden; Te Parma, ook zijde Hooſen en Kaas; Te Modena, Mom-aangezichten; Te Fayence, Aarde-werk; Te Romen, Handſchoenen / Parfuimen of Reukwerk / Schilderpen / Aflaten, Reliquien; Te Venetien, Scharlaken / Theriacul, Tabak / Dooſen / en allerlep ſoorten van Manufacturen en Ooſterſche of Levantijnſche Waren.

De geene welke een geruimen tijd in Italien willen verblijven / om de Taale te leeren / ſullen wel doen / van te Siena te gaan woonen. De uitſpraak van die van Florencen is ſoo hard / dat ſp de keel en het oir verveeld. Te Romen is men te ſeer verzet door de groote meenigte Vremdelingen welke zich daar altoos ophouden / met welke men niet wel kan afweſen omgang te hebben en gemeenſchap te maken / maar te Siena vind men / het geene het Italiaanſch ſpreekwoord voorderd / de Toſcaanſche Taal en een Roomſche Mond. In de Steden daar men eenigen tijd meend te verblijven / kan men een Spraak-meeſter neemen.

Men moet in het reizen door Italien voor een vaſte Wet onderhouden / dat men drie a vier dagen voor zijn vertrek / koop maakt met die geene die u elders zullen brengen / anders doende werd men van de Boerluiden of Paarde-verhuurders getpranniſeerd en gekneveld. Ik ken Lieden die koop gemaackt hebbende om van Turin tot Florencen met Caleſſen te werden gebracht / gedwongen waren te Boulogne Paarden te nemen / ter oorſake des Sneeuws op het Appenijnſche Gebergte / en de Caleſſen te verlaten; Sp moeſten / na veel kijvens / de Caleſſen betalen als of zp de heele reiſe daar mede hadden gedaan.

Deſe

Dese knevelarpen moeten de Reizigers leeren / alle de Articulen van het beding dat sy met de Messagers of Boden maaken / seer wel te bedisselen, en onder andere te bedingen / dat soo eenig onvoorzien geval / het voort zetten der reise quame te beletten / sy dan niet sullen gehouden zyn te betalen / dan na proportie van de plaats / daar men genootsaakt is geweest op te houden. Ook moet men niet in gebreke blyven dat alles te beschryven / en dat seer net uit te drukken / en staat men den Voerman een merkelyke somme voor een groote reise toe / soo moet men pmand tot borge nemen / ten einde hy alles stiptelyk nakome.

Die geene welke veel Bagage by haar hebben konnen die te Genua of elders t'scheep doen. Wy deedden zulks van Genua na Romen. Het is niet wel mogelyk / die geene / welke door Italien willen reisen / een vasten weg voor te schryven / door dien dat af hangt van de plaatsen door welke sy daar in willen komen / en van den tyd die sy daar in denken te besteden. Den algemeenen Raad die men haar kan geven is / dat zy de Kaazten van dat Landschap te degen bestuderen / en haar reise soodanig te schikken / dat sy / in de laatste dagen van den Vasten-avond te Venetien zyn / in de goede Week te Romen, en op de Octave van het soo genaamde Sacrament te Boulogne; Dat sy maken uit Romen te wesen ten tyde van de Hondsdagen en groote hette; Dat sy het Land doorkruisen en soo veel plaatsen dan het selve bezien als haar sal mogelyk zyn; Dat sy trachten eene weg geen tweemaals te reizen. Indien sy in den Vasten-avond te Venetien niet hebben konnen zyn / moeten zy ten minsten tragten daar op Hemelvaards-dag te wesen.

Het kan seer aangenaam zyn dat twee of drie Reizigers zich by een voegen; Somwylen is men daar lustiger door / men geeft beter toezicht op de dingen / en men schept meer plaisier in deselve te zien. Het is een groot geluk als Lieden van een humeur en genegentheid dus malkanderen ontmoeten. Doch het gaat dikmaals met dese te samen komsten als met de huwelyken / en wanneer de humeuren niet over een komen / was het beter noit gezelschap te hebben gemaakt. Sommige zyn nieusgierig en willen alles beschryven en met naaukeurigheid onderspeuren / ook scheelt het haar niet of sy daar door doornat werden en dikmaals aan tafel komen als de maaltyd reets is gedaan. Andere weder reisen als de Post-paarden / sy draagen na geen aaloude Opschriften / andere Antiquiteiten of Bibliotheken, wanneer sy maar goede Bedden en Maaltyden hebben / sy teenen de goede Herbergen / Kerken / Paleisen, en schoone Juffrouwen maar aan / en daarom moet men malkanderen kennen / door dat men gezelschap maakt.

Voor de reſt moet men voor Italien niet met groote geſelſchappen reizen. De Herbergen zijn daar soo ellendig / dat men'er dikmaals geen eeten of slaap-plaatsen soude vinden / indien den hoop te groot was. Men moet zich ook versorgen van eenig yzerwerk by zich te hebben / om de deuren der Kameren van binnen te sluiten. Deselve zijn lichtelijk en van verscheide slag te praktiseren / want dikmaals valt het voor / dat de deuren van de Kamers / waar in men moet slapen / nog sloten noch grendels hebben / ende men weet dat de gelegentheid den Dief maakt.

De nieusgierigheid van een Reiziger / en voor al van een jong Reiziger / moet zich daar in niet alleen bepalen / dat hy de Wereld ziet en wel leerd leven / dat hy de zielooſe seldzaamheden beschout en de gebouwen bezichtigt. Hy moet ook de Hoven van de Vorsten bewandelen / als hy van soodanig een staat is / dat hy in deselve mag verschijnen. Noch moet hy in goede geselschappen gaan en vernemen wat vermaarde Lieden daar zyn in konsten en wetenschappen / ook moet hy die gaan besoeken. Men verstaat niet met volkomene seekerheid dan van dat slag van Lieden / en men doet seekerlijk groot voordeel met deselve te onderhouden.

Tot behulp van de quade rust-plaatsen en bedden / soo moet men / indien men al geen volkomen bedde met sijn toestel met zich voerd / ten minsten Dekens en Lakens mede nemen. Dit geschied niet uit dieshеid ofte tederheid / maar om eenige ongemakken voor te komen / die door een vuil bedde werden veroorsaakt / en welcke de gezontheid seer nadeelig konnen wesen.

Al was het niet om een soo nodigen goed / als daar is de gesontheid te behouden / soo moet men alle soorten van excessen of debauches mijden / en voor de reſt / als men maar gedenkt / dat men in het reisen meer als anders / de rampen is onderworpen / welke de ruste des lebens stooren / soo behoorde alleen die aanmerking een beweegreden te zijn / om den Reiziger zijn plicht ontrent God niet te doen vergeten.

Wy sullen nu weder een weinig zeggen van het voordeel dat het reizen toebrengt / het welke indien men het wel wil betragten / soo kan men seggen / dat / indien de Wereld een groot boek is / soo als Augustinus die noemd / dat boek door niemand kan werden bestudeerd dan door den Reiziger. Die geene welke altoos te huis blijven / lesen daar van maar een zyde druks / en gelijken seer wel die Plompard / daar Plinius van schrijft / welmen nolt meer dan vijf honde leeren tellen. Sy blijven altoos op eene les / en hebben een groote over-een-komste met seecker

mensch die ik ken / die altoos een boek geopend op zijn taaffel hadde leggen / doch men bemerkte dat het altoos op een plaats geopend was / en door dien het daar altoos hadde geopend gelegen / soo kan men het nooit op een andere plaats open doen blijven.

Indien gy veel van dat Boek des Werelds wild weten / soo moet gy daar veel zijden van lezen. Homerus verbeeld ons Ulysses als den wijsten der Grieken / om dat hy veel had gereist en veeler Volkeren zeden en Steden gezien. Daar en tegens stelt hy ons zijn Soon Telemachus als een onwetende door oogen / om dat zijn Moeder Penelope hem altoos in haar Paleis hadde opgehouden / niet willende dat hy vremde Landen soude zien / waar door zy een Plompaard van hem maakte; Soo waarachtig is het dat Seneca zegt; Imperitum est animal homo & sine experientia rerum, si circumscribatur natalis soli sui fine: Dat is; Een mensch is een onvernuftig dier en sonder groote ondervindinge in de saken, indien hy niet buiten sijn geboorte-land heeft geweest.

Men kan tot voordeel van het reizen zeggen / dat het selve / als het door jonge Edellieden geschied / haar buiten het gevaar stelt van de verdaazlijke streelingen der Moeders en malle bloedvrienden; Dat sy daar door gewennen niet altoos op het traage bed en leupe dons te leggen / maar ook op een harde plank te slapen; Sy leeren den omgang en het onderhoud van allerlei slag van Lieden; Des morgens voor het opkomen der Sonne op reis te gaan / en voort te trekken tot een gat in den nacht; Allerlei slag van Paarden te berijden / en ongemakken van de lucht en de saisoenen te verdragen / allerlei spijsen te eeten / en vranken te nuttigen. Een Edelman die altoos in zijn Ouders huis is opgevracht / kan naulijks besluiten van tien mijlen daar van daan te reisen / sonder sijn Testament te maken en te weenen. Indien alle de Ouders edelmoedig waren / sy souden tot hare Kinderen seggen / soo als een der Oude doet; Mali tibi esse male quam molliter; Ik hebbe liever dat gy siek zijt als slap gebakken. In waarheid het Coraal is nooit hard of rood / daar desselfs schoonheid in bestaat / dan wanneer het uit de Zee in de lucht werd gevracht / en is evenwel de Zee desselfs geboorte-plaats. Wy zien in de Historien dat de meeste Romeinen hare Kinderen van de Lacedemoniers lieten opvoeden / tot den ouderdom van vrie jaren / daar na hielden sy deselve tot leeren tot aan haar tiende of twaalfde jaar / dan sonden sy die in Toscanen, om in den Godsdienst onderwezen te werden / en eindelijk in Griekenland / om daar in de Philosophie te studeeren.

Het derde voordeel dat uit het reizen werd getrokken / bestaat daar

daar in / dat het ſelve de hoogmoedige waan van een jong Edelman ten hoogſten beteugeld. Want een jongeling die niet veel menſchen heeft gezien als de Pachters en andere Bedienде en mindere dan ſijn Vader nevens zijn Predicant / en daar en boven niet geleſen dan een deel oude Chronijken en boeken / gelooft dat het einde van zijn Vaderland ook dat van de Wereld is / en dat daar in niet anders is te wenſchen / dan een goede ſchotel eetens / des Winters goed vuur en het geheele jaar door een groot inkomen. Maar een jong Heer die gereiſt heeft / hebbende ſeer veel perſoonen gezien die oneindig meer verheven waren dan hy / en veel machtiger Landerpen dan die geene welke hy bezit / komt weder in zijn Vaderland veel zediger en beleefder tegens een yder en geheel ontlaſt van die zotte door-ingenomentheid door zich zelfs en van zijn eigen grootsheid. In der daad den hoogmoed van Alcibiades wierd nergens ſoo ſeer door vernederd / dan dat hem Socrates een Kaarte des Werelds vertoonde / in welke zijn huis en Landerpen / waar op hy ſoo hoogmoedig was / niet wierde gezien / of immers maar een klein ſtipje vertoonden.

Konnen wy ook niet zeggen dat door het reiſen die oude vloek / welke God op de menſchen wierp / door het verweeren van hare taal / als werd weggenomen? Die vloek is ſoo groot / dat zy de menſchen / welcke van een Geſlachte zijn / ende gemaackt om in een geſelſchap te leven / dwingt om malkanderen te vlieden / tot ſoo verre / dat / volgens het gevoelen van den H. Auguſtinus, een menſch liever met zijn hond alleen wil weſen / dan zig by een menſch te bevinden / wiens taal hy niet verſtaet. De reiſen / zegge ik / nemen deſelve vloek en ſeedelijke verbanningen weg / door dien wy in het reiſen verſcheide taalen leeren / en met de menſchen / die wy niet kendden / gewoon werden om te gaan.

Een ander voordeel dat wy nog uit het reiſen trekken beſtaat daar in / dat wy daar door een oneindig getal van onſe Bloedtvrienden leeren kennen / welcke wy noit hadden gezien. Want door dien alle menſchen uit een ende deſelve vader en moeder zijn voortgeſprooten / ſoo zijn ſy by gevolge malkanders Bloedverwanten. Het is dan ſeer billijk / dat een menſche / ten minſten eens in zijn leven / door vremde Landſchappen gaat reiſen / om zijn maagſchap te beſoeken en te gaan zien / en dan konnen wy zeggen dat wy onſe Broeders zoeken.

Behalven voorgedagte voordeelen ons door de reiſen bygebragt / ſoo maken ſy ons bequaam om ons Vaderland met nut en voordeel te dienen. Sy verrijken de Koopluden / ſy doen hen zien wat in vremde landen of overtollig of wel van noden is.

Sy

Sy leeren hem wat hy daar uit moet halen en wat hy derwaarts moet brengen. Den handwerksman maakt zig daar vermaart in zijn konst door verscheide onderbindingen; De reizen maken van een enkel Krijgs-Officier een uitnemendt Generaal om een Leger te commandeeren / sy leeren hem de Troupes veilig in een vremd land te doen doortrekken / dezelve gemakkelijk te doen nederslaan / de rebiekken met listigheid te passeeren / zig niet onvoorzigtig in hinderlaagen te wikkelen of wel in engtens en sonder derwarringen te konnen afrekken. Het reizen maakt nog van een enkel Soldaat een seer bequaam Verspieder / want sy leeren hem de taal der vpanden spreeken / ten einde hy / zig onder haar begevende / hare voornemens moge ontdekken en derselver ondernemingen wederstaan. Eindelijck een Persoon van aanzien maakt zig door het reisen bequaam om de hoogste ampten te bedienen / om Ambassadeur by vremde Vorsten te wesen / en om in zijn persoon het Character van zijn Meester te vertoonen ende desselfs woord te verbinden en doen stant gryppen.

De reisen brengen ons nog een oneindig getal bysondere voordeelen by; sy verrukken ons gemoet / wanneer wy in vremde Landen de geleerde vertoogen der voornaamste mannen hooren en wanneer sy ons het goede en het quade in de persoon van een ander doen zien. Sy leeren den mensche te huis geduldig te zijn en te lacchen met een onregtvaardige ballingschap / als hem dat te beurt valt. Als hy weder te huis komt / werd hy door zijne naburen gestreelt / die geene welke meer zijn dan hy / halen en soeken hem aan / en hy werd van zijn mindere met verwondering gehoord. Zijne reisen geven hem ook voldoeninge in zijn oude dagen / want alsdan / sonder uit zijn kamer of bedde te gaan / wandelt hy / met zijne gedagten / door geheel den aardbodem.

Eindelijk zijn nog de reisen uitstekende uitleggers der Historien, en niemand verstaat Titus Livius, Cæsar en andere aaloude en hedensdaagsche Schrijvers soo wel / dan die geene welcke een reize door Vrankrijk en Italien heeft gedaan.

Een jong Edelman die gereist heeft / keerd weder in zijn Vaderland als een glinsterende zonne / want eben als de zonne / welke nu omtrent 5000. jaren heeft om de wereld gelopen / niet alleen de plaatsen / over welke sy schijnt / verligt / maar ook verrykt door allerley soorten van vrugten en Metalen, soo gaat het ook met een Edelman die reist / welche / na dat hy zijn geest heeft verbuldt in vreemde Landschappen / met duizenden van schoone wetenschappen / als een blinkende zonne weder in zijn Vaderland komt / en zijn vrugten geeft niet alleen in het bedienen van de grootste Staats-ampten / maar ook door het geven

van goeden raad aan zijne Landslieden / die hy daar door met weldaden overstulpt en zegend.

Laatstelijk / de onderbindinge welke de Moedet en Leermeesteresse is van alle wijsheid / leerd ons / dat de grootste Vorsten die Europa opt heeft voortgebragt / groote Reizigers zijn geweest / om dit te bewijsen zullen wy twee der voornaamste vertoonen / als Keiser Carel V. en Gustavus Adolphus, Koning van Sweeden. De eene heeft tweemaal in Engeland geweest / soo veelmaal ook in Africa, vier reisen in Vrankrijk, sesmaal in Spangnien, zevenmaal in Italien, en negenmaal in Duitschland.

De tweede reisde in zijn jeugt / incognito ofte onbekendt / door Holland, Vrankrijk, Italien en Duitsland, het welche hem op zekeren tijd tegens de Maarschalk de Brezé, doenmaals Ambassadeur wegens Vrankrijk by hem / by somme van bedreiginge deed zeggen; Ik weet den weg na Parys soo wel als die na Stokholm.

Laat ons / indien het u gelieft / by alles dat wy reets hebben gesegt / voegen / dat de oudste en verstandigste mannen van de aaloudheid / alle zijn Reizigers geweest / als Plato, Pythagoras, Anaxagoras, Anacharsis, Apollonius, Architas en Pittacus, welke laatste de bestieringe van Mytilene verliet / alleen om te konnen reizen. Den Heiligen Hieronymus, heeft door Italien, Vrankrijk, Grickenland en Judæa gereist en soo groote geleerdheid bekomen / door de verscheide talen welke hy leerde / dat hy daar door / met een algemeene toestemminge van geheel de weereld / den bynaam van den Grootsten Leeraar heeft bekomen.

Ik sal hier by voegen / dat ik in een Reisiger soudde vereisschen / voor dat hy uit zijn Vaderland ging / dat hy een vast besluit nam / van alles dat hy zag en hoorde / tot zijn voordeel te gebruiken. Veele van die zig op reise begeeven doen dat al dwalende / als vertrekkende sonder een vast besluit genomen / of oogwit zig voorgesteld te hebben. De meeste hebben anders niet voor dan uit het gezigt van hare ouders te raken / en van haar Meesters ontslagen te zijn / om zelfs Meesters te weesen en naa haar zin te leven / en als die maals dan in Vrankrijk komen / soo is het meer om de Kaatsbanen en andere huisen van debauches te hanteeren dan de Hoven der Vorsten. Daar zijn'er die na Italien verlangen / om dat sy gehoord hebben dat'er te Venetien schoone Courtisanen zijn / en dan reisen zy geheele maanden lang om by een eerlose hoer te slapen. Daar door is het niet vremdt / dat zy / zig geheel anders hebbende gedragen / dan zy behoorden te doen / met duile ziekten beladen te huis komen / of wel qualijk van deselve genesen / soo dat sy geheel haar leven onbequaam blijven om kinderen te teelen.

Andere

Andere weder reizen even als veele Bootsgesellen die na Oost-Indiën gaan / en in plaatse van Peerlen / Diamanten of andere dierbare dingen daar van daan te brengen / beladen komen met Rottingen / Papegayen / Apen en diergelijcke goed. Want in plaatse van beladen te komen met goede zeeden en lessen / om so wel haar zelfs als hare Landslieden voordeel te doen en wel te bestieren / soo komen zy voor den dag met Rottingen / om op het eerste dubbelzinnige woord mede te degten / door een querelleus humeur dat zy van de vremden hebben geleerd / en spreken niet dan van uitleggingen van woorden / van Duellen en Seconden. Andere beladen zig met Papegayen / dat is / dat sy eenige complimenten hebben gehoord / die zy dickmaals te voorst brengen / zy komen dan te pas of niet / op deselve wijze als die vogels de woorden gebruiken die men haar heeft leeren spreeken / of wel komen zy te huis met een deel veelverwige linten en veederen / daar sy zig als Papegayen mede oppronken / of eindelyck brengen zy Apen mede / dat is dat sy zig hebben gewend tot eenige gemaakte gestelenissen des lichaams en belacchelyke grimmatsen / welke niet anders dan regte aperpen zijn.

Die geene welke wil reisen / moet / voor zig op den weg te begeven / een bysondere zorge dragen / van in zijn landt alle zijne quade manieren en aanwendsels te laten / ende deselve niet met hem op weg nemen. Veele / zegt Seneca, na lang uitlandig te hebben geweest / komen niet beter t'huis / als zy daar uit zijn vertrocken / om dat zy gedurende geheel haar reisen / altoos by haar selfs zijn geweest. Een mensche die de hoorts heeft / bind zig niet beter wanneer hy op een ander bedde gaat leggen / door dien hy de hoorts altoos by zig houd. Verwondert u dan niet / dat ook soodanige Reizigers nog beter nog verstandiger weder te huis komen / en alleen maar afgesloofst en duilder / het selve komt door dien zy haar quade zeden hebben mede op den wegh genomen / en die dergroot wederom brengen.

Ik wil dan dat een joug Reizger / agter zijn ouders deur laste / alle hardnekkigheidt / tederheidt en zorge om niet over al zijn gemak te hebben / en een vast besluit neeme / om sonder zig te vergrammen / somtijds wat gequeldt en soetelijck berispt of bespot te werden. Hy moet ook die zotte inbeeldinge ofte vooringenomentheid tot zig selfs verlaten / van te geloven dat hy wijser sy dan een ander van die geene daar hy mede omgaat / hy moet zijn tijd niet verslijten met zig gemeen te maken met gemeen volk of knegten / hy moet zig onthouden van in de Herbergen te gaan / en boden maten te eeten of te drinken / hy moet dat schone woord van Seneca altoos in gedagten houden / welke zegt / Ad Majora sum natus quam ut mancipium sim corporis mei. Ik ben

tot grooter dingen gebooren, dan om een ſlaaf van mijn lichaam te zijn. Eindelijk wilde ik dat alle Reizigers die jongen Edelman navolgdden / van welke den H. Ambroſius verhaaldt / dat hy van zijn reizen weder te huis zijnde gekoomen / en een ligtveerdig Vrouwmenſch hebbende ontmoet / welke hy voordeſen hadde bemind / hy zigh aanſtelde als of hy haar niet kendden / welke zig daar over verwonderd betoondde / en hem te kennen gaf ſoo haar naam als wie zy was / daar tot antwoordt gaf: Ik twijffel daar niet aan / maar ik ben die geen niet meer die ik voordeſen was. Seekerlijk het waar te wenſchen dat alle jonge Reiſigers die ſchoone woorden tot haar zinſpreuk / ende deſen jongeling tot een voorbeeld quamen te nemen.

Den Reiſiger moet ook van alle de Natien welcke hy bezigtigt / alleen het goede dat ſy hebben leeren / en niet hare fouten. In Vrankrijk komende moet hy dat aangenaam vertrouwen dat de Franſſen van een yder ſchijnen te hebben / haar afleeren / leettende evenwel met wie hy ſulks doet. Hy moet van haar leeren met een goede gratie in een kamer te komen / en daar niet als plompverloren in te vallen / ſonder eens aan de deur te kloppen. Hy kan haar navolgen in haar wandelen / dat zy met ſekere vryheid des lichaams doen / maar hy moet niet wandelen of hy danſte / ſoo als nu de meeſte Franſſe doen. Hy moet van de Franſſe leeren zig net en zinnelijk te kleeden. Hy moet daar mede zig oeffenen in het ſchermen / maar niet altoos waardigh zijn om de hand aan den degen te ſlaan. Hy moet haar in haar Galanterye navolgen / maar op alle plaatſen den Galant van alle Dames niet willen weſen.

Van de Italianen moet hy leeren het bouwen van nette / ſchone en bequame of gemaklijke huizingen / maar niet groot. Hy behoord hare ſoberheid en omzigtigheid na te volgen / maar niet haar min-yver of jalourshеidt en wantrouwen. Hy moet van haar leeren / die geene welke hem komen beſoeken / met beleeftheid en eere te ontfangen / doch niet ſtaan op duiſenden van kleine Poinctilles van eer / die zy gemeenlijck pleegen en onderhouden / welke nergens nut toe zijn. Ik wil dat hy / nevens haar / vriendelijk en beleeft tegens een yder ſal zijn / maar dat ook die minnelijkheid in zijn hert zy / ſoo wel als in zijn hand of hoedt. Van de Duitſchers moet hy leeren een ygelijck die hem beſoeckt wel te onthalen / een glas wijn aan te bieden / de genegentheidt van den Oorlog / voorzal als die tegens haar Vaderland werdt aangevangen. Hy moet haar navolgen daar in / dat ſy aan een yder / welke haar komt beſoeken / de hooge handt geven / ook haar hand vatten en die door vriendſchap drukken / nog behoorde hy haar na te volgen in hare ingetogentheid / en veel loffelijke zeden.

Van

Van de Hollanders moet hy leeren zijn huis en keuken rein en zuiver te houden / doch hy behoord daar van geen Afgod te maken / sonder daar binnen te derven spuwen of dver in haar schoorsteenen aan leggen / uit vreese dat die zwart souden worden. Hy moet ook van haar leeren spaarsaam te zijn en met maat te eeten. Noch moet hy haar huishoudinge en blijt nabolgen gelijk ook de liefde tot haar Vaderland; Insgelijk hy moet in zijn reisen / eben als op de groote maaltijden geschied / in welke allerley spijsen in menighte werden aangedist / waar uit de verstandige alleen de beste kiest / de andere voor de knegten en 't geringe volk over laten.

EINDE.

BLADWYSER

Der voornaamste Saken en voorvallen in dit Werk verhandeld.

Den Leezer moet aght geven, dat die geene, voor welkers Cyffer-getal de letter a. *staat, in het Eerste, de letter* b. *in het tweede, en de* c *in het derde Deel te vinden zijn.*

Abt Nazari. *b.* 239
Abt Piazza. *b.* 240
Academie te Turin en ordres daar in. *a.* 11 en 12
Academie van Cicero, *a.* 193
Academien in Italien en derselver bynamen. *a.* 224 tot 226
Academia Physico-Mathematica te Romen. *b.* 235
Academie, by den Heer Ciampini gehouden. *b.* 236
Academie der Schilders te Venetien. *c.* 46
Accessit, in het Conclave, wat dat is en naams oorsprong. *b.* 31
Aceiajoli, Cardinaal, tot Paus voorgeslagen. *b.* 145. Werd door Altieri en Ottoboni verworpen. 146
Agnano, een Meer, beschreeven. *a.* 180
Alexander VII. Paus, desselfs statue te Ravenna. *c.* 27
Albano, beschreven. *a.* 141
Aldrovandus, desselfs Cabinet in Bologne. *a.* 75
Algido, een waterval. *a.* 143
Alpes, beschreven. *a.* 5
Altieri, Cardinaal, werd op het Tapijt gebragt in het Conclave om Paus te werden. *b.* 137
Altieri, Paleis van dat Geslaght. *b.* 273
St. *Amant*, Extract uit desselfs Rome Ridicule. *b.* 224 tot 230
Ambassadeur van Venetien, bespot den Paus seer aardig. *a.* 138
Ambassadeur van Venetien, heeft een aardig voorval met een Dame van Parijs. *c.* 61
Amber, wat die is. *a.* 57
Amras, een Lusthuis by Inspruck en schoone seldsaamheden daar te sien. *c.* 70 tot 72
Ancona, Trajani Triumph-boog aldaar. *c.* 19
St. *Andrea Della Valle*, desselfs Kerk. *b.* 216
Antenor, desselfs verdigt Graf te Padua. *c.* 36
St. *Antonius*, Eremijt, desselfs Kerk. *b.* 200
St. *Antonio* di Padua, desselfs Kerk. *b.* 222
St. *Antonius*, Eremijt, is Patroon van de Verckens, Ezels, Ossen, Paarden, &c. *a.* 221. Groot voordeel dat zijn Monikken uit het Wywater trekken. 222
Apostelen, 12. hare Kerk te Romen *b.* 210

Aqua-

Aquipendente. a. 136
Architecture, soo van de aaloude als hedendaagsche Romeinen. *b.* 272
Arethusa, Fonteine en fabul daar van *a.* 200
Arcke des Verbondts te Romen. *b.* 180
Arioste, desselfs Grafschrift. *c.* 29
Ascanius, desselfs gewaande Graf. *a.* 141
Asperges, seer schoon te Pavia. *a.* 55
Assise, Geboorteplaats van St. Franciscus. *c.* 17
Augustus, desselfs Begraafplaats. *b.* 222

B.

BAya, wonderlijcke geschiedenisse tusschen een Jongen en een Dolphijn aldaar. *a.* 185
Baya, het oude, beschreeven. *a.* 181 Vermakelijke Golf aldaar. 192.
Baletten, wekentlijke, op het Hof te Florencen. *a.* 121
Barbarigo, Cardinaal, werd van veele tot Paus gewenst. *b.* 129 en 130 Uitwerkselen van de Yveraars voor denselven. 131. Sijn cordaat antwoord. 146
Barberini, derselver Paleis. *b.* 209
Barbes, naams-oorspronk van deselve. *a.* 29
Baletten, pragtig aan het Hof te Turin. *a.* 11
Beeldtbouwerye, hedensdaagse, wijckt voor de aaloude niet. *b.* 272
Den Heer *Bellori* en desselfs Cabinet. *b.* 237. Sijn uitgegevene werck. 238
Belvedere, te Romen beschreven. *b.* 172. Aaloude Beelden daar in. *ibid.*
Berg, nieuwe, in Italien uit de aarde opgereesen. *a.* 185. Wijse op welke sulks is geschied. 186
Berg, nieuwe, in Engeland ontstaan, en wonderlijcke wijse op welcke sulks voorviel. *a.* 186
Bergen op welke Romen gebouwt is. *b.* 214
Barnardini, Pater, was de Biegtvader van het Conclave. *b.* 10 en 11
Sta. *Bibiana*, Kerk daar van te Romen. *b.* 199
Bibliotheecken te Romen. *b.* 246 en 247
Bibliotheeck van het Vaticaan, *b.* 172 Seldsame Boeken daar in. 173. Terentius daar in seer schoon beschreven en beschilderd, 174. Schoone en seldsaame Inscriptien in die Bibliotheeck. 176
Bybel, in het Hoogduits beschreven, valschelijk aan Luther opgedigt. *b.* 173
Bisdommen, 7. voorname by Romen. *a.* 141
Bocca d'Inferno, wat dat is. *a.* 98
Boecken van Henrik VIII. Koning van Engeland. *b.* 173
Boëthius, desselfs Grafschrift te Pavia. *a.* 55.
Bologne beschreven. *a.* 74. &c.
Bologne beschreven. *c.* 24. en 25.
Bolsena. a. 136.
Bolzano en Brixen, gevaarlijke weg tusschen die twee plaatsen. *c.* 67. Belacchelijke Miraculen op deselve gebeurd. *ibid.* en 68.
Villa *Borghese* beschreeven. *b.* 202. tot 204.
Borri, een Milaneesch Ridder, gevangen in het Kasteel van St. Angelo. *b.* 178. Desselfs opsnijderyen ontrent sijn curen. 179.
Bourgeois, een aanvoerder der Waldensen, werd om sijn slordig beleidt door die van Bern onthooft. *a.* 30.

Broglio, verſamel-plaatſe der Edelen te Venetien beſchreven. *c.* 40.
Brutus, deſſelfs Hooft te Florencen, met een aardig opſchrift. *a.* 101.
Bulletins of Stem-briefjens, hoe die in het Conclave gemaakt werden. *b.* 29.

C.

Cabinetten met zeldtſaamheden des Groot-Hertogs van Florencen. *a.* 102. tot 105.
Caligula, deſſelfs Brugge en verdigtſelen daar van. *a.* 184.
Campo ſanto, te Piſa. *a.* 130
Canoniſatie, hoe die in voorige tijden placht te geſchieden. *a.* 204 en 205. Die van St. Franciſcus de Sales in het Jaar 1661. *ibid.* Hoedanige perſoonen in den beginne wierden gecanoniſeerd. *ibid.* en 206. Vruchten van de Canoniſatie voor den Paus. 206. Staaltje van de onkoſten daar op vallende, in de Canoniſatie van den H. Carolus Borromæus. 207. Innocentius XI. matigde die onkoſten. *ibid.*
Canoniſatie werdt door 4. Conſiſtorien begonnen, en verrichtinge van het eerſte. *a.* 208. Van het tweede, derde en vierde. 209. en 210. Prachtige oppronkinge van de St. Pieters Kerk, als daar de Canoniſatie geſchied. 210. Sware onkoſten aan Waſch-lichten daar ontrent. 211. Plaatſen voor de Ambaſſadeurs en de Roomſche Princeſſen in de Canoniſatie. 214.
Canoniſatie werdt door den Paus verricht, na dat dieshalven 3. Inſtantien ſijn gedaan. *a.* 214. en 215. Formulier wegens de verrichtinge daar van. *ibid.* Acten daar van gemaakt. 216. Eerſte aanroepinge van de nieuwe H. H. *ibid.* Miſſen na de Canoniſatie en offerhanden dieshalven aan den Paus gedaan. 217. Sijn gedraagſaamheid daar na en politijcke ſpaarſaamheid daar ontrent gepleegt. 218.
Capitolium. *b.* 190. Statue van Marcus Aurelius daar op. 191.
Capua en voor al het oude beſchreven. *a.* 164. Vruchtbaare Landſtreek daar ontrent. 165
Capucijnen, derſelver Kerck te Romen. *b.* 209.
Cardinaal Altieri, neemt beſit van het Pauſelijke Paleis na de dood van Alexander VIII. *b.* 8. Laat des Paus dood bekend maken en ſtelt ordre tot veiligheid van de Stadt; *ibid.* en 9.
Cardinalen gaan in het Conclave, na de dood van Alexander VIII. *b.* 14. Aanſpraak van den Cardinaal Chigi aan deſelve. 15. Ambaſſadeurs nemen affcheid daar van. *ibid.*
Cardinalen; Eed door deſelve afgelegt voor ſy mogen ſtemmen tot de verkieſing van een nieuwen Paus, *b.* 29. Cardinalen waarom die de ſtembriefjens, in het Conclave niet met haar hand ſchryven. 30. Wijſe op welke ſy haar ſtemme geven; *ibid.* Hoe die werden nageſien. *ibid.* en 31.
Cardinalen, moeten ook een welgevallen in des Paus nieuwen naam hebben. *b.* 33.
Cardinalen, alle, in het Jaar 1695. noch levende, met haar ouderdom, Vaderland, afkomſte, Bedieninge, genegentheid, aangebooren aard, &c. ſeer net beſchreven. *b.* 89. tot 127.

Cardinalen, ongebondenheid der jonge in het Conclave. *b.* 143
Cardinalen, hoe derſelver hoogmoedt is geſteigerd. *b.* 172 en 173
Cardinalen, hoe die werden gemaakt en het openen en ſluiten van haar mond. *b.* 258, 259
Cardinaal Goes, Taalkunde. *c.* 18
Cardinaal Campegius, neemt ſijn afſcheid uit Duitsland, door ſijn binderſte te laten ſien. *c.* 64. Werd daar in door eenige van des Schrijvers Geſellen gevolgt. *ibid.*
St. *Carolus*, Borromæus, aardige redenen van deſſelfs Canoniſatie. *a.* 62 &c.
Caſtel Gandolfo, Luſthuis des Paus. *a.* 142
Caſteel van St. Angelo beſchreven. *b.* 176. Tuighuis daar binnen. 177
Sta. *Catharina* van Siena. Haar naamsoorſprong. *a.* 133. Eenige ſtaaltjens van haar leven uit hare Legende. 134. Haar miraculeus beeldt. *ibid.*
Catholica, een Dorp, naamsoorſprong daar van. *c.* 22
Catinat, doet Brandbrieven in het Milaneeſch uitſtroyen. *c.* 38. Deſſelfs verraderſchen aanſlagh op het Caſteel van Turin. 39
Cavalcade, vermakelijk, op den Feeſtdag van St. Antonii Eremijt, door de Ezeldrijvers. *a.* 222
Cavalcade der nieuwe Pauſen na hare Kroninge. *b.* 41
Cavalero of Zeepaard. *c.* 21
Cazal, beſchreven. *a.* 53
Centino. *a.* 136
Ceſena beſchreven. *c.* 23
Chambery beſchreven. *a.* 3. Gemeenſaamheid van de Juffrouwen aldaar en voorbeeld daar van. *ibid.*
Chartroiſen, derſelver Kerk op de vervallen Baden van Diocletianus. *b.* 202
Charybdis of Draikolken omtrent Meſſina. *a.* 199
Chieza Nuova, een der ſchoonſte Kerken van Romen. *b.* 219
Chiuſa, of Cobel beſchreven. *c.* 63
Chriſtus, door ſig ſelf geſchilderd. *b.* 163
Ciampini, een ſeer geleerdt Heer te Romen. *b.* 232 tot 234
Cita della Vigna, geboorteplaats van Antoninus Pius. *a.* 160
Citadelle te Milan. *a.* 61
Circus Maximus, of de grootſte Renplaats te Romen, *b.* 187
Clemens VIII. weigerdt de Pauſlijcke waardigheid in den beginne. *b.* 33
Coliſeum, te Romen, naamsoorſpronk daar van. *b.* 183. Het ſelve beſchreven. 184. Schouſpeelen daar in vertoond. 185
Collegie de Propaganda Fide. *b.* 209
Collegie van de Maroniten. *b.* 210
Collegio Romano. *b.* 215
Collegie der Duitſchen te Romen hoe beſtierd. *b* 255. Die van andere Natien. *ibid.*
Columna Roſtrata. *b.* 192
Columna Trajana, nu van St. Pieter, en opſchrift daar van. *b.* 196
Colomne van Antoninus. *b.* 213, 214
Concilie van Conſtantz, betwiſting daar over. *b.* 175
Berg *Cenis* beſchreeven. *a.* 5. Koude, Meer en Gaſthuis op deſelve. *ibid.* wijſe op welke men daar op door Menſchen werd gedragen. 6. Gevaarlijke paſſagie daar over. *ib.*
Conclave, Bediende tot het ſelve werden verkoren. *b.* 11
Conclave, werd geſloten. *b.* 15. Tweedragt daar binnen, en ſeggen van Paſquijn daar over. *ibid.* Plaatſe van

van het Conclave. 17. Gebouw daar van beschreeven. *ibid.* Sorge met welke het bewaard werd. 18 Bizarre verdeelinge der Cellen door het lot. 19. Wagten om het Conclave en toesight over deselve. *ibid.* Verkies zale hoe die wert bewaart. *ibid.* Dienaren welke de Cardinalen mede in het Conclave mogen nemen. 20. Praght met welcke de spijse aan de Cardinalen in het Conclave werdt gebracht. 21. Goede gelegentheid voor vremde om met de Cardinalen te spreecken. *ibid.* Vergeefsche sorgen ten eynde de Cardinaalen geen Brieven souden ontfangen of geven. 22

Conclave, hoedaanige Cardinalen het selve gaarne tot Paus verkiest. *b.* 22. Het selve noemt niet gaarn ymand die zig ten vollen voor Spaignien of Vrankrijk heeft verklaard. 23. Onverschilligheid voor desen door het Conclave geobserveert ontrent den Landaardt van den Paus. 24. Die nu altoos een Italiaan is, dog niet onverschillig. *ibid.* en 25. Ouderdom komt in het Conclave seer in consideratie by de hedensdaagsche verkiesingen. *ibid.* Redenen om welke de Cardinalen oude Confraters tot Pausen verkiesen. 26. Driederley wijsen om een Paus in het Conclave te verkiesen. 28,29

Conclave, braud daar in. *b.* 141. Gevolgen daar uyt getrokken. 142. Ongedult der Cardinalen het selve en aardig voorval daar over. 143.

Conferentien, door de Monikken in hare Cloosters gehouden. *b.* 255

Congregatie Dei Riti. *b.* 256

Conservatorio, ofte Raadthuis van Romen. *b.* 191

Constantinus Magnus, desselfs Beelden op het Capitolium. *b.* 191

Constantinus, desselfs Triumphboog. *b.* 186

Constantini Badstoven. *b.* 198

Contarini, Inscriptie voor Henrik III. Koning van Vrankrijk, op desselfs Hoeve aan de Brenta. *c.* 39

Corno, of Hertoglycke Mutze te Venetien. *c.* 43

Il *Corso*, schoonste straat van Romen. *b.* 210

Cosmus de Medicis, de Groote, te Paarde verbeeld. *a.* 109. Deselve beschreven. 121. Conspiratie tegen hem aangesteld, &c. 122

Courtisanen te Turin en derselver gedraagsaamheid. *a.* 19

Sta. *Croce* in Jerusalem, Kerck daar van te Romen. *b.* 199. Overblijfselen der HH. aldaar. *ibid.*

Croissy, Abt, door de Spaansse gevangen, dogh op des Paus versoeck ontslagen. *a.* 36

Crucifix, te Genua, dat gesprooken heeft. *a.* 79. Een ander dat voor getuige heeft gespeeld. *ibid.*

Crucifix, in de Kerk van St. Paulus, dat met de H. Brigidde heeft gesproken. *b.* 162

D.

Dantes, Poëet, desselfs Graf en Graf-schrift. *c.* 27

Datarye te Romen wat die is. *b.* 253

Magt van de Dataris. 255

Delfino, Cardinaal, werd in het Conclave tot Paus voorgeslagen; dogh sijn verkiesinge door Negroni belet. *b.* 139. Verslagentheid van Delfino daar over. 140

Diamant, seer groot van den Hertog van Florencen. *a.* 109

Dondersteen. *a.* 58

Draak,

Draak, Metale, te Milan en afgoderye daar ontrent gepleegt. *a.* 66
Dragers over de Alpes, haar bygeloof. *a.* 6. Te Turin, zijn verdagt van het met de Gauwdieven te houden. 18
Duitschers, hebben groot voorregt te Siena. *a.* 135

E.

Echo, seer schoon, by Milan. *a.* 68
Eenhoornen, en redencavelinge daar over. *a.* 58
Epitheta, of Bynamen van de voornaamste Italiaansche Steden. *a.* 124
Euangelium van St. Marcus, door hem selfs geschreven. *c.* 43, 44
Eyels, heilige. *c.* 15

F.

Faehino, beschreven. *b.* 79
Faenza, daar schoon aerdewerck werd gemaakt. *c.* 23
Fasti Consulares. *b.* 192
Ferrara beschreven. *c.* 28. Paleis der Hertogen aldaar. 29
Florencen, beschreven. *a.* 99. tot 126. Desselfs 3. wonderen. 110
Florentijnsche of Toscaansche taal, is de beste van geheel Italien. *a.* 123
Fondi, beschreeven. *a.* 162
Fontana Felice. *b.* 201
Fornicatie, naamsoorsprongk van dat woord. *b.* 187
Fossa Nova, een Abdye by Piperno. *a.* 162
Foucbier, een Duits Edelman, drinkt zig doodt in den wijn van Montefiascone. *a.* 136. Desselfs Graf en Grafschrift. 137
Fransschen, Bombardeeren Genua. *a.* 47. Haar ydelen roem daar over. 51
St. *Frediano*, te Luca, en desselfs miraculen. *a.* 128
Frescati. *a.* 142. Cato is daar geboren. *ibid.*
Fuensalida, Gouverneur van Milanen laat zig door den Franssen Gouverneur van Pignerol bedriegen. *a.* 34, Sijn verwaantheid. *ibid.* Krijgt ordre om het versterken van Guastalla te beletten, en doet het, dog vry wat grof. 35

G.

Gabrieli, desselfs Ketterye. *b.* 269. hoe die is ontdekt en hy gestraft. 170, 171
Gajetta beschreven. *a.* 163
Galla Placidia, desselfs Graf. *c.* 38
Gallerye te Siena, daar de Beelden van alle de Pausen in staan, ende daar onder dat van Paus Juth. *a.* 133
Gedenkteken van de ontmoetinge van Keiser Carel en sijn Broeder Ferdinand. *c.* 69
Geestelijkheid, Paapsche, treckt groot voordeel uit de menigte der Heiligen. *a.* 219
Genua, van den beginne af aan beschreven. *a.* 45, 46. &c. Aardigh voorval tusschen den Doge van Genua ende de Dauphine. *a.* 47
Genua, spreckwoord van de Inwoonders in, allen deelen niet waar. *c.* 78
Genève, weigerdt een Engels Gesant te ontfangen. *a.* 33
Genuesen sijn met Spaignien nauw verbonden. *a.* 90, Marmore Gebouwen sijn te Genua soo gemeen niet als wel doorgans werdt voorgegeeven. 91. Tuinen in de lugt aldaar. 92. Harangue door den Hertog van Genua aan den Koning

van Vrankrijk gedaan. 93 en 94
St. *Germanus* Baden. *a.* 180
Geslagten, Roomsche, optellinge van de voornaamste derselve. *b.* 265 en 266
Giocco di Calcio, te Florencen, wat dat is. *a.* 119, 120, en 121
La *Giuglia*, een Ægyptische Pyramide. *b.* 204. Inscriptien daar op. 205
Gondelen van Venetien beschreven. *c.* 53. Gondeliers sijn van alle merkten wedergekomen. *ibid.*
Grafschriften van twee Cancelliers te Florencen. *a.* 125
Grafschriften, seldsame als ook lasterlijke te Romen. *b.* 277 en 278
Gregorius XIII. Paus, laat gedenkpenningen van de Moordt van Parijs slaan. *b.* 172
Grieken, te Romen, haar Kerkgebeerden, spraak, &c. *b.* 248. en 249
Grimani, Abt, doet den Hertog van Savoyen aan de sijde der Gealliceerde hellen. *a.* 27. Werd daar over door den Keiser beloond. *ibid.*
Grotte van Pouzzol beschreven. *a.* 179 Ongemaklijken doortogt door deselve. *ibid.* Onsekerheidt van den Maker daaar van. 180
Grotte van de Honden. *a.* 180. Wijse op welcke de proeve daar van werd genomen. 181. Voorbeelden van dat in gestorvene menschen. *ibid.*
Grotte van de Sibyllen. *a.* 190. Des Schrijvers gevoelen van de Sibyllen. *ibid.* Ook van derselver Hol. 191
Grotte van Dionysius. *a.* 200
Guastalla, door den Hertog van Mantua versterkt, om de Franssen meer voet in Italien te geven. *a.* 35

H.

Hal in Junthal. *b.* 72
Heiligen, hoe de eerbiedigheid tot deselve in Afgoderye is veranderd. *a.* 220
Historie, aardige, van een Hoer die sig te Chambery voor een Marquise uitgeeft. *a.* 4
Historie van een Franse Juffrouw met een Officier van haar Natie. *a.* 19
Historie van een Vremdeling van aansien met een Juffrouw te Turin. *a.* 20
Historie van een Nagel met welcke Christus is gekruist. *a.* 60
Historie van Paus Sixtus V. ende den Prince Ranuccio Farneze. *b.* 177
Historie van den Grave Zerini soo Vader als Soon. *c.* 72
Heeren, derselver klagten over de dood van den Paus Alexander VIII. *b.* 65
Hortensius, desselfs vyver by Baya. *a.* 192
Humoristi, Academie daar van te Romen. *b.* 245

I.

Innocentius XI. bysonderheden van sijn leven. *b.* 240, tot 244
Inscriptie, te Turin, tot lof van den Hertog Amadæus I. *a.* 12. Aardige, over het Bombardeeren van Genua door de Franssen. 51, 52
Inscriptien, ter eeren van Paus Innocentius XII. in de Kerk van St. Jan van Lateranen. *b.* 155 en 156
Inscriptie op de Grafnaald van Cestius. *c.* 169
Inscriptien, op den Obelisscus van St. Jan van Lateranen. *b.* 181, 182

Inquisitie te Romen, hoe geoeffend. *b.* 250 tot 252
Inspruk beschreven. *c.* 69. Seldsaamheden daar te sien. 70
Italianen, sijn seer hevig in het kiesen van partye, in de belangens der Vorsten van Europa. *a.* 158
Italianen in schijn seer beleeft. *c.* 76. Derselver humeur, &c. 80 tot 85
Italien, aangenaamheid van dat Lantschap. *a.* 6
Jacobus, geweesen Koning van Engelland, versoekt den Cardinaals hoet voor Pater Peters, maar te vergeefs. *b.* 27
Janus, desselfs Tempel. *b.* 187
Jesuiten, doen de beste Beelden in Villa Pamphilia bederven. *a.* 146. Derselver Predicatien. 154. Statie en gevolgen daar van. 155 en 156
Jesuiten, sijn noit op den Paussselijken Stoel geweest. *b.* 27. Optellinge van die geene die Cardinaalen zijn geweest. *ibid.*
St. *Joban* de Capistrano, desselfs eerste Feestdag na zijne Canonisatie, en Godslasteringen daar in gepleegt. *a.* 219
Johanna, Koninginne van Napels, en hare geschiedenisse. *a.* 170, 171
Journal des Sçavans te Romen en redenen om welk het niet werd vervolgt. *b.* 239
Jubeljaar, hoe te Romen gevyerd. *b.* 257
Juristen, wat die te Romen konnen leeren. *b.* 267

K.

Kasen, wonderlijk grote, in Italien. *c.* 77
Keisers Klippe en naams-oorspronk daar van. *c.* 72
Kerk, Roomsche, hoedanig bestierd. *b.* 263
Kribbe van onsen Zaligmaker te Romen. *b.* 183
Kroplieden, of menschen met groote onderkinnen. *a.* 2. Aardig seggen van een Priester daar over. *ibid.*
Kurekboomen, hoe die wassen. *a.* 161

L.

Lachryma Christi, seker slag van wijn soo in Italien genaamt. *a.* 201
Lacus Avernus, redenen waarom daar nu vogels over vliegen ende de oude Schrijvers verdeedight. *a.* 187. Dit Meer is verscheide veranderingen onderworpen. 188. Naamsoorsprong van het selve. 189
Lacus Lucrinus, beschreven. *a.* 184
Lago di Nemi. *a.* 142
Lampadouza, een Eiland en wonderlijk verhaal daar van. a. 200
Lauria, Cardinaal, tot Paus voorgeslagen. *b.* 145
St. *Laurenzo*, fuori della mura, of desselfs Kerk buiten de Stad Romen. *c.* 200. Desselfs Graf. *ibid.*
Lessen, bysondere en algemeine, voor de Reisigers. *c.* 88. tot het einde des werks.
Het *Leen* van Napels, hoe dat werd verheven. *b.* 262
Prince van *Ligtestein*, krijgt commissie als Ambassadeur van den Keiser by het Conclave. *b.* 132. Sijn aanspraak aan het selve. *ibid.* en 133
Livorno, beschreven. a. 132
Lodi, beschreeven, en groote Kasen aldaar. a. 68
St. *Lorenzo* in Panis Perna. *b.* 200
Loretto, seer nauwkeurig beschreven. *c.* 9 tot 18
Luca, een Republijck in Italien be-

ſchreven. *a.* 127 tot 129
Villa *Ludoviſiu.* *b.* 206 tot 209

M.

Madonna del Monte, Kerk van deſelve binnen Romen. *b.* 198 ſchoon Beeld van Mozes daar in. 199
Den Heer *Magalotti*, gaat in het Oratorium maar verlaat het weder. *b.* 219
Magliabechi, opzichter van de Bibliotheek te Florencen, beſchreven. *a.* 124
Maidalchini, Cardinaal; een Vrouwe verloſt voor ſijn Celle in het Conclave. *b.* 18 en 19
Malachias, Aarts-Biſſchop van Armag, deſſelfs Prophetien over veele voorledene Pauſen en alle de toekomende. *b.* 41 tot 47
Malachias, uitlegging op deſſelfs Prophetien. *b.* 78
Mantel, van onſen Saligmaker te Romen. *b.* 180
St. Marcus, hoe deſſelfs lichaam te Venetien is gekomen. *c.* 40
Marcus Aurelius, overblijfſels van ſijn Triumph. *c.* 192
Marforio beſchreven. *b.* 78
Sta. Maria Maggiore, een Kerk te Romen beſchreven. *b.* 183
Maria Beeld, t'ſamenſpraak van het ſelve met den H. Gregorius. *b.* 163
Marino, voor-deſen Villa Mariane genaamt. *a.* 160
Marius, deſſelfs Tropheen. *b.* 191
Mazarin, Cardinaal was uit Sicilien in de Stadt Marſalla geboortig. *a.* 201
Medalien, ſoo aaloude als nieuwe, waar te Romen te bekoomen. *b.* 278
Medici, hoe ſich te Romen konnen oeffenen. *b.* 169
Meer Naphtica, in Sicilien. *a.* 199
Meer van Proſerpina. *a.* 199
Mercato di Sabbatho, en andere vervallen by Baya. *a.* 193
Meſſina beſchreven. *a.* 199
Meta Sudans, by het Coliſeum. *b.* 155
Michaël Angelo, deſſelfs gevoelen over de Metale Poorten te Florencen aan de Doop-Capelle. *a.* 113 Sijn Graf. 115 Graf-ſchrift *ibid.* en 116
Milan, Naams-oorſprong. *a.* 57 Die Stad met al deſſelfs byzonderheden beſchreven. 58 &c.
Minturna beſchreven en Antiquiteiten aldaar. *a.* 164
Miracul van onſe Vrouwe van St. Auguſtinus te Luca. *a.* 128
Miracul, ontrent den Muil-Ezel van St. Thomas Aquinas. *a.* 162
Miracul, in de Kerk van de H. Sabina voorgevallen. *b.* 162
Mirandula, Picus, deſſelfs Graf en Graf-ſchrift. *a.* 114
Miſſe, Pauſſelijke, hoedanig die wert gecelebreert. *b.* 264
Modena, beſchreven. *a.* 73. Afkomſte van het Huis der Hertogen van die plaats. *ibid.*
Mola, een oude Stadt op den oever des Ze'es, daar een Paleis van Cicero is. *a.* 162 en 163
Molinos en deſſelfs Leere. *a.* 156. Door den Cardinaal d'Eſtrées verraden, ſterft in de gevangeniſſe. 157
Monikken, werden hedensdaags niet meer op den Pauſſelijken ſtoel verheven. *b.* 26
Monikken, yder ordre in deſelve heeft ſijn gaven of gebreken. *b.* 260

Mons Testaceus. a. 153 Verscheide Redeneeringen over de benaming van deselve. *ibid.* en 154
Monte-Cavallo, Pausselijk Paleis op het selve. b. 198
Monte-Christo beschreven en verdichtselen daar van. a. 186 en 187
Monte Dragone. a. 142
Montefiascone en Meer daar van. a. 136
Mont-gibel, of den Berg Æthna. a. 198
Mont-Real, een Stadt in Italien. a. 198
Moord van Parijs, in des Paus Audientie-zaal uitgeschilderd. b. 171
Muzijk, Franse, is door een Italiaan opgesteld. a. 10
Muzijk, Pausselijke en sorge ontrent dat werk te Romen gedragen. b. 275 en 276

N.

Napels, naams-oorsprong van die Stadt. a. 165. Schoone gebouwen daar binnen en aangenaame stant-plaats. 166 Aardige overblijfselen der Heiligen en Miraculen van deselve. 167 Crucifixen te Napels die gesproken hebben. *ibid.* en 168 Redencavelingen daar over. 169 Schoone Graftschriften te Napels. *ibid.* en 170
Napels, het Rijk, was voor desen de Banditen seer onderhevig, doch is nu daar van bevrijd. a. 174 In Napels sijn veel ondeugende menschen. *ibid.* Dwaasheid van de Inwoonders aldaar, ten opsichte van het kopere Paard. 194 Regeering van het Rijk. 202 Voornaamste Bediende daar van. *ibid.* Oproer aldaar. 203
Narni, geboorte-plaats van den Ketter Nerva. c. 4
Nieuburg aan de Inn en Inscriptie aldaar. c. 74
Nieu-Ottingen, L. Vrouw aldaar. c. 73
Nouvelles, hoe te Romen gedebiteert. a. 158

O.

d'*Obissi*, Marquise, desselfs bedroefde geschiedenisse en Graftschrift. c. 34
Octavius Ferrarius, desselfs Graftschrift. c. 37
Oliva, een voornaame Doctor werd tot Ketter verklaard. b. 269
Orcanen op het Alpische Gebergte die steenen doen regenen. c. 68
Otricoli. c. 4

P.

Padua beschreven. c. 30 tot 38
Paerd van Napels, Historie daar van. a. 173
Paerden, door Praxiteles en Phidias gemaakt. b. 197
Paluzzo di piti, van den Groot-Hertog tot Florencen. a. 107
Paleis van Cajetanus. a. 151
Paleis Borghese beschreven. b. 159 Schoone Schilderyen daar binnen. *ibid.*
Paleis, Vaticaansche, beschreven. b. 70. Ongelooflijk getal Vertrekken daar in. *ibid.*
Paleis van Sant Marco, te Romen. b. 159
Paleis en Tuin van Aldobrandino. b. 196
Paleis Montalto. b. 201
Paleis Pamphilio. b. 212

Paleis Mattei. *b.* 216. Farneze. *ibid.* tot 218
Paleis Juſtiniani. *b.* 221
Palermo, beſchreven. *a.* 197. Wonderlijk ſchoone Fonteine aldaar. 198
Palm-Sondag, hoe te Romen gevyert. *c.* 85
Pantheon, of la Rotunda in Romen beſchreven. *b.* 159. Koperwerck daar aan geweeſt. 160
Papiſten, hoe die hare Kuiperyen en Simonie verbloemen. *b.* 253
Parma, oorſprong van deſſelfs Hertogen. *a.* 69. De Stad ſeer net beſchreven. 70 &c.
Pasquinades, uitgegeven tegens tot den Pauſſelijken ſtoel pretenderende Cardinalen. *b.* 62
Pasquijn, voorgeſteld als Romen willende verlaten. *b.* 65
Pasquillen, naams-oorſprong van deſelve. *b.* 76
Paſſau, toeſtant van die Stad en Bisdom. *c.* 74
Paulus Veroneze, Schilder, deſſelfs Grafſchrift. *c.* 61
Paus, deſſelfs gedraagſaamheid in den Oorlog tuſſchen Savoyen en Vrankrijk. *a.* 42
Paus Juth, en redencaveling daar over. *a.* 133
Paus Alexander VIII. gebruickt den gewoonlijken weg niet, doen hy na St. Pieter ging om vijf H. H. te Canoniſeren en aardige reden daar van. *a.* 211. Deſſelfs prachtige kledinge by die gelegent. *ibid.* en 212 Sijne gedraagſaamheid in de Capelle van Sixtus IV. 212. Optellinge en pracht van ſijne Hofbedienden. *ibid.* Sijn gedraagſaamheid in de Kerk van St. Pieter. 213
Paus knield voor geen Altaren of Beelden van Sancten, en waarom *a.* 213
Paus Alexander VII. aardig voorval tuſſchen den ſelven en ſeker Hoogduitſch Cavallier. *b.* 4
Paus Alexander VIII. deſſelfs onderdom en Regeerings tijdt. *b.* 4 Hy werd door de Doctoren verlaten. 5. Doet daar op eenige Cardinalen voor hem komen en leeſt haar de Bulle tegens Vranckrijck voor. *ibid.*
Paus Alexander VIII. deſſelfs Aanſpraak tot eenige Cardinalen voor ſijn dood, wegens den toeſtant van Europa. *b.* 6 Deſſelfs laatſte verklaring en gedraagſaamheid. *ibid.* Den Cardinaal Patroon laat kenniſſe geven van des Paus doods gevaar. 7. Den Paus ſterft en plechtelijkheden ontrent ſijn lijk gedaan. *ibid.* en 8. Een van deſſelfs Bediende overlijd ook ſeer ſchielijk. 8
Paus Sixtus geeft op ſijne verkieſinge geen pardon. *b.* 9
Paus Alexander VIII. Deſſelfs lijck wert verplaatſt en ſtatie ontrent ſijn begravenis. *b.* 9 en 10 Groot getal Zielmiſſen voor hem gedaan en Capelle daar over gehouden. 11
Pauſen, hoe begraven werden. *b.* 13 Derſelver Doodkiſten. 14
Pauſſelijke Neven behoeven niet te hopen in de plaats van haar Bloedverwanten te komen. *b.* 27
Pauſen veranderen haar naam na de verkieſing: *b.* 33. Eenige hebben dat doch geweigert. *ibid.* Oorſprong en reden van die naams-verandering. 34 Mogen den naam van Petrus niet kieſen en reden daar van. *ibid.* en 35 Stervende nemen haar ouden naam weder aan. *ibid.* Hoe een nieuwen Paus wert uitgeroepen

pen en vreugde daar op betoond. 36. Plunderinge van sijn Celle en krooning. 37 Plechtelijkheden daar aan. 38

Pausen, nieuwe, werden uit den naam der Apostolen ontfangen. *b.* 39 oorsprong van derselver drievuldige kroon. 40

Paus Alexander VIII. pleegt Simonie op sijn doodbedde. *b.* 48 Berooft de Apostolische Kamer tot soo verre dat'er geen geld tot sijn begravenisse is. 49 Sijne ongevoeligheid over de algemeene plagen van Europa. *ibid.* Zijn straf heid tegens de wel-levende Cardinalen. 50

Paus Alexander VIII. desselfs onmatigheid in het drinken. *b.* 51 Latijnsche Veersen op desselfs afsterven gemaakt. 52 Sijne genegentheid tot schemp-dichten en schertsen. 53 Aardig voorval tusschen hem en een Heer uit Saxen. 54 Kort Extract van sijn Biechte. 55 Schoone beloften met welcke hy het Conclave heeft misleid. 56 Hy is oorsaak van het verlies van Belgrado. 57 Sijne valsche en ongegronde ydelheid en hoogmoed. 58 Sijn buitensporige liefde tot sijn Geslacht. 59 Sijn aardige bespottinge over sijne onfeilbaarheid. 60 Besluit van sijn Biecht en daar op gevolgde absolutie. 74

Paus Alexander VIII. verdedigt. *b.* 67 Door sijn geleerdheid en andere gaven baande hy sich den weg tot het Pausschap. 68 Hy beweegt Vrankrijk van de Vryheid der quartieren af te staan. 69 Sijn mildadigheid aan sijn Neven. 70 Inscriptien tot sijn lof op het Castrum Doloris. 71 tot 73 Sijn Brief op sijn verheffing aan de Republijk van Venetien geschreven. 74

Paus Alexander VI. desselfs gedraagtsaamheid ontrent de Pasquillen. *b.* 70

Paus Sixtus V. stelt Wachters by Pasquijn. *b.* 77 Straft de Pasquillen door schattingen. *ibid.*

Paus Innocentius XII. desselfs kledinge in het possessie nemen van St. Jan van Lateranen. *b.* 152 Hy zegend den Raad en het Volk van Romen in het byzonder. 153 Plegtelijkheden doen in die Kerke geschied. 156

Paus Paulus III. Opschrift ter eeren van denselven. *b.* 193

Pausen, geven dagelijcks het middag maal aan 12 Armen. *b.* 275

Pausilippe, een heuvel by Pouzzol en naams-oorsprong van deselve. *a.* 179

Pavia, oud en nieu, beschreven. *a.* 54 Aaloud Beeld aldaar en aardig voorval daar van. *ibid.* Twee Koningen sijn by Padua gevangen. 55

A li *Pazzarelli*, of Dolhuis te Romen. *b* 225

Pelgrims, hoe in Romen onthaald. *b.* 273 Hoe in het Gasthuis by Ponte Sisto en in de goede Week. 274 Groote menigte derselve in het Jubeljaar. *ibid.*

Pelgrims, hoe die met geheele Troupes te Loretto komen. *c.* 15

Pesaro beschreven. *c.* 21

Peregrinus, een Berg in Italien. *a.* 198

Petrus heeft, na het zeggen der Papisten 25 Jaren Paus geweest. *b.* 197

Piazza di Spagna. b. 209

Piazza de la Fontana di Trevi. b. 210

Piazza Navona. b. 219. Fontein en

Inſcriptie op deſelve. 220
Piemont, naams oorſprong daar van. *a.* 15 Den Adel aldaar is ſeer grootmoedig. 17
Piemonteſen, gevangene, werden door den Hertog van Savoyen verloſt en de Franſſen gebannen. *a.* 41
St. Pieters Kerk te Romen ſeer net beſchreven. *b.* 163 en 164 Voornaamſte Bou-meeſters van deſelve. 164 St. Pieters ſtoel daar in. 165 Ergerlijke Beelden by het Graf van Paus Paulus III. *ibid.* Capelle onder het groot Altaar. 166 Inſcriptien daar binnen. *ibid.* en 167 tot 169 Galerye van die Kerk. 170 Obeliſcus door Paus Sixtus doen oprichten. *ibid.*
Pignatelli, Cardinaal, komt in conſideratie om Paus te werden. *b.* 147 Werd daar toe verkoren. *ibid.* Sijn Geſlacht en Bedieningen in ſijne Jeugt. 148 Gedenk-penningen op den dag van ſijn Krooninge uitgeſtroid. 149 Sijn matigheid in ſpijs en drank. 150 Hy neemd beſitting in de Kerk van St. Jan in Lateranen. 151 en 152
Piſcopia, een geleerde Nonne te Venetien, deſſelfs Graffchrift. *c.* 61
Pylaar uit Salomons Tempel in de Hooft-kerk van Gajetta. *a.* 164
Pylaar, aan welke onzen Saligmaker is gegeeſſeld. *b.* 199
Piſtoia beſchreven. *a.* 126 St. Jacob den eerſten Apoſtel aldaar. *ibid.*
Placenza beſchreven. *a.* 68 Suinigheid der Dames aldaar. 69 Verdere beſchryving van die Stad. *ibid.*
Pœnitenten te Romen, in de goede Week. *b.* 261
Poggio Imperiale, een Luſt-huis van den Groot-hertog van Florencen. *a.* 116
Pouzzol, een vermakelijke plaats, vol Aaloudheden, by Napels. *a.* 178
Pouzzol, beſchreven, Amphitheater aldaar en verdichtſelen van den H. Januarius. *a.* 183 Overblijffelen der oude heerlijkheid van Pouzzol door de Zee opgeworpen. 184 Wonderlijk zant aldaar. *ibid.*
Pratolino, een Luſthuis van den Groot Hertog van Florencen. *a.* 117
Predicatien, in het groen. *a* 154
Predicatie, wonderlijk van een Paap te Parma. *a.* 72
Predicatien, hoe te Romen verricht. *b.* 259
Predikers, in Italien, ſeer ſlechte Gaſten. *b.* 260
Prince van Wallis, ſoo genaamd, door wat Miracul in de Wereld gekomen. *c.* 14
Proceſſien, binnen Romen, gedurende het Conclave verdubbeld. *b.* 141
Proceſſien te Romen. *b.* 261
Proteſtanten, ſijn te Romen veilig. *b.* 231
Grave van *Provana*, betoond den Schryver veel beleeftheid. *a.* 4. Daar in hem veel Heeren te Chambery navolgen. 5
Pyramide of Graafnaalde van Ceſtius. *a.* 152

R.

Raphaël Urbino, Schilder, deſſelfs Graf en Graffchrift. *b.* 160
Raphaël, Schilder, heeft aanmerkelijke fouten begaan. *b.* 170
Ravenna, hedensdaags en aalond beſchreven. *c.* 25
Rebenacq, Franſen Geſant te Turin, tracht die Stadt door verraad te bemachtigen. *a.* 39 Soekt voor de ver-

verklaring des Oorlogs uit Turin te vertrekken. 40
Reggio beschreven. *a.* 72
Reisigers door Italien, werd een goeden raad gegeven. *a.* 44
Reisigers te Romen komende, wat dat die hebben te observeren. *a.* 139 Hoe sy door allerley slag van menschen werden verwelkomt. *ibid.* en 140
Reisigers, algemeene en byzondere lessen voor deselve. *c.* 88 tot het einde des werks.
Reliquien, te Romen. *b.* 179 en 180
Riario, een Paleis te Romen, seldsaamheden daar in. *b.* 160 Schilderyen en Medailles daar binnen. 161 en 162
Ridders van de Apocalypsis, en derselver gevoelen. *b.* 271
Ridotti, ofte Speelhuisen te Venetien, hoedanig gehouden. *c.* 51
St. Rocbus, hoe die is gecanoniseert: *a.* 205
Romeinen, haar bygeloof nopende het afsterven der Pausen. *b.* 3 en 4
Romeinen, door een Italiaansch spreekwoord slecht te boek gesteld. *b.* 256
Romen, desselfs groote. *b.* 157 Straten, Huisen en Riviere aldaar. 158 Getal der Inwoonders. *ibid.* Is zes maal verwoest. 184
Romen, dikmaals beschreven. *b.* 230 Zorge aldaar ontrent het drukken gedragen. 239
Romen, groote hette aldaar, en raad daar tegens. *c.* 86 Gevaarlijcke lucht daar buiten in de hete Maanden. *ibid.*
Rosenheim, *c.* 73
Rota Romana, naams oorsprong. *b.* 627 saken over welke sy vonnist, &c. 268
Rotenburg. *c.* 72
Rubicon, een Rivier, nu Pisatello genaamd, Brugge daar over en Opschriften by deselve. *c.* 23
Rupes Tarpeja. *b.* 191

S.

Het *Sacro Collegio* geeft Audientie aan de Ambassadeurs, na het overlijden van den Paus Alexander VIII. *b.* 11 Die van den Agent van Mantua. *ibid.* Aanspraak van den Keiserlijken Ambassadeur aan het selve. *ibid.* en 12 en 13. Wijse op welke de Gesanten van gekroonde Hoofden by het selve Audientie krygen. 13 Door wie die werden beantwoord. *ibid.*
Sannazarus, desselfs Graffschrift ende eenige geschiedenissen. *a.* 194 en 195 Desselfs veers op de Stad Venetien. 195
Sanseverini, 3 Gebroeders, in een uur door vergift gestorven, en haare Graffschriften. *a.* 172
Sardaigne beschreven. *a.* 210
Savona beschreven. *a.* 45
Savoyen, gevaarlijke doortocht derwaarts. *a.* 1 Afschuwelijke steilten aldaar. 2 Zobere spijse, eenvoudige en vruchtbaare Inwoonders, &c. *ibid.*
Savoyen, afkomste van het Geslacht der Hertogen. *a.* 14 Jegenwoordige Hertog beschreven. *ibid.* Desselfs huwelijk met de Dochter van den Hertog van Orleans. 15 Optelling der Landen voor desen onder Savoyen gehoorig. 16 Ridderlijke Ordren van Savoyen. *ibid.* Macht des Hertogs. 22
Hertog van *Savoyen*, door wat mid-

delen op de ſijde der Geallieerden is getrokken. 23 Hoedanig deſelve ſijn werkſtellig gemaakt. 26 Zend ſijn eerſten Miniſter na Vrankrijk, om ſijn deſſein voor die Kroon te verbergen. 30 Verklaard den Oorlog tegens Vrankrijk. 41. Werd Generaliſſimus over de Keiſerlijke en Spaanſſe Troupes. 43

Scala Santo, of Heilige Trap te Romen. *b.* 182 en 183

Schatkamer te Venetien, en koſtelijkheden daar binnen. *c.* 42 Hoe deſelve wierd beſtolen. 44

Schilders, die aanmerckelijcke fouten hebben begaan. *b.* 171

Den *Schrijver* is te Turin in gevaar van ſijn Beurs te verlieſen. a. 18. Liſt door welke hy de Gaudieven bedriegt. *ibid.* Hoe den Schrijver agter de geheimen der Waldenſen en het Hof van Savoyen is geraackt. 23

Den *Schrijver* heeft een aardig voorval met zijn waard te Parma. a. 72

Schrijver heeft Audientie by den Paus Alexander VIII. *b.* 267

St, *Sebaſtianus*, Miraculeus Beeld van deſelve te Romen. *b.* 199

Seleucus, te Florencen uitgeſchilderd. *a.* 108

Senogaglia beſchreven. *c.* 18

Serraglio, een plaats in welcke den Groot Hertog van Florencen wilde beeſten laat opſluiten. a. 118. Wonderlijke Hiſtorie van een Leeuw die daar was uitgebroken. *ibid.*

Sicilien, werdt geacht voordeſen aan Italien te ſijn vaſt geweeſt. a. 195 en 196. Vrugtbaarheid en Beſtieringe van dat Eilandt. 196. Gebreecken der Inwoonders en geldt daar gangbaar. *ibid.* Menigte van dieven en kleeding. 197

Siena, beſchreeven en ſuivere taal aldaar. a. 132, tot 135

Sigiſmundus Papacuda, verſmaad den Cardinaals Hoed, werd levendigh begraven en deſſelfs Grafſchrift. *a.* 171

St. *Silveſters* Kerk, te Romen. *b.* 199

St. *Simoninus*, door de Joden te Trenten vermoord. *c.* 66

La *Spacciata*, een Rotze die geklieft is doen onſen Saligmaker den Geeſt gaf. *a.* 163. Capelle daar in gemaakt. *ibid.*

Spolette, beſchreven. *c.* 7

St. *Stephanus*, deſſelfs Ridders te Piſa. *a.* 131

Stôrtzingen, en deſſelfs Naams-oorſpronk. *c.*

Strudel, een vervaarlijke paſſagie op Donau. *c.* 75. Bygeloof der Schippers daar ontrent. 76

Studenten, Duitſche, haar voorregten te Padua. *c.* 37

Suſa, beſchreven. *a.* 7

Sweerdock, heilige te Turin. *a.* 13. Capelle voor en vermenigvuldinge van deſelve. *ibid.*

Syracuſa, beſchreven. *a.* 199

T.

Tarantula, twee'erley ſlagh. *c.* 79. regte wat die ſy. *ibid.*

Terni, leverd veel olie uit. *c.* 5

Territorien, toevloet van 4. *c.* 73

Teſino, een Reviere en ſchadelijke overlopinge van deſelve. *a.* 55

Teverone, een ſchoone waterval. *a.* 145

Titus Livius, deſſelfs aardige graf te Padua. *c.* 33

Tivoli-en huis van den Cardinaal d'Eſte aldaar. *a.* 145

Tol, op yder koffer te Romen, niet te-

tegenſtaande daar niet in is. *a.* 139
Talentino, beſchreven. *c.* 8
Theodoricus, Koning der Gotthen, deſſelfs begraafplaats. *c.* 26
Therma Antonina te Romen. *b.* 187
Pragt derſelve. *ibid.*
Trenten, beſchreven. *c.* 64, tot 66
Tritoli, Baden aldaar. *a.* 193
Triumphboog door ordre van den Hertog van Parma opgeright ter eeren van Paus Innocentius XII. *b.* 153
Die van de Joden ten ſelven einde. *ibid.* en 154
Triumphboog van Titus. *b.* 188. Van Septimius Severus. 189
Tuighuis of Arſenaal van Venetien. *c.* 54. Sware brand in het ſelve. 55
Turin, beſchreeven. *a.* 7. Inwoonders aldaar ſijn ſeer pragtig. 8. Vaſtenavonds vermaackelijkheden aldaar. 9. Uitnementheidt der Opera's en Comedien. *ibid.* Vrye Markt. 11
Turin, is in het oude en nieuwe verdeeld. *a.* 12. Paleis des Hertogs aldaar. 13. Gebroederſchap Degli Agonizanti. 17
Tyrol, Graafſchap, hoe aan den Huiſe van Ooſtenrijk gekomen. *c.* 69

V.

Univerſiteiten in Italien. *a.* 226
Univerſiteit te Romen, la Zapienza genaamt. *b.* 250
Urbanus VIII. deſſelfs Beeld te Velitri. *a.* 161
Urbanus VI. weigerdt de Pauſlijcke Waardigheid in den beginne. *b.* 32
Vaſtenavonds Vermakelijkheden en voorbeelden daar van te Romen. *b.* 210 en 112
Vaſtenavond, hoe te Venetien gevierd. *c.* 50
Velden, Elizeeſche, by Baya *a.* 193
Velitri, valſchelijk voor de geboorteplaats van Auguſtus geagt. *a.* 161
Venetien, plaatſe van St. Marco aldaar ſeer net beſchreven. *c.* 39. Hoe den Roomſchen Godsdienſt daar werd beleeft. 47. Schoone huiſen aldaar. 48. Levenswijſe der eerlijke Vrouwen. *ibid.* Geheime Huwelijken aldaar. 49. Ouders verkoopen ofte verhueren'er haar dogters. 50
Venetien, Hertogh aldaar hoe die de Zee trowt. *c.* 55. Adel aldaar en hooghertigheidt van deſelve. *ibid.* Adel is'er voor geldt te koop. 56 Kleding van deſelve. *ibid.* Ampt en waardigheidt van den Hertogh beſchreven. 57. Sijn geringe voorregten. 58. Pragt als hy plegtelijk uitgaat. *ibid.* Geeſtelijkheidt, hoe daar beſtierdt. 59. Prieſters, geſnedene, door wat middel die daar haar dienſt konnen doen. 60. Leſſe voor die geene welke van daar vertrekken. 62
Veſper van Sicilien, in welke alle de Franſſen wierden vermoord. *a.* 196
Veſuvius, een brandenden Berg, weg van Napels derwaardts. *a.* 175. Moeijelijcke opklimminge tot den Top daar van. *ibid.* Ouden mond van den Veſuvius beſchreven. 176 In deſelve verheft ſig een nieuwen Berg. *ibid.* Mond van deſelve. 177 Deſſelfs diepte is niet te giſſen. *ib.* Waarſchouwende en aanmerkelijk Opſchrift op den weg na den Berg. 178. Wonderlijke uitwerkſels van het branden van den Veſuvius *ibid.*
Villa Aldobrandina. *a.* 143
Villa Ludoviſia. *a.* 144
Villa Pamphilia. *a.* 146
Villa Madame. *a.* *ibid.*

Villa Benedetti. *a.* 147. Aardige ſinſpreuken daar in. *ibid.* tot 150.
Villa Farnize. *a.* 151
Virgilius, deſſelfs Graf. a. 193. Vremde gevoelens van denſelven der Napolitanen, 194
Vitelleſchi, derſelver Paleis. *b.* 211
Viterbo, een Inſcriptie van de Gravinne Machtilde. *a.* 137. Fabuleuſe Stigters van die Stad. 138
Volto Santo, in de Hooſdtkerck van Luca. *a.* 127. Het ſelve verlaadt den H. Fredianus en begeeft ſig by St. Marten. *ibid.* en 128
Vrankrÿk, ontdekt het Tractaat tuſſen den Keiſer en den Hertog van Savoyen. a. 33. Is ſeer verſet over het beſluit des Hertogs. 37. Antwoordt op de voorſlagen des Hertogs. 38
Vremdelingen, moeten haar geweer afleggen als ſy in de Italiaanſche Steden komen. *c.* 80
Vrouwen, hoe die gediſciplineert werden. a. 156

W.

Waarſeggers, ſeer aardige te Venetien, in den Vaſtenavondt. *c.* 52
Waldenſen, werden door den Gouverneur van Milanen geholpen, en trekken over het Meer van Genéve. a. 28. Werden door de eenvoudige voor Toveraars geagt. 32
Wapenhuis des Paus. *b.* 176
Waſſerberg. *c.* 73
Waterval, groote en wonderlijke op den berg del Marmore. *c.* 5. Miracul daar by geſchied. 6
Wÿnen in Italien. *c.* 77
Wyngaarden, ſeer ſware, ontrent Ravenna en aan de Caſpiſche Zee. *c.* 26
William, Koning van Engeland; valſche tijdinge van deſſelfs doodt, doet wonderlijcke uitwerkingen in Romen. a. 158. Sijne Maj. is te Romen in hoge agtinge. 159

Z.

Zaltzburg. *c.* 72
Zolfatara beſchreven. a. 181. Wonderlijcke uitwerkinge van deſſelfs damp. *ibid.*
Zwitſerland, ſlaapende, in een Aanſpraak voorgeſteld. *a.* 94 tot 98

EYNDE.

90053

VA 1 1510190